

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ศึกษานวัตกรรมพืชและการฟื้นตัวระบบนิเวศน์ป่าทาม/ป่ารอยต่อ
ในเขตป่าชุมชน ตำบลหนองแค อำเภอราริไสล จัังหวดัศรีสะเกษ”

จัดทำโดย

นายไพฑูรย์ โธทอง และคณะวิจัย

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

**โครงการ “ศึกษานิตพันธุ์พืชและการฟื้นตัวระบบนิเวศน์ป่าทาม/ป่ารอยต่อ
ในเขตป่าชุมชน ตำบลหนองแก อำเภอรามไทร จังหวัดศรีสะเกษ”**

คณะวิจัย

1. นายไพฑูรย์	โถทอง	หัวหน้าโครงการ
2. นายหวน	มณีนิล	ทีมวิจัย
3. นายวิวัฒน์	วิรุณพันธ์	ทีมวิจัย
4. นายสังวาลย์	สุทาว์น	ทีมวิจัย
5. นายประจวบ	วีรสิงห์	ทีมวิจัย
6. นายสา	ประกายทอง	ทีมวิจัย
7. นายอดุลย์	ชุมชิด	ทีมวิจัย
8. นายกรกวี	ศรีโสภา	ทีมวิจัย
9. นายสวัสดิ์	บุญธรรม	ทีมวิจัย
10. พระโสภณ	สังวรคุณ	ที่ปรึกษาโครงการ
11. นายประดิษฐ์	นรสาร	ที่ปรึกษาโครงการ
12. นายรมย์	ศิลารักษ์	ที่ปรึกษาโครงการ
13. นายอมรเทพ	ดวงจันทร์	ที่ปรึกษาโครงการ

.....

คำนำ

พืชพรรณในป่าทามลุ่มน้ำมูลตอนกลางมีอิทธิพลโดยตรงต่อวิถีชีวิตชุมชนในลุ่มน้ำ เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ แหล่งยาสมุนไพร แหล่งไม้ใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชน และที่สำคัญเป็นสมบัติส่วนรวมที่ชุมชนและกลุ่มเกี่ยวข้องต้องมีการใช้ประโยชน์และจัดการร่วมกัน

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในชุมชนรายรอบป่า และกลุ่มใช้ประโยชน์ต่างกันทำให้ความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าเพิ่มขึ้นตามไปด้วย มีการบุกเบิกป่าทามเพื่อทำการเกษตร มีการเก็บหาสมุนไพรในเชิงพาณิชย์(เก็บหาเพื่อส่งขาย)และผลกระทบจากการสร้างเขื่อนและกักเก็บน้ำทำให้น้ำท่วมป่าทามอย่างถาวร

ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ทำให้ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ทามลุ่มน้ำมูลตอนกลางพื้นตัวไม่ทัน บางชนิดลดจำนวนลง บางชนิดสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ เพราะขาดระบบการจัดการที่ดีส่งผลไปถึงความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน โดยเมื่อทรัพยากรมีไม่พอใช้แล้วก็จำเป็นต้องอพยพย้ายถิ่นทำกินและเกิดปัญหาสังคมตามมา

โครงการศึกษาชนิดพันธุ์พืชและการฟื้นตัวระบบนิเวศป่าทาม/ป่ารอยต่อในเขตป่าชุมชนตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ จึงทำการศึกษาวิจัยชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ ระบบนิเวศในป่าทาม เพื่อทำความเข้าใจระบบของป่านำไปสู่กระบวนการจัดการป่าทามชุมชนแบบมีส่วนร่วม กระตุ้นสำนึกของชุมชนให้เห็นคุณค่าของป่าทาม ตลอดจนสิทธิที่ชุมชนพึงมีในพืชพรรณและป่าทามเหล่านี้ ส่งเสริมให้เกิดการจัดการร่วมกันทั้งในมิติทางสังคม/วัฒนธรรมและกฎหมายให้ป่าทามลุ่มน้ำมูลตอนกลางกลับมาอุดมสมบูรณ์เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำที่ยั่งยืนของชุมชนลุ่มน้ำสืบไป

โครงการหวังว่าข้อค้นพบต่างๆในรายงานฉบับนี้จะมีส่วนช่วยทำให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าทามลุ่มน้ำมูลตอนกลาง โดยเฉพาะป่าทามตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ ออกมาร่วมมือกันฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการป่าทามร่วมกันและเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจเรียนรู้ป่าทามได้ตามความสมควร

ขอขอบคุณ

คณะวิจัย

(ก)

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาชนิดพันธุ์พืชและการฟื้นตัวระบบนิเวศป่าทาม/ป่ารอยต่อในเขตป่าชุมชนตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นโครงการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องหลังจากการศึกษาวิจัยองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง(พุฒ บุญเต็มและคณะ) พบว่าป่าทามในกลุ่มน้ำมูลตอนกลางตกอยู่ในสภาวะลดลงอย่างน่าเป็นห่วง อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างต่อเนื่อง และมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จนทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลง และเมื่อป่าไม้ลดลงได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคน การทำมาหากินมีความลำบาก ต้องอพยพย้ายถิ่นทำกิน กลุ่มที่เกี่ยวข้องจึงตระหนักถึงปัญหาและพยายามค้นหาทางออกร่วมกัน

การศึกษาทำความเข้าใจหรือกระทั่งการจัดการป่าทามชุมชน ในช่วงที่ผ่านมาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบต่างคนต่างทำและทำตามที่ตนถนัด ขาดกระบวนการศึกษาให้ลึกซึ้งถึงระบบนิเวศ พืชพรรณ/พันธุ์สัตว์ในป่าทามตลอดจนกระบวนการในการฟื้นตัวของป่าเกิดขึ้นอย่างไร รวมไปถึงสิทธิความเป็นเจ้าของพืชพรรณธรรมชาติในฐานะสมบัติของท้องถิ่น เหล่านี้ยังขาดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดการร่วมกัน

โครงการนี้จึงดำเนินการศึกษาโดยมีคำถามการวิจัยหลักสองข้อคือ 1.) ในป่าทามชุมชนและป่าชุมชน(คงภูแดง/ดอน ใจดี)มีชนิดพันธุ์พืชและสัตว์อะไรบ้างและชุมชนจะจัดทะเบียนเป็นทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างไร และ 2.)การฟื้นตัวของป่าทาม/ป่ารอยต่อ(ทาม-โลก) มีการฟื้นตัวอย่างไรและชุมชนจะใช้องค์ความรู้ดังกล่าวฟื้นฟูป่าชุมชนได้อย่างไร และโดยที่มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษานิพนธ์พืช/สัตว์ในพื้นที่ป่าชุมชนสองแห่งของตำบลหนองแค เพื่อหาแนวทางการจัดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่น เพื่อศึกษาระบบนิเวศในพื้นที่ป่าทามและป่ารอยต่อพร้อมทั้งการฟื้นตัวของป่าดังกล่าว และเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูป่าทามโดยใช้องค์ความรู้การฟื้นตัวระบบนิเวศในป่าทามและป่ารอยต่อ

กระบวนการวิจัยของโครงการใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาข้อมูลร่วมกับกรรมการป่าชุมชนคงภูแดง ผู้รู้พันธุ์พืชในชุมชนและกลุ่มหมอยาสมุนไพร สำนวชนิพนธ์พืช/พันธุ์สัตว์ในป่าทามตำบลหนองแค ศึกษาแบบนิเวศย่อยของป่าทาม คือนิเวศป่าโลก นิเวศป่าทาม และนิเวศป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทามทำความเข้าใจ ชุดดิน/สังคมพืช/สังคมของสัตว์ และทำความเข้าใจนิเวศโดยรวม จากนั้นสรุปผลการสำรวนำข้อค้นพบไปเสนอต่อสภา อบต.หนองแคให้รับรองพันธุ์ในป่าทามทั้งหมดเป็นสมบัติของท้องถิ่น การร่วมกันวางแผนการพัฒนา/ฟื้นฟูป่าทามใน

ระดับตำบล รวมทั้งการดำเนินการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นไปขอจดทะเบียนพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นให้เป็นสมบัติของชุมชน และได้รับการคุ้มครองสิทธิตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

ผลจากการดำเนินการพบว่าชนิดพันธุ์พืชในป่าทามตำบลหนองแค(กรณีศึกษาป่าดงภูแดง และป่าคอนโจดขวาง)มีจำนวนทั้งสิ้น 234 ชนิด เป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม เถาวัลย์ กล้วยาและเห็ด ซึ่งจากจำนวนทั้งหมดพบว่ากว่าร้อยละ 99 เป็นพันธุ์พืชที่มีคุณสมบัติเป็นสมุนไพร และเป็นไม้ที่มีคุณค่าต่อชุมชน คือ เป็นไม้ใช้สอยที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนอีกด้วย

ขณะเดียวกันพันธุ์พืชจำนวน 24 ชนิด เป็นชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณน้อยแล้ว และมีชนิดพันธุ์ที่สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ทามตำบลหนองแคแล้ว จำนวน 5 ชนิด ซึ่งสาเหตุการลดจำนวนลงและสูญพันธุ์ของพันธุ์ไม้ในป่าทาม เนื่องจากสามปัจจัยหลัก ประกอบด้วย 1.)การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนแบบต่างคนต่างใช้ไม่มีกระบวนการจัดการรักษาที่ร่วมกัน 2.คุณสมบัติของพืชพรรณในป่าทามเป็นที่ต้องการของคน(สมุนไพร)และ 3.)การสร้างเขื่อนราษีไศลและกักเก็บน้ำเป็นระยะเวลานานพืชทนน้ำไม่ได้และตายลงจึงสูญพันธุ์

ชุมชนจึงวิเคราะห์ร่วมกันและมีข้อสรุปว่าต้องมีมาตรการในการฟื้นฟูป่าให้กลับมามีความสมบูรณ์ดังเดิมอีกครั้ง โดยการสร้างความร่วมมือกันของชุมชน/องค์กรชุมชน/องค์กรส่วนท้องถิ่น/และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องทำการฟื้นฟูป่าโดย 1.)การสร้างแนวเขตอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ชัดเจนและมีระบบการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ป่าป้องกันการบุกรุก 2.)เพาะขยายพันธุ์ไม้ที่มีจำนวนน้อยแล้วปลูกเพิ่มในนิเวศน์ที่เหมาะสม 3.)จัดตั้งเครือข่ายชุมชนจัดการป่าระดับตำบลและ 4.)คัดเลือกชนิดพันธุ์พืชที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นไปเสนอขอจดทะเบียนพันธุ์ไม้พื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ผลจากการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติการบูรณาการร่วมกัน โดย อบต.หนองแคมีมติรับรองพันธุ์พืชในป่าทามตำบลหนองแค จำนวน 234 ชนิด เป็นพันธุ์พืชท้องถิ่นของตำบล และพันธุ์เฉพาะถิ่นตำบลหนองแค จำนวน 13 ชนิด ได้รับการคัดเลือกจาก อบต.หนองแค และผู้นำชุมชนเข้าสู่กระบวนการขอจดทะเบียนพันธุ์ไม้พื้นเมืองเฉพาะถิ่น ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินการ

ในด้านการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนจัดการป่าระดับตำบล ปัจจุบันกรรมการป่าชุมชน/อบต.หนองแค/และทีมวิจัยได้สำรวจพื้นที่ป่าและจัดทำแผนที่ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แล้ว จำนวน 8 ป่า ใน 5 หมู่บ้าน หรือคิดเป็นพื้นที่ป่า 505 ไร่ และกระบวนการต่อไปคือร่วมกับ อบต.และชุมชนเจ้าของพื้นที่ป่าออกกระเปียบการจัดการและแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมจัดการป่าต่อไป

นอกจากนี้ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ถูกนำไปเป็นฐานข้อมูลในการเรียกร้องสิทธิของชุมชนใน
กรณีการสร้างเขื่อนรายไศล จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสร้างเป็นแผนฟื้นฟูทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนที่
ได้รับผลกระทบดังกล่าวและนำเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีไปแล้วในปี พ.ศ.2553

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
- คำนำ	
- บทคัดย่อ	(ก)
บทที่ 1 บทนำ	1
- หลักการและเหตุผล	1-3
- วัตถุประสงค์	3
- วัตถุประสงค์	3
- พื้นที่การศึกษา	3-4
- กลุ่มเป้าหมาย	4
- เนื้อหาการศึกษา	4
- ระยะเวลา	4
- ขั้นตอน/วิธีการ	5
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน	7
1. ขั้นการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยและชุมชน	7-9
2. ขั้นการศึกษาข้อมูล	9-10
3. ขั้นการปฏิบัติการและสร้างการมีส่วนร่วม	10-11
4. ขั้นการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	12
บทที่ 3 บริบทชุมชน	
- บ้านผึ้ง หมู่ 4 ตำบลหนองแค อำเภอรามิไสล จังหวัดศรีสะเกษ	13-16
- บ้านผึ้ง หมู่ 14 ตำบลหนองแค อำเภอรามิไสล จังหวัดศรีสะเกษ	16-18
- บ้านเพี้ยมาด หมู่ 3 ตำบลหนองแค อำเภอรามิไสล จังหวัดศรีสะเกษ	18-21
- บ้านเหล่าโดน หมู่ 10 ตำบลหนองแค อำเภอรามิไสล จังหวัดศรีสะเกษ	21-24

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	25
-ลักษณะทางกายภาพของป่า	26-27
-ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของป่า	28-29
-ระบบนิเวศน์ของป่า	
นิเวศน์ป่าโคก	30-32
นิเวศน์ป่าทาม	32-33
นิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม	33-34
-ข้อสรุปเชิงนิเวศน์ของป่า	35-37
-พันธุ์พืชพื้นเมืองในป่าทาม ตำบลหนองแค อำเภอรายไสล จังหวัดศรีสะเกษ	38-115
-สาเหตุการลดลงของชนิดพันธุ์พืชและการสูญพันธุ์	115-116
-การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนต่างคนต่างใช้	116
-คุณสมบัติของพืชพรรณในป่าทามที่ต้องการของคน	116-117
-การฟื้นตัวระบบนิเวศน์ป่าทาม ตำบลหนองแค	118-127
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	
-ระบบนิเวศน์ของป่าทามตำบลหนองแค	128-133
-ผลกระทบจากการวิจัย	133-135
-ปัญหาและอุปสรรค	135
ภาคผนวก	
-บรรณานุกรม	136
-พรบ.คุ้มครองพันธุ์	137-157
-ประวัติทีมวิจัย	158-160

.....

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ลักษณะทางชีวภาพของป่า	32
ชนิดพันธุ์สัตว์	32
ชนิดพันธุ์พืช	32
พันธุ์พืชเล็กน้อย	112
พืชที่สูญพันธุ์แล้ว	112
สาเหตุการลดลงของชนิดพันธุ์และการสูญพันธุ์ของพืชในป่าทาม	
ด้าบลหนองแค	112
คุณค่าของป่าทาม	114
การฟื้นตัวระบบนิเวศน์ป่าทามด้าบลหนองแค	115
การฟื้นตัวตามธรรมชาติ	116
การฟื้นตัวโดยอาศัยการกระทำของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง	116
ข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าทามด้าบลหนองแค/การพัฒนาต่อเนื่อง	117
ขั้นตอนการขอดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น	120
ผังขั้นตอนการขึ้นทะเบียนชุมชน	122
ผังขั้นตอนการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น	123
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	124
ระบบนิเวศน์ของป่าทามด้าบลหนองแค	124
ชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ในป่าทามด้าบลหนองแค	125
การฟื้นตัวระบบนิเวศน์ของป่าทามด้าบลหนองแค	127
ข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าทามด้าบลหนองแค	127
การขอดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น	128
ผลกระทบจากการวิจัย	129

ภาคผนวก

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

บทที่ 1

บทนำ

หลักการเหตุผล

พื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด 7 อำเภอ อำเภอโพธิ์ทราย อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอรัตนบุรี อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ อำเภอราษีไศล อำเภอบึงบูรพ์ อำเภอศิลาลาด จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่มากกว่า 100,000 ไร่ (ข้อมูลจากเอกสารกรมชลประทาน เสนอในที่ประชุมและกรรมการชุมชนใหญ่)

ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมูล มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำ ป่าไม้ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์อาศัยอยู่มากมาย ด้วยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ แม่น้ำ ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งขยายพันธุ์ของบรรดาสัตว์ป่าให้ชุมชนที่รายรอบแม่น้ำมูลในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติ และหาสัตว์ป่าเพื่อการดำรงชีวิตสืบทอดกันมาชั่วอายุคน

การขยายตัวของชุมชนที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการทรัพยากรในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นจนทำให้การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง เพื่อตอบสนองความต้องการจนทำให้ป่าไม้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับโครงการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนที่เคยใช้ชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เกิดการอพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น ครอบครัวล่มสลาย ชุมชนแตกแยก เกิดเป็นปัญหาสังคมตามมา

การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทำให้หลายฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญต่อการมีอยู่ของป่าไม้และพื้นที่ป่าหลายฝ่ายได้ใช้ความพยายามที่จะปกป้อง ป้องกันและขยายพื้นที่ป่าไม้เพื่อความอุดมสมบูรณ์สืบต่อไป

ผู้เกี่ยวข้องมีข้อตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่า ได้ใช้ความพยายามและประสบการณ์ในการจัดการ ในรูปแบบของการอนุรักษ์และการรักษาป่าไม้ เช่น หน่วยงานราชการ โดยสำนักงานป่าไม้เขต พระภิกษุ องค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้าน ซึ่งแต่ละส่วนล้วนแต่ดำเนินกิจกรรมเฉพาะของตนเองตามถนัดที่ (คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าตาม) แม่น้ำมูล 3 จังหวัด ได้ตระหนักเห็นความสำคัญในการรักษาทรัพยากรให้คงความสมบูรณ์เพื่อเป็น

ทรัพยากรในการรองรับความมั่นคงภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรส่วนท้องถิ่น จึงร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ทั้งภาครัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น จึงร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยได้ร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนเป็นแผนพัฒนา ระยะ 5 ปี โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ โดยมุ่งหวังร่วมกันที่จะผลักดันให้พื้นที่ป่าอนุรักษ์รูปแบบป่าทามชุมชน จำนวน 25 ป่า

จากการศึกษาวิจัยองค์ความรู้จากการจัดการป่าในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง ที่มีการจัดการป่าทั้ง 4 ป่า โดยมีข้อเสนอแนะต่อการขยายเขตป่าชุมชนออกไปอีก 2 พื้นที่ คือ 1. ป่าดอนโจดขวาง 2. ป่าดงภูแดง จากสถานการณ์ในเขตตำบลหนองแคว อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ มีความต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าทั้งสองป่าให้เป็นป่าชุมชนแต่ทางชุมชนยังขาดกระบวนการในการจัดการป่าที่ดี และวิธีการที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อนำไปสู่การปกป้องพื้นที่ป่าและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางจากการก่อสร้างเขื่อนราษีไศล มีการกั้นเก็บน้ำตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นมา และมีมติรัฐมนตรีให้เปิดประตุน้ำในในปี 2543 เพื่อบรรเทาปัญหาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จากสถานการณ์ดังกล่าวป่าในเขตลุ่มน้ำมูลตอนกลางนั้น แต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ได้ลดจำนวนลงอย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะด้านพันธุ์พืชป่าทามและพืชบางชนิดที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนทั้งเป็นอาหารพืชสมุนไพรที่กำลังลดน้อยลงเรื่อย ๆ จากสถานการณ์ดังกล่าวในเขตตำบลหนองแควมีความต้องการขยายพื้นที่ป่าอยู่ 2 พื้นที่ คือ ป่าดอนโจดขวาง ป่าดงภูแดง ซึ่งทั้ง 2 ป่า มีลักษณะที่แตกต่างกัน เป็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพและกายภาพ เช่น ป่าดอนโจดขวาง มีลักษณะเป็นป่าทามอยู่บนพื้นที่โคกและมีผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าว่าเป็นป่าที่มีพันธุ์พืชและไม้สมุนไพรที่มีความหลากหลายอย่างมากมาย และป่าดงภูแดงเป็นพื้นที่ป่าโคกติดกับป่าทามที่มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์แต่ก่อนมีความอุดมสมบูรณ์มาก ถึงมีการเข้าเก็บหาผลประโยชน์จากพันธุ์พืชที่ขาดองค์ความรู้ในด้านคุณค่าในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาระยะที่ 1 และข้อเสนอจากเวทีแลกเปลี่ยนหลาย ๆ ครั้งมีข้อเสนอเพื่อให้เกิดการศึกษาเพิ่มเติม มี 2 ประเด็นหลัก คือ

1. ชนิดจำนวนพันธุ์พืชในพื้นที่ป่าทาม / ป่าโคก / ป่ารอยต่อทามโคกในพื้นที่ตำบลหนองแคว อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ ยังไม่มีการศึกษาให้ละเอียดชัดเจนและคุณค่าของพืชแต่ละชนิดที่มีอยู่ พร้อมทั้งการเสนอให้มีการหาแนวทางในการจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชท้องถิ่นเพื่อป้องกันการลักลอบไปหาผลประโยชน์ทางสิทธิบัตรทางการค้า

2. การจัดการพื้นที่ป่าตามชุมชนที่ผ่านมานั้นเน้นกระบวนการเพื่อให้พื้นที่ป่ายังคงอยู่ การฟื้นฟูใช้วิธีการปลูกต้นไม้ที่หลากหลาย และที่สำคัญใช้วิธีการให้ป่าขึ้นตามธรรมชาติ แต่ยังไม่มีการศึกษาองค์ความรู้ในการฟื้นตัวของป่าตาม ภายใต้ระบบนิเวศน์ที่แตกต่าง โดยเฉพาะป่าดงภูแดง เป็นป่าโคกที่ต่อกับป่าตามและเสี่ยงต่อภาวะน้ำท่วม ฉะนั้นจึงควรมีการศึกษาอย่างลึกซึ้งและจริงจัง อันจะนำมาใช้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงตามกฎหมาย และมีทุนทรัพย์ที่สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องได้ในอนาคต

โจทย์วิจัย

1. ในป่าตามชุมชนและป่าชุมชน (ดงภูแดง/ดอนโจดขวาง) มีชนิดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์อะไรบ้าง และชุมชนจะจดทะเบียนเป็นทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างไร
2. การฟื้นตัวป่าตาม / ป่ารอยต่อ (ทาม-โคก) มีการฟื้นตัวอย่างไร และชุมชนจะใช้ความรู้ดังกล่าวฟื้นฟูป่าชุมชนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ในพื้นที่ป่าชุมชน 2 แห่ง ในเขตตำบลหนองแค (ป่าดงภูแดง/ป่าดอนโจดขวาง)
2. เพื่อหาแนวทางจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาระบบนิเวศน์ในพื้นที่ป่าตามและป่ารอยต่อ พร้อมทั้งการฟื้นตัวของป่าดังกล่าว
4. เพื่อหาวิธีการฟื้นฟูป่าตามโดยใช้องค์ความรู้การฟื้นตัวของระบบนิเวศน์ในป่าตามและป่ารอยต่อ

พื้นที่การศึกษา

จากการเลือกพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ขยายของผลการศึกษาและการศึกษาพันธุ์พืชที่มีอยู่และสูญหายในเขตพื้นที่ป่าตำบลหนองแค อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

1. ป่าดอนโจดขวาง มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีลักษณะเป็นป่าบ้านเพี้ยมาต หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าโค่น หมู่ที่ 10 บ้านคอนงูเหลื่อม หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแค อำเภอรามัญใต้ จังหวัดศรีสะเกษ

2. ป่าดงภูแดง มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ มีลักษณะพื้นที่เป็นป่าโคก ติดกับพื้นที่ตามในเขต 4 หมู่บ้าน มีบ้านเพี้ยมาต หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าโดน หมู่ที่ 10 บ้านฝ้าง หมู่ที่ 4 บ้านฝ้าง หมู่ 14 ตำบลหนองแก อำเภอรายไสล จังหวัดศรีสะเกษ ทั้งสองพื้นที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านกายภาพและด้านชีวภาพ จึงเป็นพื้นที่ป่าที่จะมีการศึกษาวิจัย

กลุ่มเป้าหมายการศึกษา

1. คณะกรรมการป่าทั้ง 5 หมู่บ้าน
2. องค์กรท้องถิ่นทั้ง 2 พื้นที่ป่าและองค์กรเครือข่าย
3. กลุ่มใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าทั้ง 2 ป่า

เนื้อหาการศึกษา

1. สภาพพื้นที่ทั่วไปและระบบนิเวศน์ป่าตาม 2 พื้นที่
 - ด้านกายภาพ
 - ด้านชีวภาพ
 - ด้านการใช้ประโยชน์
2. พันธุ์พืชป่าตาม 2 ป่า
 - ชนิดพันธุ์พืช
 - ชนิดพันธุ์พืชที่หายไป
 - คุณค่าของพันธุ์พืช
 - กระบวนการขั้นตอนการจดทะเบียน
3. ระบบนิเวศน์ป่าตาม / ป่ารอยต่อ
 - ระบบนิเวศน์ย่อย
 - ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและการฟื้นตัวระบบนิเวศน์
4. แนวทางการฟื้นฟูป่าตามชุมชนโดยชุดความรู้การฟื้นฟูระบบนิเวศน์ย่อย

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี 6 เดือน (18 เดือน)

ขั้นตอนวิธีการ

1. ประชุมทีมวิจัย / ที่ปรึกษาเพื่อทบทวนโครงการวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน
2. จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยการเชิญผู้นำหลักของชุมชนแต่ละชุมชน และประกาศประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มคนที่ไปเข้าร่วม นอกจากนี้ได้เชิญทีมบริหารจากองค์กรท้องถิ่นเข้าร่วมหารือเวทีดังกล่าว
3. ศึกษาเอกสารมือสองทั้งจาก รายงานวิจัย / เอกสารทางราชการ / เอกสารวิชาการและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ขั้นตอนศึกษาข้อมูลพื้นที่
4. สัมภาษณ์ชุมชนทั้ง 2 ป่าโดยมีผู้นำชุมชน / ผู้ใช้ประโยชน์ในชุมชนร่วมสำรวจจัดทำแผนที่สำรวจพันธุ์สัตว์ พร้อมกับกำหนดระบบนิเวศน์ย่อยใช้พื้นที่ และวางแผนจัดเวทีนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมตรวจสอบข้อมูล
5. ประชุมทีมวิจัยสรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงสำรวจพื้นที่ และวางแผนจัดเวทีนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมตรวจสอบข้อมูล
6. จัดเวทีนำเสนอข้อมูลตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมข้อมูล
7. ประชุมทีมวิจัยร่วมกับสภา อบต. หอนงแค เสนอจดทะเบียนชนิดพันธุ์พืชท้องถิ่น
8. จัดทำรายงานความก้าวหน้า
9. ประชุมทีมวิจัยวางแผนกรอบเนื้อหาการศึกษาการฟื้นตัวของระบบนิเวศน์ป่ารอยต่อ
10. จัดทำแปลงศึกษาและศึกษาการฟื้นตัวของระบบนิเวศน์ป่ารอยต่อ
11. ประชุมสรุปข้อมูลและศึกษาการฟื้นตัวของระบบนิเวศน์ป่ารอยต่อ
12. ปฏิบัติการทดลองการฟื้นฟูป่าทาม / ป่ารอยต่อ
13. จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษา
14. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านร่วมกับองค์กรท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีก 2 ป่า
2. การศึกษาชนิดพันธุ์พืชอย่างมีระบบและสามารถจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชท้องถิ่นโดย
อบต. ไร่ร้อง
3. เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางอย่างเป็น
ระบบ
4. ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้การฟื้นฟูของป่ารอยต่อเข้าใจในการฟื้นฟูป่าอย่างมีประสิทธิภาพ
5. เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องนิเวศน์ป่าทามและการจัดการทรัพยากรป่าทามชุมชน

บทที่ 2

ขั้นตอนวิธีการดำเนินการ

การดำเนินกิจกรรมโครงการตลอดช่วงระยะเวลาโครงการ ทีมวิจัยมีกระบวนการหลักๆเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย/ชุมชน
2. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล
3. ขั้นตอนการปฏิบัติการและสร้างการมีส่วนร่วม
4. ขั้นตอนการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

แต่ละขั้นตอนมีวิธีการและเครื่องมือดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย/ชุมชน

ในขั้นตอนนี้มีสามกิจกรรม คือ การประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อทบทวนโครงการ จัดแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน การจัดประชุมชี้แจงโครงการทำความเข้าใจต่อชุมชนเป้าหมาย และการศึกษารวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการแต่ละกิจกรรมมีดังนี้

- 1.1 **การประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อทบทวนโครงการ** จัดแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน เมื่อได้รับอนุมัติโครงการ นายไพฑูรย์ โถทอง หัวหน้าโครงการ ได้นัดหมายทีมวิจัยจัดประชุมทบทวนโครงการ ในวันที่ 2 มิถุนายน 2550 ที่หอประชุมโรงเรียนบ้านเพี้ยมาต ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ จัดประชุมแบบกึ่งทางการ หัวหน้าโครงการ และเจ้าหน้าที่ Node ร่วมกันนำเสนอรายละเอียดโครงการ โจทย์วิจัย วัตถุประสงค์ เนื้อหาการวิจัยและผลที่คาดว่าจะได้รับ หลักๆคืออะไร จากนั้นตีความโจทย์/วัตถุประสงค์โครงการแล้วออกแบบเนื้อหาการศึกษาาร่วมกัน สุดท้ายจัดแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานและออกแบบปฏิทินการปฏิบัติการ ซึ่งการดำเนินการนี้ไม่มีอุปสรรคร้ายแรงใดๆ
- 1.2 **การจัดประชุมชี้แจงโครงการทำความเข้าใจต่อชุมชนเป้าหมาย** เนื่องจากในพื้นที่ตำบลหนองแค มีโครงการวิจัยที่ได้รับอนุมัติงบประมาณพร้อมกันจำนวน 3 โครงการ การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมายจึงจัดขึ้นในครั้งเดียวกัน โดยจัดการ

ประชุม ในวันที่ 23 มิถุนายน 2550 ณ ประชุมที่หอประชุมโรงเรียนบ้านเพี้ยมาตรัฐราชพิทยาคาร ตำบลหนองแค อำเภอรามิไศล จังหวัดศรีสะเกษ มีกลุ่มผู้เข้าร่วมที่เป็นชุดโครงการอีกสองโครงการ คือ โครงการศึกษารูปแบบวิธีการเพาะขยายพันธุ์ปลาในพื้นที่ตามลุ่มน้ำมูลตอนกลาง และโครงการวิจัยหลักสูตรท้องถิ่นการทำมาหากินในพื้นที่ตามตำบลหนองแค กลุ่มเป้าหมายในชุมชนประกอบด้วย ผู้นำหมู่บ้าน ผู้อาวุโส กรรมการป่าชุมชน คณะครูโรงเรียนบ้านเพี้ยมาตรัฐราชพิทยาคาร ผู้อำนวยการมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ และเจ้าหน้าที่ Node

- เนื้อหาของการประชุมมอบหมายให้แต่ละโครงการชี้แจง เนื้อหาโครงการตนเอง จากนั้นเจ้าหน้าที่ Node นำเสนอที่มาของแหล่งทุน กรอบการสนับสนุน และบทบาทการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจบลงด้วยผู้อำนวยการมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ทบทวนเป้าหมายการทำงานฟื้นฟูทรัพยากรพื้นที่ตามลุ่มน้ำมูลตอนกลางที่ผู้นำและกรรมการร่วมฟื้นฟูป่าตามลุ่มน้ำมูลตอนกลางได้เคยหารือกันเอาไว้ว่า ภารกิจที่ยังคงต้องทำร่วมกันมีอะไร/อย่างไรบ้าง และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็เป็นหนึ่งในกระบวนการที่จะช่วยนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้ สุดท้ายของการประชุมเป็นการเปิดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นต่อกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.3 **การศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง** เป็นกระบวนการที่ดำเนินการควบคู่กันระหว่างการศึกษาค้นคว้าที่เป็นเอกสารและภูมิความรู้ที่มีอยู่ในบุคคลและโดยเฉพาะประเด็นหลังโครงการให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ การไล่เรียงความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดขวางอาศัยชุดความรู้ในตัวผู้อาวุโสจากเวทีนี้

- ทีมวิจัยได้เชิญผู้เกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค ป่าไม้ภาค 6 กรรมการป่าชุมชน และผู้อาวุโสที่ร่วมสมัยกับการต่อสู้เรื่องป่าเข้าร่วมเวที โดยในเบื้องต้นได้ประสานข้อมูลกับ อบต.หนองแค และจากนั้นจัดเวทีในวันที่ 14 กรกฎาคม 2550 ณ ที่ศาลาเอนกประสงค์วัดบ้านฝ้าง ตำบลหนองแค อำเภอรามิไศล จังหวัดศรีสะเกษ เนื้อหาการประชุมเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จาก อบต. จากนั้นตั้งประเด็นให้ผู้เข้าร่วมตรวจสอบความถูกต้องและเติมเต็มข้อมูลให้ครบถ้วนถูกต้องโดย

วิธีการระดมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย และในช่วงท้ายจึงออกแบบการสำรวจพันธุ์พืชในป่าตามคงภูแดงและป่าคอนโจด

2. ขั้นการศึกษาข้อมูล

ในขั้นนี้ทีมวิจัยดำเนินการสามกิจกรรมย่อย คือ การลงพื้นที่ศึกษาระบบนิเวศน์ป่าคงภูแดง ป่าคอนโจดขวางและป่ารอยต่อ ระหว่างป่าโลกกับป่าตาม จากนั้นนำผลการลงพื้นที่มาสรุปวิเคราะห์ร่วมกัน และสุดท้ายนำข้อค้นพบไปจัดเวทีตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อมูลกระบวนการ/วิธีการของแต่ละกิจกรรมมีดังนี้

2.1 การลงพื้นที่ศึกษาระบบนิเวศน์ป่าคงภูแดง ป่าคอนโจดขวางและป่ารอยต่อ

ระหว่างป่าโลกกับป่าตาม ก่อนการสำรวจทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node ได้ร่วมกันวางแผนการสำรวจและออกแบบสำรวจพันธุ์พืชในป่าตามตำบลหนองแค โดยแบบสำรวจมุ่งไปที่คุณลักษณะ คุณสมบัติ และคุณค่าของพันธุ์พืชต่อชุมชนเป็นอย่างไร รวมทั้งลักษณะเฉพาะของนิเวศน์แต่ละแบบเป็นอย่างไร

- การลงพื้นที่ตามแผนงานโครงการสามารถดำเนินการได้เพียง 3 วัน(วันที่ 19-20 และ 26 กรกฎาคม 2550)แต่ในทางปฏิบัติทีมวิจัยดำเนินการจริงเป็นเวลา 8 วัน จึงแล้วเสร็จ กระบวนการที่ทีมวิจัยใช้ คือ การเดินสำรวจ ให้ผู้รู้พันธุ์ไม้เป็นผู้นำทางเจ้าหน้าที่ Node คนหนึ่ง(คุณวิเชียร สอนจันทร์) ถ่ายภาพคุณลักษณะชนิดพันธุ์ทีละชนิด อีกคนหนึ่ง(คุณปกป้อง ปุโรทกานนท์)เขียนแบบบันทึกคุณสมบัติ และคุณค่าของชนิดพันธุ์พืชนั้น โดยสัมภาษณ์ผู้รู้ ในขณะที่ทีมวิจัยก็ช่วยกันบันทึกข้อมูลคู่ขนานกันไปด้วย ทำเช่นนี้ไปจนผู้รู้หาชนิดพันธุ์ใหม่ไม่พบอีกแล้ว จึงยุติการสำรวจ

- ในช่วงสุดท้ายของการสำรวจทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node ได้ชุดสำรวจชั้นดินในพื้นที่ตัวแทน 3 นิเวศน์คือ ป่าโลก ป่าตาม และป่ารอยต่อ ระหว่างป่าโลกกับป่าตาม เครื่องที่ใช้ในการนี้ได้แก่ ภาพตัดขวางชั้นดิน ภาพตัดขวางภูมิประเทศพื้นที่ตัวแทนและตารางพันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ตัวแทนนั้น ทีมวิจัยบันทึกภาพและข้อมูลที่พบและกลบหลุมกลับดังเดิม

2.2 การสรุปวิเคราะห์ผลการสำรวจ หลังจากเดินสำรวจจนครบถ้วนแล้วทีมวิจัยนำบันทึกการสำรวจ ภาพ และความทรงจำมาวิเคราะห์สรุปร่วมกัน การสรุปข้อมูลทำในวันที่ 29 กรกฎาคม 2550 ณ ที่ศาลาเอกประสงค์บ้านผึ่ง ตำบลหนองแค

อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ วิธีการสรุปใช้โปรเจกเตอร์ฉายภาพพันธุ์ไม้ที่
ถ่ายได้ แล้วระบบนำเสนอข้อมูลจำเพาะของแต่ละชนิดที่บันทึกจากสนามจากนั้น
ให้ผู้รู้และหมอยาช่วยตรวจสอบความถูกต้องที่ละชนิดจนครบ ทั้ง 234 ชนิด แล้ว
จากหลังวิเคราะห์ชั้นดินในนิเวศน้อยสามแบบและสรุปผลร่วมกัน

2.3 **จัดเวทีนำเสนอผลการสำรวจและตรวจสอบร่วมกับชุมชน** เป็นการนำชุดความรู้
ที่ค้นพบจากการสำรวจคืนให้กับชุมชน และให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบและ
เรียนรู้ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การจัดเวทีทำในวันที่ 4 สิงหาคม 2550
ณ ศาลาเอนกประสงค์วัดบ้านฝ้าง ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ
วิธีการนำเสนอ คือ ใช้โปรเจกเตอร์นำเสนอกระบวนการสำรวจของทีมวิจัย
จากนั้นรายงานชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ที่พบในป่าทาม และยกตัวอย่างชนิดพันธุ์ที่
หายากแล้วในปัจจุบัน จากนั้นเชิญชวนผู้เข้าร่วม(ซึ่งมีประมาณ 90 คน)แสดง
ความเห็นและเพิ่มเติมข้อมูลร่วมกัน และหลังจากวันนี้ทีมวิจัยได้เรียบเรียงผลการ
สำรวจเป็นเอกสารสำหรับการนำเสนอต่อไป

3. ขั้นการปฏิบัติการและสร้างการมีส่วนร่วม

ในขั้นนี้เป็นการทดลองปฏิบัติฟื้นฟูป่าและการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการป่าทามตำบลหนองแคเชิงระบบ และการขอจดทะเบียน
พันธุ์ไม้เฉพาะถิ่น กระบวนการนี้ใช้การขอเปิดการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อ
ตรวจสอบพิจารณาและกลั่นกรองอนุมัติการจัดการป่าทามตำบลหนองแค โดย นายไพฑูรย์
โถทอง หัวหน้าโครงการ เป็นสมาชิก อบต. และเป็นผู้ขอเปิดวาระการประชุมนี้ ซึ่งการประชุม
เกิดขึ้นทั้งหมดรวม 2 ครั้ง

ครั้งแรกวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ห้องประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
หนองแค การประชุมครั้งนี้ทีมวิจัยเสนอข้อมูลชนิดพันธุ์พืชที่พบในป่าทามดงภูแดงและป่า
คอนโจด นำเสนอความสำคัญของป่าและความจำเป็นในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืช
ท้องถิ่นแก่ที่ประชุม และขอให้สภารับรองพันธุ์พืชที่มีอยู่ทั้งหมดอยู่ในการดูแลของ อบต.
เมื่อ อบต.พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความจำเป็นจริง แต่หากจะทำการใดๆต้องตรวจสอบข้อมูลให้
แน่ชัดก่อน อบต.เสนอให้ทีมวิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนของไม้เถาหรือกล้วยไม้ที่มี

ความสำคัญทางเศรษฐกิจให้ครบถ้วน ก่อนจะนำมารับรองเป็นญัตติพร้อมกันในคราวเดียว ทีมวิจัยจึงรับหลักการไปดำเนินการต่อ

หลังจากนั้นในวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2551 ทีมวิจัยจึงสรุปผลการปฏิบัติการและเขียนรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ครั้งที่ 2 ของการประชุมร่วมกับสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค เป็นการนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่สภาฯให้ข้อคิดเห็นและกลั่นกรองอนุมัติมติ ดำเนินการในเดือนพฤษภาคม 2551 ในครั้งนี้สภาฯได้รับรองพันธุ์พืชทั้งหมดที่ทีมวิจัยเสนออยู่ในความดูแลของ อบต. ที่จะมีการจัดการร่วมกัน รวมทั้งการหารือต่อเนื่องในการขยายพื้นที่ทำชุมชนในเขตตำบลหนองแค โดยใช้บทเรียนการจัดการของป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดเป็นเครื่องมือ ซึ่งจะขยายผลการจัดการป่าชุมชนเป็นเครือข่ายการจัดการระดับตำบลจำนวน 8 ป่า คิดเป็นพื้นที่ป่า รวม 505 ไร่(รายละเอียดในผลการศึกษา)

ในส่วนการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้น อบต.ยังไม่มีอำนาจในเรื่องนี้ ดังนั้นแล้วสภาฯเสนอให้ทีมวิจัยศึกษากระบวนการดำเนินการให้ละเอียดก่อนอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงประสานความร่วมมือกับ อบต.หนองแค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อไป

หลังจากกระบวนการนี้แล้วทีมวิจัยได้สรุปบทเรียนการดำเนินโครงการตลอดระยะเวลาโครงการ แล้วจัดเวทีเสนอผลการศึกษาในวันที่ 17 ตุลาคม 2552 โดยเชิญกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวบ้าน กรรมการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ อบต.ยางคำ โดยมีเจ้าหน้าที่ Node เข้าร่วมเวที จัดเวที ณ ศาลาอเนกประสงค์วัดบ้านผึ้ง

ทีมวิจัยนำเสนอกระบวนการวิจัยนับตั้งแต่ต้นมาที่การสำรวจชนิดพันธุ์พืช กระบวนการทำงานร่วมกับ อบต.ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว จากนั้นทีมวิจัยตั้งข้อเสนอเชิงการพัฒนา ได้แก่ การขยายการจัดการ/การจัดตั้งป่าชุมชนเพิ่มขึ้นอีกในเขตตำบลหนองแค การจัดการป่าดงภูแดงและป่าคอนโจด และหารูปแบบความร่วมมือกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบให้ชุมชนและเปลี่ยนความเห็น สุดท้ายสรุปผลร่วมกัน

4. ขั้นการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

การดำเนินกิจกรรมโครงในช่วงแรกมีความต่อเนื่องและกิจกรรมดำเนินการไปได้ด้วยดี กระทั่งเมื่อถึงช่วงเดือนมีนาคม-สิงหาคม 2552 กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล มีการชุมชนเพื่อทวงถามความคืบหน้าการช่วยเหลือที่สันเขื่อนราษีไศล การชุมนุมกินระยะเวลา 6 เดือน ทีมวิจัยในโครงการเกือบทั้งหมดเป็นแกนนำเคลื่อนไหวทำให้การดำเนินกระบวนการงานวิจัยไม่สามารถขับเคลื่อนไปตามปกติได้และล่าช้าออกไป

การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสามารถกระทำได้จริงในเดือนพฤษภาคม 2553 Node ได้ประเมินสถานการณ์โครงการร่วมกับโครงการอื่นๆที่มีสถานภาพอย่างเดียวกันแล้วเชิญทีมวิจัยเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์จนแล้วเสร็จ ซึ่งคือรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้

บทที่ 3

บริบทชุมชน

บ้านฝั่ หมู่ 4 ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมา

ครั้งแรกจากการเล่าขานต่อกันว่า ประมาณ 200 ปีมาแล้ว บริเวณป่าดงภูดินเป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่อย่างหนาแน่นเป็นจำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งต่อมาคุณพระชนะ ซึ่งเป็นผู้มีตำแหน่งขุนนางและมีฐานะ เดิมอยู่บ้านห้วย อำเภอรามัญ ไซส ซึ่งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำมูลได้ใช้ช้างเป็นพาหนะเดินทางมาตั้งถิ่นฐานที่ใหม่ เมื่อเดินทางมาถึงก็ได้สำรวจและเห็นว่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ และต่อมาญาติของคุณพระชนะ ก็ได้เดินทางมาอยู่ด้วยกัน โดยปลูกต้นไม้ กระบองเพชรเป็นรั้วแสดงอาณาเขตและต้นมะเขาว์หรือต้นสีหลอดไว้บริเวณรอบๆบ้าน และต่อมาชาวบ้านจากถิ่นต่างๆ ก็ได้อพยพเข้ามาอยู่จนเกิดเป็นชุมชนใหญ่บนป่าดงภูดิน ตั้งชื่อว่า “บ้านฝั่” การเข้ามาอยู่ครั้งแรกไม่สามารถทราบข้อมูลได้ บ้านฝั่นั้นต่อมาได้แยกหมู่บ้านแต่ยังอยู่ในบ้านเดียวกัน คือแยกเพิ่มเป็น หมู่ 14

อดีตบ้านฝั่ หมู่ 4 ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ ไซส จังหวัดศรีสะเกษ มีผู้นำ(ผู้ใหญ่บ้าน)มาแล้ว 14 คน คือ

1. หลวงพระชนะ สงคราม	8. นายสง นรสาร
2. หลวงรามัญ	9. อาจารย์ไส นรสาร
3. หลวงพรม	10. นายสมัย ศิลารักษ์
4. นายฮ้วยลี	11. นายหนา นรสาร
5. อาจารย์พิมพ์	12. นายเลื่อน สักร
6. อาจารย์ศิลา มณีนิล	13. นายเสริม นรสาร
7. นายอำตา อาจหาญ	14. นายประดิษฐ์ นรสาร/อดีตกำนัน

ตำบลหนองแค

ระบบเครือญาติในชุมชน ชุมชนบ้านฝางมีระบบเครือญาติมากที่สุด คือ ผู้มีนามสกุล นรสาร ผู้มีนามสกุล ศิลารักษ์ ผู้มีนามสกุล หารชัย ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมด 696 คน ชาย 341 คน หญิง 355 คน จำนวน 136 ครัวเรือน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านมะยาง	มีระยะทาง	5	กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	แม่น้ำมูล	มีระยะทาง	100	เมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านเพี้ยมาต	มีระยะทาง	200	เมตร
ทิศตะวันตก	จด	ลำน้ำเสียว	มีระยะทาง	2	กิโลเมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงค่อนข้างเรียบไปทางทิศตะวันออก จำนวนเนื้อที่ทั้งหมด 6,500 ไร่ พื้นที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ 300 ไร่ พื้นที่ทำกิน ประมาณ 3,200 ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ประมาณ 3,000 ไร่

● แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

บ้านฝางมีทรัพยากรป่าไม้ คือ ป่าดงภู(ป่าเต็งรัง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ริมแม่น้ำมูล) ป่าดงภูดิน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ป่าดงบ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ 1 ป่า การเข้าไปใช้ประโยชน์ในอดีตและปัจจุบัน คือ หาของป่า เช่น เห็ด ไม้ใช้สอย หาฟืนเผาถ่าน หาเครือ ป่าดงบ้านนั้นไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ได้เพราะป่าดงบ้านมีพันธุ์ขึ้นอยู่หนาแน่น และไม่มีหญ้าหรืออาหารวัวควาย

ทรัพยากรน้ำ มีแม่น้ำมูลอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ลำน้ำเสียวอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน หนองโค่น การใช้ประโยชน์ในอดีต หาปลา กุ้ง ปู และหาขมิ้นฝาง หนองขอนแก่น เลี้ยงสัตว์ ในอดีตชาวบ้านตกกล้า ดำนาทาม – กุดแคน-กุดน้ำใส ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ แต่ปัจจุบันไม่ได้ตกกล้า เพราะตั้งแต่มีเขื่อนราษีไศล น้ำก็จะท่วมทุกปีก็เลยไม่มีชาวบ้านลงไปทำนาเพราะกลัวน้ำท่วม

● สังคมการเมือง-การปกครอง

ระบบการปกครองของชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. กรรมการหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาคมหมู่บ้าน

- ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นายวิรัช นรสาร
- นายสมพร พรหมคุณ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

- นายอารีย์ มณีนิล สมาชิก อบต.
- นายจาลึก มะลิงาม สมาชิก อบต.
- นายสมพร พรหมคุณ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ
- นางอำพร ห้วยจันทร์ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ
- นายสิงห์ จำเริญ ผู้อาวุโส
- นายประดิษฐ์ นรสาร อดีตผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลหนองแค
- แม่ใหญ่จำเภา เป็นเทียม (ร่างทรงประจำหมู่บ้าน)

กลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กลุ่มสตรี อาสาสมัครสาธารณสุข

สภาพทางเศรษฐกิจในชุมชน ชุมชนบ้านฝาง หมู่ 4 ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนา อาชีพรอง เลี้ยงสัตว์ เช่น วัวควาย คิดเป็นร้อยละ 90% อาชีพรับจ้างต่างถิ่น เช่น กรุงเทพฯ / ต่างจังหวัด รายได้ประชากรต่อครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 21,500 บาท/คน/ปี

ด้านการศึกษา สถานศึกษาในชุมชนไม่มี จะต้องไปศึกษาที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาด

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัด 1 แห่ง ชื่อ วัดบ้านฝาง และมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่ธรณี(ภูมิตั้ง) และมีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยงใน แต่ละปีๆละ 2 ครั้ง จะมีการเลี้ยงเจ้าที่ ครั้งที่ 1 วันพุธแรกของเดือนเมษายน ครั้งที่ 2 วันพุธของเดือน 11 หลังออกพรรษา นอกจากจะมีงานบุญพระเวศ บุญกุ่มข้าวใหญ่

ด้านสาธารณูปโภค

- มีถนนหลวงสาย 2086 1 สาย
- ถนน คสล. 6 สาย
- ถนนลูกรัง 4 สาย
- ประปา 1 แห่ง
- ตู้โทรศัพท์ 3 ตู้
- มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน 136 ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์จากป่า ชาวบ้านฝางได้พึ่งพาทรัพยากรป่า เช่น ป่าบุ่ง-ป่าทามและป่าคงภูดิน ปัจจุบัน คือ เก็บของป่า เช่น เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ หาแมลง หยาสมุนไพร การเก็บเห็ดตาย หรือกิ่งไม้จะเก็บตลอดปี จากเดือน 1-12

- การเก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก เห็ดแดง เห็ดใหญ่(ตาบ) เห็ดไถน้อย เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดข้าวไค เห็ดขอน เห็ดระโงกก็จะมี เห็ดระโงกขาว เหลือง การเก็บก็จะเริ่มเก็บในช่วงฤดูฝน จากเดือน 6-10
- การเลี้ยงสัตว์นั้นจะเลี้ยงตลอดปี เช่น วัวควาย จากเดือน 1-12
- การหาแมลง เช่น กินูน แมลงช้าง ไข่มดแดง การเก็บแมลงก็จะเริ่มเก็บจากเดือนเมษายน ช่วงปลายเดือน 8
- การหาสมุนไพรในอดีตนั้นมีคนหาเก็บหาตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นไม่มีเนื่องจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนนั้นไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกหลาน แต่ถึงอย่างไรก็พอมีผู้คนมาเก็บสมุนไพรอยู่บ้างแต่มาจากถิ่นอื่น
- การเก็บหาของป่าในป่าดงภูดินนั้นก็เก็บไว้เพื่อกิน เหลือกินก็จะขาย แหล่งที่ขาย คือ ในชุมชนตลาดอำเภอราษีไศล

บ้านฝ้าง หมู่ 14 ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมา

เดิมบ้านฝ้าง หมู่ 14 ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ได้เป็นบ้านเดียวกันกับบ้านฝ้าง หมู่ 14 ต่อมาบ้านฝ้างได้มีการแยกหมู่บ้านในปี พ.ศ.2525 ได้มีการแต่งตั้งผู้นำขึ้นมาเพิ่มตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ส่วนด้านเศรษฐกิจในชุมชนก็ไม่ได้แตกต่างจากบ้านฝ้าง หมู่ 4 เช่น ด้านการศึกษา ศาสนาและสังคม และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าหรือความเป็นมาของประวัติหมู่บ้านเองก็ตาม มีประชากร 148 ครัวเรือน แยกเป็น ชาย 364 หญิง 345 คน รวม 709 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ บ้านฝ้าง หมู่ 14 มีอาชีพหลัก คือ การทำการเกษตร ทำนาเป็นอาชีพหลัก เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง รับจ้างต่างถิ่น และมีการค้าขายในชุมชนเป็นบางส่วนประมาณ 2% ของครัวเรือนทั้งหมด รายได้ต่อประชากร เฉลี่ย 21,500บาท/คน/ปี

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ระบบการปกครองของหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปัจจุบันผู้นำทางการ คือ

- ผู้ใหญ่บ้าน : นายธรมย์ ศีลารักษ์
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน : นายหวน มณีนิล

- สมาชิก อบต. : นายไพฑูรย์ โถทอง, นายบุญเทียน มณีนิล
- ผู้นำไม่เป็นทางการ : นายสิงห์ จำเริญ
- ผู้อาวุโสในหมู่บ้านและอดีตกำนัน : นายประดิษฐ์ นรสาร
- ร่างทรง(เทียมประจำหมู่บ้านฝั่ง ม.4, 14) : แม่ใหญ่จำป้า

ด้านการศึกษา บ้านฝั่ง หมู่ 14 ไม่มีโรงเรียนต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาต มีวัด 1 แห่ง คือ วัดบ้านฝั่ง

ด้านองค์กรในชุมชน

- มีกลุ่มออมทรัพย์
- กลุ่มกองทุนเงินล้าน
- กขคจ.
- กลุ่มสตรี
- กลุ่มอาสาสมัคร

ด้านประเพณีวัฒนธรรม

วัฒนธรรมความเชื่อ เช่น เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อคงภูแดง ปู่ตา ผีฟ้า แม่พระธรณี (ภูมบ้าน) งานประเพณี บวงสรวงเจ้าพ่อ จะมีการเลี้ยง 2 ครั้ง การเลี้ยงครั้งที่ 1 คือวันพุธแรกของเดือนเมษายน การเลี้ยงครั้งที่ 2 คือ วันพุธแรกของเดือน 11 หลังออกพรรษาและยังมีงานบุญประเพณี บุญคุ้มข้าวใหญ่ บุญพะเหวดในช่วงเดือน 3-4-5

วัฒนธรรมในการช่วยเหลือ ในอดีตจะมีการลงแขกเกี่ยวข้าว ดำนา แต่ปัจจุบันนั้นมีน้อยลง ซึ่งเป็นไปตามกระแสสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนไป

ด้านสาธารณูปโภค

- มีถนนหลวงสาย 2086 1 สาย	- ถนน คสล. 4 สาย
- ถนนลูกรัง 5 สาย	- ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 2 ตู้
- มีประปา 1 แห่ง	- มีไฟฟ้า 148 ครัวเรือน

การใช้ประโยชน์ บ้านฝั่ง หมู่ 14 ได้พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติจากป่า คือ ป่าบุ่ง-ป่าทาม และ ป่าดงภูดิน คือ เก็บหาของป่า เลี้ยงสัตว์ หาพืช สมุนไพร หาแมลงต่างๆ เก็บเห็ด เช่น หาเห็ด

ชาวบ้านจะเก็บฝืนตายและกิ่งไม้ตลอดปี จากเดือน 1-12 เผาถ่าน เก็บเห็ด เช่น เห็ดปลวก เห็ดปลวกแดง เห็ดตาบ เห็ดปลวกไก่อ้น้อย เห็ดปลวกสายน้ำ เห็ดข้าวโค เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโงกขาว เห็ดเหือง ชาวบ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน 6-10 การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัวควายจะมีการเลี้ยงตลอดทั้งปี การหาแมลง เช่น จิณุน แมลงช้าง ไช้แมคแดง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือนเมษายน ช่วงปลายเดือนถึงเดือน 8 การเก็บสมุนไพรนั้นในอดีตมีคนเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นไม่มีการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้ เหลือกินก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอราษีไศล

บ้านเพี้ยมาต หมู่ 3 ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมา

ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในอดีตว่า คนโบราณนั้นมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์ คาถา เครื่องรางของขลังและภูมิปัญญา และมียอดความรู้เรื่องการตั้งถิ่นฐานก่อนจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน จะมีการเดินทางมาปลูกต้นไม้เพื่อเสี่ยงทายดูก่อนว่าต้นไม้ที่เจริญงอกงามก็จะถือว่าอุดมสมบูรณ์ ถ้าต้นไม้ตายหรือเหี่ยวลงก็แสดงว่าบริเวณดังกล่าวนี้ไม่อุดมสมบูรณ์

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าว่า บ้านเพี้ยมาตนั้นย้ายมาจากบ้านห้วย อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ตรงข้ามกับบ้านฝ้างและบ้านเพี้ยมาต ปัจจุบันซึ่งอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำมูล

ในอดีตนั้นได้อพยพมาตั้งหมู่บ้านที่ตรงบริเวณหัวทุ่งศด(หรือท่าทรายพนมศักดิ์ปัจจุบัน) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า โนนแดง บริเวณฝ้างโนนแดงนี้ยังมีตำนานเล่าขานกันต่อมาว่า “มีปากถ้ำขนาดใหญ่” มีเมืองอยู่ใต้บาดาล เรียกว่า เมืองลุ่ม ประชาชนที่อยู่บนพื้นดินเรียกว่า “เมืองเทิง” ทั้งสองเมืองต่างเดินทางไปมาหาสู่กัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ไทเมืองล่างได้มายืมหูกยืมฟืมจากเมืองเทิงไปทอผ้าอยู่เสมอ จนต่อมารั้งหนึ่งหนุ่มเมืองเทิงไม่ซื่อสัตย์ต่อเมืองลุ่มจึงบอกเลิกพิธีต่างๆ และเกิดความบาดหมางพิศอกกับเมืองเทิง และแล้วเมืองเทิงก็เกิดความเดือดร้อนขึ้นในเมืองขึ้นจนอยู่ไม่ได้ ก็เลยอพยพมาอยู่บ้านเพี้ยมาต ปัจจุบันตัววัดตะนะ(มาต) เป็นผู้นำก่อตั้งบ้านเพี้ยมาต ซึ่งในอดีตบริเวณบ้านเพี้ยมาตนั้นเป็นป่าดงดิบ มีสัตว์ใหญ่อาศัยอยู่ เช่น ช้าง เสือ ละมั่ง เก้ง กวาง หมู่บ้าน ฯลฯ เนื่องจากเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา (ยุคแรก) บ้านเพี้ยมาตมีผู้นำคนแรก คือ หลวงรัตนะ ที่อพยพมาจากบ้านห้วย ปัจจุบันบ้านเพี้ยมาต มีประชากร 137 ครัวเรือน ชาย 325 หญิง 347 รวม 672 คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านโนนสูง	มีระยะทาง	4	กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านเหล่าโดน	มีระยะทาง	2	กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง	4	กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	บ้านฝ้าง หมู่ 4	มีระยะทาง	200	เมตร

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูง มีลักษณะเป็นดอนสูง ฤดูแล้งจะแล้งมาก ในฤดูน้ำหลากน้ำจะไม่ท่วมเนื่องจากเป็นที่สูง เนื้อที่ทั้งหมด ประมาณ 3,700 ไร่ แยกเป็นทั้งหมู่บ้าน 250 ไร่ พื้นที่ทำกิน 2,300 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 950 ไร่

สภาพเศรษฐกิจ บ้านเพี้ยมาตมีการประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก อาชีพรอง คือ เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขายในชุมชน รายได้เฉลี่ยต่อคน 23,183 บาท/คน/ปี(ข้อมูล จปฐ.)

ด้านสังคม การเมือง การปกครองปัจจุบันบ้านเพี้ยมาต มีระบบการเมืองการปกครองโดยจะมีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. กรรมการหมู่บ้าน อสม.อาสาพัฒนาชุมชน ประชาคมหมู่บ้าน และในอดีตก็มีการปกครองกัน คือ ผู้นำหมู่บ้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กล่าวคือ

1. หลวงรัตนะ	ที่ย้ายมาจากบ้านห้วย
2. ท้าวคำสิงห์ บัวศรี	ย้ายมาจากอุบลราชธานี
3. หลวงโคตร	ไม่ทราบนามสกุล
4. นายโสม	เป็นลูกของนายฮ้อยปิ่น หลานของท้าวคำสิงห์ บัวศรี
5. นายเกษ บัวศรี	เป็นหลานของท้าวคำสิงห์
6. นายบุตรดี สุทวัน	เป็นลูกหลานของหลวงโคตร
7. นายพรหม บัวศรี	เป็นหลานชายของนายเกษ
8. นายอ่อน บัวศรี	เป็นลูกหลานของนายบุตรดี สุทวัน
9. นายอ่อนตา บัวศรี	เป็นลูกหลานของนายพรหม บัวศรี
10. นายสอน สุทวัน	เป็นลูกหลานของนายอ่อน สุทวัน
11. นายคำตา จำปาพันธุ์	เป็นลูกหลานของนายอ่อน
12. นายประสงค์ สุธาวรรณ	เป็นลูกหลานของนายสอน
13. นายสวาท สุทวัน	เป็นลูกหลานของนายอ่อน
ปัจจุบัน คือ ผู้ใหญ่บ้าน	นายสังวาล สุทวัน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายสมจิตร สุทวัน, น.ส.พัชรินทร์ กันท์หา

สมาชิก อบต. - นายสมเกียรติ เจือจาน นายสุภาพ มนูญิล ปี 2545-2548

- นายสมัย หงษ์คำ, นายสมเกียรติ เจือจาน ปี 2548 -ปัจจุบัน

ผู้นำไม่เป็นทางการ,มรรคทายกหมู่บ้าน(สารวัตร) - นายบุญมา หงษ์คำ

หมอสูตร - นายบุญเลิศ ดีโพธิ์รัมย์

องค์กรในชุมชน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนร้านค้า กลุ่มกองทุนเงินล้าน

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ บ้านเพี้ยมาตมีป่าไม้อยู่ 2 แห่ง คือ ป่าดงภูแดง มีเนื้อที่ 437 ไร่ ป่าดอนปู่ตา มีเนื้อที่ 9 ไร่ ปัจจุบันเหลือประมาณ 2 ไร่ ในอดีตการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน คือ การเข้าไปอยู่ หากินแบ่งปันชาวบ้านหรือเครือญาติหรือนำไปแลกสิ่งของกับเพื่อนบ้าน เช่น เห็ด หน่อไม้ ฟืน เก็บผัก หาเครือไม้ใช้สอย หรือไข่มดแดง และสามารถเลี้ยงวัวควายในป่าดงภูแดงได้ จนถึงปัจจุบัน และยังเป็นที่พักสัตว์ในช่วงฤดูน้ำหลาก แหล่งน้ำ หนองเพี้ยมาต หนองดาหวด แม่น้ำมูล ป่าดงภูแดง ป่าดอนปู่ตา

ด้านการศึกษา มีโรงเรียน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเพี้ยมาตคนในหมู่บ้านเรียนจบประถม ตอนต้นเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ มัธยมศึกษาและปริญญาตรีตามลำดับ

ด้านประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ มีวัด ชื่อว่า วัดบ้านเพี้ยมาตปัจจุบันเจ้าอาวาส ชื่อ พระครู ธรรมมากร (หลวงพี่ดี นั้บโยม) คนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อดงภูดิน ดงภูแดง ปู่ตา ลำผีฟ้า พระแม่ธรณี

ประเพณีที่สำคัญ คือ บวงสรวงเจ้าพ่อดงภูแดง ปู่ตา และบุญชะเหวด คຸ້ມຂ້າວໄຫຼ່ การ บวงสรวงเจ้าพ่อจะมีการเลี้ยงในแต่ละปีละ 2 ครั้ง คือ วันพุธแรกของเดือนเมษายน วันพุธแรกของ เดือน 11 หลังออกพรรษา บุญชะเหวด และบุญคຸ້ມຂ້າວໄຫຼ່ จะทำในเดือน 3-4

ด้านสาธารณูปโภค

- มีถนนหลวงสาย 2086 1 สาย

- ถนน คสล. 3 สาย

- ถนนลูกรัง 4 สาย

- ตู้โทรศัพท์ 2 ตู้

- มีประปา 1 แห่ง

- โรงพยาบาลอำเภอ 1 แห่ง

การใช้ประโยชน์จากป่า บ้านเพียมาดใช้ทรัพยากรจากป่าบุ่ง-ป่าทามและป่าดงภูแดง เช่น การเก็บหาของป่า คือ เก็บฟืน เผาถ่าน เก็บเห็ด เลี้ยงสัตว์ เช่น วัวควาย และแมลงต่างๆ เช่น จิณุน ผัก เช่น ผักเม็ก ผักติ้ว สมุนไพร เก็บฟืน เผาถ่าน ชาวบ้านจะเก็บฟืนที่ตายแล้ว หรือกิ่งไม้ขนาดเล็ก ในป่าทามและป่าภูแดงตลอดปี เช่น เห็ดปลวก เห็ดปลวกแดง เห็ดตาบ เห็ดปลวกไก่อ้อย เห็ดปลวก สายน้ำ เห็ดข้าวไค เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดระโงก เช่น ระโงกขาว ระโงกเหลือง ชาวบ้านจะเริ่มเก็บจากเดือน 6-10 การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว-ควาย จะมีการเลี้ยงตลอดปี การหาแมลง เช่น จิณุน แมลงช้าง ไช้ผดแดง การเก็บของป่าก็จะเริ่มเก็บจากเดือนเมษายน ช่วงปลายเดือนถึงเดือน 8 การเก็บสมุนไพรจะเก็บตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นขาดการสืบทอด การเก็บหาของป่านั้นชาวบ้านจะเก็บไว้เหลือกินก็จะขายในชุมชนและตลาดอำเภอราษีไศล

บ้านเหล่าโดน หมู่ 10 ตำบลหนองแค อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมา

คำว่า เหล่าโดน ก่อนปี พ.ศ. 2500 ที่นี้เป็นป่าใหญ่ที่ติดต่อกับป่าดงภูแดงและป่าดอนโจด เป็นลักษณะโนนสูงสลับกับที่ราบลุ่ม เนื้อที่ประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้เบญจพรรณ ส่วนมากจะเป็นไม้พะยอม ไม้แดง ไม้เต็ง ขึ้นอยู่หนาแน่น

เมื่อปี พ.ศ.2500 ชาวบ้านเพียมาดได้เข้ามาบุกเบิกเมื่อทำไร่ พื้นที่แห่งนี้จึงถูกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่และจับจองเป็นเจ้าของ ซึ่งในอดีตก่อนปี 2500 นั้นได้มีคนจู้ทูต(คุทราด)ที่หนีมาจากบ้านเพียมาดเพราะสมัยนั้นชาวบ้านรังเกียจจึงหนีมาอยู่ตอนนี้

ดอนเหล่าโดนเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มาก เดิมเป็นเทือกป่าแนวเดียวกับป่าดงภูแดง ดงภูดินและดอนโจด ป่าเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านนั้นต้องพึ่งพาทรัพยากรในการอยู่อาศัยและเป็นพื้นที่ที่ติดต่อแม่น้ำมูล พอหาปลาได้มาก็จะมาแขวะเก็บผักหาฟืน หาเห็ดที่ติดกับแม่น้ำมูลพอหาปลาได้ก็จะมาแขวะเก็บผัก หรือของป่าอื่นในดอนเหล่าโดนนี้

เมื่อปี พ.ศ.2502 นายสอน สุทวัน อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านเพียมาด เห็นว่าต่อไปบ้านเพียมาดนั้นจะคับแคบ ไม่พอกับที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่จะขยายต่อไปในอนาคต ประกอบกับโนนเหล่าโดนก็เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการตั้งหมู่บ้าน สภาพป่าก็เริ่มเสื่อมโทรมมากแล้ว จึงได้พาลูกหลานอพยพออกไปตั้งบ้านใหม่ แรกๆก็มีเพียงหลังเดียว ต่อมาก็มีลูกหลานจากบ้านเพียมาดออกตามมามากขึ้น นายสอนและครอบครัวก็ได้มีการแบ่งที่ดินให้ลูกหลานที่ตามมา แบ่งที่ดินให้คนละเท่าๆกัน และจากการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ของบ้านเหล่าโดน ชาวบ้านมักจะเรียกว่า “บ้านน้อย” ในขณะนั้นการปกครอง

ยังขึ้นอยู่กับบ้านเพี้ยมาด และต่อมาก็ได้มีการขอตั้งซื้อบ้านใหม่และแยกหมู่บ้านออกจากบ้านเพี้ยมาด
ชื่อว่า บ้านสวนสัน ตั้งตามชื่อผู้มาก่อนตั้ง การมาก่อนตั้งบ้านใหม่ในสมัยนั้น คือ สมัยจอมพลสฤษดิ์
ธนารักษ์ ณ.วันที่ 2 เมษายน ปีชวด

ซึ่งการตั้งหมู่บ้านมีคนสำคัญในการจัดตั้งหมู่บ้านทั้งหมด 8 คน แต่ละคนมีบทบาทหน้าที่
สำคัญแตกต่างกัน ดังนี้

1. พ่อสอน	สุทวัน	เป็นประธานใหญ่ฝ่ายปรึกษา
2. พ่อฝั้น	อิทธจักร	เป็นสารวัตรหรือมรรคทายก มีหน้าที่
ประกาศวันสำคัญในหมู่บ้าน
3. พ่อสร้อย	ประกายทอง	เป็นคนสำคัญหัวหน้าป่าเพื่อตั้งหมู่บ้าน
4. พ่อน้อยหรือจำปา	มนัณนิล	เป็นคนสร้างศาลากลางบ้าน
5. พ่ออ่อน	นรสาร	เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพี้ยมาด
6. พ่อจำปา	มณีนิล	เป็นคนขุดพบพระมั่งได้
7. นายนิล	กันยายน	เป็นเต่าจำหมู่บ้าน
8. นายพุด	ภาชู	เป็นเต่าจ่ารอง
9. นายคำตา	จำปาพันธ์	เป็นผู้ใหญ่บ้านจากบ้านเพี้ยมาด

ปัจจุบันบ้านเหล่าโค่นมีจำนวนประชากรทั้งหมด 67 ครัวเรือน แยกเป็น ชาย 173 คน หญิง
168 คน รวม 341 คน

ที่ตั้งอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	บ้านปลาขาว	มีระยะทาง	5	กิโลเมตร
ทิศใต้	จด	บ้านลำน้ำมูล บ้านห้วย	มีระยะทาง	4	กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จด	บ้านดอนงูเห่ล้อม	มีระยะทาง	3	กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จด	ป่าดงภูดิน	มีระยะทาง	2	กิโลเมตร
มีเนื้อที่ทั้งหมด 4,200 ไร่ ที่ตั้งหมู่บ้าน 150 ไร่ ที่ทำกิน 3,670 ไร่ ที่สาธารณะ 520 ไร่					

แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ มีน้ำ ทุ่งหนองไส้เดือน หนองหัวเข่า แม่น้ำมูล ป่าดอนโจด ดงกุ
แสด ที่ดินสวนหลวง

สภาพเศรษฐกิจ ชาวบ้านเหล่าโค่นมีการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำการเกษตร มีการ
เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง และรับจ้างนอกฤดูกาล ข้าราชการรับจ้าง รายได้เฉลี่ยประชากร 24,340 บาท/คน/ปี

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง

ผู้นำทางการเมืองในอดีต	1. นายสอน	สุทวัน	ผู้ใหญ่นบ้านเก่าบ้านเพี้ยมาด
	2. นายคำดา	จำปาพันธ์	ผู้ใหญ่นบ้านเพี้ยมาด
	3. นายอ่อน	นรสาร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่นบ้านเก่า
ผู้นำไม่เป็นทางการเมือง	4. พ่อฝั้น	อินธิจักร	สารวัตรหรือมรรคทายก
	5. นายนั้น	กันกา	เป็นเต่าเจ้า
	6. นายพุด	พาซู	เป็นรองเต่าเจ้า
ผู้นำปัจจุบัน	7. นายทองจันทร์		ผู้ใหญ่นบ้าน
	8. นางราตรี		ผู้ช่วยผู้ใหญ่นบ้าน
	9. นายอตุลย์	ชุมจิตร	อบต.
	10. นายอภิรักษ์	สุทวารณ	อบต.
ผู้นำไม่เป็นทางการเมือง	11. นายพุด	ภาซู	เป็นเต่าเจ้าประจำหมู่บ้าน
	12. นายทองสา	ประกายทอง	ผู้อาวุโส(อดีตผู้ใหญ่นบ้าน)

ด้านการศึกษา บ้านเหล่าโคนเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและตั้งใหม่ยังไม่ถึง 50 ปี ไม่มีโรงเรียน เด็กมาเรียนที่โรงเรียนบ้านเพี้ยมาด มีวัด 1 แห่ง ชื่อวัดบ้านเหล่าโคน คนในชุมชนเรียนจบ

ประถมต้น	เป็นอันดับหนึ่ง
มัธยมศึกษาตอนต้น	เป็นอันดับสอง
อนุปริญา	เป็นอันดับสาม

ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อ เจ้าพ่อคงภูดิน เจ้าพ่อกระเกษ เจ้าราชคงภูแดง ปู่ตา ประเพณีที่สำคัญ คือ ทำบุญบ้านเดือนสาม เดือนสี่ บุญพะหวัด บุญข้าวจี เดือนสาม 3 เลี้ยงศาลเจ้าพ่อคงภูดิน เดือน 5 แข่งเรือ เดือน 11 เลี้ยงปู่ตา เดือน 5 และเดือน 11

การใช้ประโยชน์จากป่า บ้านเหล่าโคน ซึ่งอยู่ติดกับป่าบุ่ง-ป่าทาม และป่าดงภูแดง ชาวบ้านจะสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่สองแห่งได้ตามความเหมาะสมกับฤดูกาลการใช้ประโยชน์ มีดังนี้

- การเก็บหาของป่า เช่น ฟืน เผาถ่าน หาเห็ด เกี้ยวหญ้า ไข่มดแดง หายาสมุนไพร เลี้ยงสัตว์ การหาฟืน ชาวบ้านจะใช้กิ่งไม้เล็กๆ ไม่ตายแล้วตลอดทั้งปี การหาเห็ด เช่น เห็ดปลวก เห็ดข้าวไค เห็ดหน้าแหล่ เห็ดน้ำมาก เห็ดกระด้าง จากเดือน 6-8 การเกี่ยวหญ้าคาจากเดือน 12 จนถึงเดือน 3

ไข่มดแดง จากเดือน 3-6 การเลี้ยงสัตว์จะเลี้ยงตลอดปี การหาสมุนไพรในอดีตจะหาตลอดปี แต่ปัจจุบันนั้นการสืบทอดเลยไม่มีคนมาหามากนัก

ด้านสาธารณสุข/โรคในชุมชน มีถนนเข้าหมู่บ้านจากบ้านเพี้ยมาต 1 สาย(ถนนลูกรัง)
ถนน คสล.ในหมู่บ้าน 1 สาย ถนนลูกรังในหมู่บ้าน 4 สาย ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง ไฟฟ้า 67 ครั้วเรือน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

โครงการศึกษาชนิดพันธุ์พืชและการฟื้นตัวระบบนิเวศป่าทาม/ป่ารอยต่อในเขตป่าชุมชน ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความตระหนักร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในหลายภาคส่วนทั้ง ภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนใช้ประโยชน์*ในเขตตำบลหนองแค ในคุณค่าความสำคัญของป่าบุ่งป่าทาม ป่าโคกในเขตป่าทามและป่าที่อยู่ในแนวรอยต่อของป่าทามและป่าโคก เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้มีความต้องการทรัพยากรจากป่าเพิ่มตามขึ้นไปด้วย และแน่นอนว่าได้ส่งผลกระทบกับความหนาแน่น ความหลากหลายทางชีวภาพ และความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่า

จากสถานการณ์ดังกล่าวกลุ่มผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและค้นหาหนทางออกโดยการร่วมกันจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนเป็นแผนพัฒนาในระยะ 5 ปี โดยเฉพาะการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้มุ่งหวังที่จะผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ในรูปแบบป่าทามชุมชน จำนวน 25 ป่า

ป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดเป็นสองใน 25 ป่าที่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องมีความต้องการให้อนุรักษ์เป็นป่าทามชุมชน เนื่องจากผลจากการก่อสร้างเขื่อนรามัญไฮลและกักเก็บน้ำในปี พ.ศ. 2536 เรื่อยมากระทั่งปี พ.ศ. 2543 จึงเปิดประตูระบายน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาและศึกษาผลกระทบ ซึ่งเมื่อศึกษาร่วมกันแล้ว(การดำเนินโครงการวิจัยองค์ความรู้การจัดการการป่าในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลาง : พุด บุญเต็มและคณะ ,2548)พบว่าทั้งชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ลดลงอย่างน่าเป็นห่วง และบางชนิดมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในแง่เป็นพืชอาหาร และสมุนไพร ซึ่งจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลายครั้งมีข้อเสนอให้มีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในสองประเด็น คือ 1.) ศึกษาชนิดพันธุ์พืชในป่าทาม/ป่าโคกติดต่อกับป่า เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าของพันธุ์พืช และหาหนทางจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่นให้เป็นสมบัติของชุมชน และ 2.) ศึกษาการจัดการป่าทามชุมชนในระบบนิเวศที่มีความแตกต่าง ได้แก่ ป่าโคก ป่าโคกติดต่อกับทามนำไปสู่การฟื้นฟูอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

* สำนักงานป่าไม้ภาค 9 อุบลราชธานี องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล คณะกรรมการร่วมอนุรักษ์ป่าทามลุ่มน้ำมูล 3 จังหวัด และชุมชนบ้านฝาง บ้านเพี้ยมาดและบ้านเหล่าโคน ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อเสนอดังกล่าวถูกขยายผลนำไปสู่การกระบวนการศึกษาเชิงระบบในนิเวศน์ของป่าดงภูแดง ซึ่งเป็นป่าโคก(ป่าเบญจพรรณ) ป่าทามตำบลหนองแควและป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม ทำการศึกษาชนิดพันธุ์พืช ชนิดพันธุ์สัตว์ที่มีอยู่ รวมทั้งระบบนิเวศน์ย่อยที่มีความแตกต่างกัน รวมทั้ง ศึกษาการฟื้นตัวของแต่ละนิเวศน์เหล่านั้นโดยมีความมุ่งหวังที่จะนำชุดความรู้ที่ค้นพบไปเป็นแนวทาง ในการฟื้นฟูป่าทามและคัดเลือกชนิดพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นไปจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่นร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแควเป็นสมบัติของท้องถิ่นร่วมกันต่อไป

กระบวนการศึกษาของโครงการจากเริ่มต้นกระทั่งสิ้นสุดระยะเวลาโครงการ ทีมวิจัยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

ลักษณะทางกายภาพของป่า

ป่าดงภูแดง

ที่ตั้ง

ป่าดงภูแดงตั้งอยู่ในเขตบ้านฝ้าง บ้านเพี้ยมาต บ้านเหล่าโคน บ้านดอนงูเห่ล้อม ตำบลหนองแคว อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ มีเนื้อที่ประมาณ 485 ไร่ ตามแผนที่มาตราส่วนที่ 1:5,000 ลำดับชุดที่ L 7017 ระวาง .5839 iv เส้นรุ้งที่ 15 องศา 22 ลิปดาเหนือ ถึง 15 องศา 25 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 104 องศา 04 ลิปดาเหนือ ถึง 104 ลิปดาตะวันออก ระยะทางจากป่าถึง จังหวัดศรีสะเกษ ประมาณ 50 กิโลเมตร (ข้อมูลจากงานวิจัยป่าเขตร้อนในประเทศไทย)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดทุ่งนาบ้านฝ้าง บ้านเพี้ยมาต
ทิศใต้	จดป่าทามแม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	จดเส้นทางสาธารณะบ้านเพี้ยมาต-เหล่าโคน
ทิศตะวันตก	จดแม่น้ำมูล

สภาพภูมิศาสตร์

เป็นป่าเบญจพรรณติดกับป่าทาม ลักษณะดินจะเป็นดินทรายละเอียดค่อนข้างสีแดง สภาพพื้นที่ 40% มีลักษณะเป็นที่ราบสูงค่อนข้างราบเรียบ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 60% เป็นลูกคลื่น

ลอนและลาดเรียบไปทางทิศตะวันตก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยตั้งแต่ 119 เมตร ถึง 131 ตามความลาดชันเฉลี่ยของพื้นที่มากกว่า 1.2%

ป่าดอนโจดขวาง

ที่ตั้ง

ป่าดอนโจดขวางตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านดอนงูเหลื่อม บ้านเหล่าโคน บ้านเพี้ยมาต ตำบลหนองแค อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ เนื้อที่ประมาณ 173 ไร่ ตามมาตราส่วนที่ 1:50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวาง 5839 เส้นรุ้งที่ 15 องศา 22 ลิปดาเหนือ ถึง 15 องศา 25 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 104 องศา 04 ลิปดาตะวันออก ถึง 10 องศา ลิปดาตะวันออก ระยะทางป่าจนถึงตัวจังหวัดศรีสะเกษ 48 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จด หุ่นาชาวบ้านเพี้ยมาต บ้านดอนงูเหลื่อม
ทิศใต้	จด ทามบ้านเหล่าโคน
ทิศตะวันออก	จด หุ่นาบ้านดอนงูเหลื่อม
ทิศตะวันตก	จด หุ่นาบ้านเหล่าโคนบ้านเพี้ยมาต

สภาพภูมิศาสตร์

ป่าดอนโจดขวางมีลักษณะเป็นป่าโคก และป่าไม้ขาด ลักษณะพื้นที่เป็นเนินหลังเต่า เป็นเนินช่วงกลางและลาดชันลงตามแนวขอบของป่า ดินจะเป็นดินทรายละเอียด สภาพพื้นที่ 80% เป็นพื้นที่ราบเรียบ 20% เป็นพื้นที่ลาดเอียงรอบป่า ส่วนมากจะเอียงไปทางทิศใต้มีความสูงระดับน้ระดับทะเลเฉลี่ยตั้งแต่ 119 เมตร ถึง 122 ของระดับน้ำทะเลปานกลางตามความลาดชันของพื้นที่

ประวัติความเป็นมาและการพัฒนาของป่า

ป่าดงภูแดง

จากการเล่าขานต่อกันมาว่าดงภูแดงเป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีต้นไม้ใหญ่เป็นจำนวนมากและมีหลากหลายชนิดพันธุ์ กระทั่งประมาณ ปี พ.ศ. 2487 มีชาวบ้านซื้อพ่อใหญ่พรหม กับ พ่อใหญ่สอน บุกเบิกป่าดงภูแดง ตัดต้นไม้เล็กๆออกทำเป็นไร่แดง และได้ผลดีชาวบ้านคนอื่นๆก็การบุกเบิกป่าทำไร่แดงกันเกือบทั้งหมู่บ้าน การทำไร่แดงนี้ทำกันเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2501 – 2504 พื้นที่ป่าดงภูแดงโล่งเตียนเกือบทั้งหมด

ต่อมาได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชื่อ นายยุทธ ไม้ทรานนามสกุล เข้ามาและประกาศตามจับชาวบ้านผู้บุกรุกป่าดงภูแดงในช่วงนั้นชาวบ้านก็เริ่มถอยออก ประกอบกับในช่วงนั้นได้มีแม่ใหญ่จำคาน จำปาพันธ์ ซึ่งเป็นจำประจำหมู่บ้านเห็นการบุกรุก บุกเบิกแผ้วถางป่าดงภูแดงมาก จึงได้เป็นผู้ประกาศให้ชาวบ้านเลิกบุกรุกแผ้วถางป่าดงภูแดง จากการเล่าขานบอกว่าแม่ใหญ่จำคานบอกกล่าวเจ้าพ่อดงภูแดงที่รักษาป่าดงภูแดงไว้แล้ว หากถ้าใครไปตัดต้นไม้หรือบุกรุกป่าดงภูแดงอีก เจ้าพ่อจะหักคอและไม่เช่นนั้นก็จะมียันเป็นไป และมีบางคนไม่เชื่อฟังการบอกกล่าวของเจ้าแม่จำคานก็ได้ถูกเจ้าพ่อดงภูแดงลงโทษมาแล้ว เช่น เมื่อเข้าไปตัดต้นไม้ในป่าดงภูแดงพอจะตัดไม้ก็ได้เกิดมีลมพายุเหมือนฟ้าฝนจะตกมีน้ำท่วมทำให้คนดังกล่าวต้อง (ลอย) ใหลวน้ำ เพื่อที่จะหนีน้ำท่วม แต่ที่จริงแล้วไม่มีน้ำแม้แต่หยดเดียว มีแต่พื้นดินทรายโคลง ชาวบ้านจึงเรียกว่า ลอยโคลง จนหน้าอกแดง นี่คือการลงโทษของเจ้าพ่อที่แม่จำบอกล่าวเจ้าพ่อแล้วไม่เชื่อฟัง แล้วจากนั้นมาชาวบ้านก็ไม่กล้าเข้าไปตัดไม้และบุกเบิกป่าดงภูแดงอีกต่อไป

ต่อจากนั้นมาในปี พ.ศ. 2543 กรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นป่าชุมชน แต่มีชุมชน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านฝิ่งหมู่ที่ 4 และ 14 บ้านเพี้ยมาต หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าโคนหมู่ที่ 10 ยังสามารถใช้พื้นที่ป่าดงภูแดง ทางด้านทิศตะวันตก เป็นป่าช้าของชุมชนได้ แต่ปัจจุบันได้เลิกใช้แล้ว

ป่าจุดที่ชาวบ้านทำเป็นป่าช้านี้ เป็นพื้นที่ป่าที่ต้นไม้แดงขึ้นหนาแน่นมาก และมีต้นไม้ที่ใหญ่สมบูรณ์มากจนชาวบ้านเรียกว่า ป่าช้าดงภูแดง แต่ก่อนไม้บริเวณนี้จะไม่มีการกล้าขึ้นไปตัด เพราะแต่ก่อนชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีสงและกลัวผีมาก

ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านจะมีการลักลอบเข้าไปตัดไม้ตรงบริเวณนั้นกันอยู่เรื่อย ๆ ไม้จึงลดน้อยลง แต่ในระยะหลังคณะกรรมการดูแลรักษาป่าทั้ง 4 หมู่บ้านได้ช่วยกันตัดเตียนและตระเวนสอดส่องดูแลพื้นที่ป่า ทั้งป่าดงภูแดงและป่าดงภูดินอย่างเข้มงวด สถานการณ์ที่ลักลอบตัดไม้ก็ลดน้อยลงและชุมชนก็เริ่มให้ความร่วมมือเป็นหูเป็นตา และช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาช่วยกันเป็นอย่างดี

ป่าดอนโจดขวาง

จากการเล่าขานต่อกันมาว่าป่าแห่งนี้เป็นป่าที่มีต้นโจดอยู่อย่างหนาแน่น ชาวบ้านอยู่บริเวณนั้นจึงได้เรียกชื่อป่าแห่งนี้ว่า ป่าดอนโจดขวาง และในป่าดอนโจดขวางยังมีพันธุ์ไม้มากมายชนิด เช่น ไม้แดง ไม้รัง ไม้พินชาติ ไม้ชาด ไม้ยางนา ไม้แอนทะแหน(แอนตะแหน)และยังมีไม้สมุนไพรอยู่อีกมากมายหลายชนิด เป็นอีกป่าหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์มากในช่วงประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมา

พ.ศ. 2529 ทางราชการได้ออกประกาศเป็นที่สาธารณะดอนโจดขวางในช่วงปีเดียวกัน ป่าไม้อำเภอได้สำรวจพื้นที่ป่าที่เสื่อมโทรม เพื่อที่จะนำโครงการส่งเสริมการปลูกป่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอได้เข้าประชุมร่วมกับชาวบ้านดอนงูเหลือม หมู่ที่ 7 เพื่อที่จะใช้พื้นที่ป่าดอนโจดขวางเป็นพื้นที่ที่นำโครงการส่งเสริมการปลูกป่าในคอนนั้นมาปลูก ที่ประชุมชาวบ้านดอนงูเหลือมก็ได้มีมติที่ประชุมให้ใช้พื้นที่ป่าดอนโจดขวางได้ แต่โครงการส่งเสริมการปลูกและได้มีการตัดโค่นต้นไม้ใหญ่ออก และจะจัดการแปลงปลูกออกเป็นแปลงๆ ให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกโดยที่ป่าดอนโจดขวางมีชาวบ้านเหล่าโคนอีกหมู่บ้านหนึ่งที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าแห่งนี้ เหมือนกันแต่ไม่ทราบเรื่องการปลูกป่านี้อ จึงเกิดความไม่พอใจที่จะต้องตัดไม้ใหญ่ออกและปลูกไม้ชนิดใหม่แทนที่

พ.ศ. 2532 นายประสา ประกายทอง ผู้ใหญ่บ้านเหล่าโคน ขณะนั้นได้นำชาวบ้านเดินทางนำเรื่องการตัดไม้ใหญ่ออก แล้วปลูกไม้ยูคาลิปตัสแทน ไปร้องเรียนที่สภาตำบลหนองแควเพราะชาวบ้านเหล่าโคนเห็นว่าป่าดอนโจดขวาง ยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้วและเป็นแหล่งเก็บอาหารของคนบริเวณนี้ เพื่อให้สภาตำบลหนองแควมองเห็นความสำคัญของป่าไม้ผืนนี้ และให้ยกเลิกโครงการส่งเสริมการปลูกป่าออกจากป่าดอนโจดขวาง แต่ทางสภาตำบลหนองแควมีความเห็นชอบให้แบ่งเป็นล๊อคๆ ปลูกไม้ยูคาลิปตัส ปลูกแดง โดยแบ่งให้ชาวบ้านดอนงูเหลือมมากกว่าชาวบ้านเหล่าโคน เรื่องความขัดแย้งของสองหมู่บ้านก็สามารถคลคลงได้ หลังจากที่ผ่านมาความเห็นชอบจากสภาตำบลหนองแคว เพื่อไปส่งเสริมการปลูกปามากกว่าการให้ยกเลิกโครงการปลูกป่าเรื่องก็ไม่ยุติ

ต่อมานายอำเภอราษีไศล ร่วมกับสภาตำบล / กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน /ครู /และชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านก็ได้มาไกล่เกลี่ยหาข้อยุติธรรมของสองหมู่บ้านกับการใช้ประโยชน์ โดยประกาศให้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ใช้ร่วมกันระหว่างสองหมู่บ้าน เรื่องจึงยุติลง และให้ผู้ที่ทำไร่แดงและปลูกไม้ยูคาลิปตัสออกจากพื้นที่ป่า

พ.ศ. 2543 ชาวบ้านจากบ้านเพี้ยมาต หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าโคนหมู่ที่ 10 ได้บุกรุกพื้นที่ป่าดอนโจดขวางในด้านทิศตะวันตกและทางด้านทิศเหนือ ชาวบ้านกับสมาชิก อบต.ของบ้านดอนงูเหลื่อม หมู่ที่ 7 ได้นำเรื่องการบุกรุกพื้นที่ป่าดอนโจดขวาง เข้าร้องเรียนสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคได้นำเรื่องเข้าพิจารณา สภาก็มีมติเห็นชอบให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบแนวเขตพื้นที่ป่าดอนโจดขวางร่วมกับชุมชนและแนวกันให้ชัดเจน

พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค ร่วมกับคณะกรรมการ / กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านได้ลงสำรวจพื้นที่ป่าดอนโจดขวาง และตกลงกับผู้บุกรุกให้ออกและปักขอบเขตแนวป่าดอนโจดขวางอย่างชัดเจน แต่ยังคงงบประมาณที่จะกันแนวเขตที่ถาวรชัดเจน

ระบบนิเวศน์ของป่า

การจัดแบ่งระบบนิเวศน์ย่อยของพื้นที่ป่าทามตำบลหนองแค ทีมวิจัยใช้วิธีการสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อประเมินลักษณะทางกายภาพ และจากนั้นวิเคราะห์ร่วมกันกับผู้รู้ในชุมชนจนสามารถจัดแบ่งระบบนิเวศน์ย่อยๆออกตามความแตกต่างที่ชัดเจนของกายภาพพื้นที่ความสูงต่ำของแผ่นดิน และคุณลักษณะของดิน รวมไปถึงสังคมพืชและสังคมสัตว์ จากการจำแนกนิเวศน์ย่อยนี้จำแนกป่าออกได้ เป็น 3 นิเวศน์ย่อย คือ 1.)นิเวศน์ป่าโคก 2.)นิเวศน์ป่าบุ่ง-ป่าทาม และ 3.)นิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม แต่ละนิเวศน์ย่อยมีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

นิเวศน์ป่าโคก

สัณฐานของดินในป่าโคก

โครงการฯได้ชุดสำรวจสัณฐานของดินจากพื้นที่ตัวแทนระบบนิเวศน์ย่อย คือ นิเวศน์ป่าโคก นิเวศน์ป่าทาม และในนิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทามจำนวน 3 หลุม เพื่อศึกษาสัณฐานของดินว่ามีความเหมือนหรือต่างกันหรือไม่/อย่างไร และมีอิทธิพลต่อการฟื้นตัวและการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ในป่าอย่างไรบ้าง

การขุดสำรวจทำโดยขุดหลุมลึก 1 เมตร แล้วบันทึกชั้นดินต่างๆในแต่ละหลุม(ซึ่งเป็นตัวแทนแต่ละนิเวศน์ จากนั้นนำผลไปวิเคราะห์เปรียบเทียบจากประสบการณ์การใช้ประโยชน์ของชุมชนและเทียบเคียงกับความรู้ทางธรณีวิทยา เพื่อค้นหาโอกาสในการเรียนรู้กระบวนการฟื้นตัวของป่าตามชุมชนตำบลหนองแคว ผลการขุดสำรวจดินในป่าตามตำบลหนองแควในส่วนของนิเวศน์ป่าโคก เป็นดังนี้

ชั้นดินที่ 1 หน้าดิน เป็นดินร่วน เนื้อดินสีดำ มีเศษใบไม้ทับถมชัดเจน ความหนาของชั้นดินนี้ คือ 15 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 2 เป็นดินปนทรายสีน้ำตาลเข้ม มีความชื้นพอประมาณ ความหนาของชั้นดินนี้ คือ 15 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 3 เป็นดินร่วนปนทรายสีน้ำตาลแกมดำ เนื้อดินละเอียด ความชื้นเพิ่มขึ้นจากชั้นดินที่ 2 ความหนาชั้นดิน คือ 20 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 4 เป็นดินร่วนปนเหนียวสีน้ำตาลเข้ม เนื้อดินละเอียด ความหนาชั้นดิน คือ 20 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 5 เป็นดินเหนียวสีน้ำตาลแกมแดง เนื้อดินละเอียดจับกันแน่น เนื้อดินแข็ง ความหนาชั้นดิน คือ 30 เซนติเมตร

จากข้อมูลสรุปได้ว่าดินในเขตป่าโคกหน้าดินจะเป็นเศษกิ่งไม้ ใบไม้ ดินชั้นต่อไปเป็นดินปนทรายมีความชื้นน้อย ยกเว้นในชั้นที่ลึกลงจะเป็นดินปนดินเหนียวเนื้อละเอียด และมีความชื้นพอประมาณ และชั้นดินแต่ละชั้นมีความหนาชั้นดินแตกต่างกัน 5-10 เซนติเมตร

พันธุ์ไม้ในป่าโคก

ป่าเบญจพรรณ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ป่าโคกนั้น เป็นป่าที่ขึ้นอยู่ในที่เนินสูงหรือที่เนินลาดตะพักน้ำซึ่งเมื่อเกิดการพัดพาพัดถมกันเป็นเวลานานจึงเกิดเป็นเนิน และมีกลุ่มพืชเบญจพรรณขึ้นเป็นกลุ่มทั่วบริเวณ

ป่าดงภูแดงและป่าดอนโจดจัดเป็นป่าเบญจพรรณหรือป่าโคกที่ระดับความสูง 119-121 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พันธุ์ไม้หลักของป่าทั้งสองแห่งประกอบด้วย ไม้แดง มะปอก แด้ พะยอม ยางนา กระบก สักคมพืชเหล่านี้จะเกิดขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆมีการปะปนกันน้อย ในช่วงกลาง

ของป่าที่ชุมชนเคยใช้เป็นป่าช้าจะมีกลุ่มต้นแดงและแดงขึ้นอยู่มาก ขณะที่แนวป่าทางด้านทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มของไม้ชาดและไม้พะยอมเป็นหลัก อนึ่ง การทับถมกันของใบไม้และ ยอดสลายของปลวกและแมลงอื่นๆทำให้ในป่าโคกมีเห็ดขึ้นหลายชนิด ได้แก่ เห็ดโคน(ปลวก)เห็ด ไค เห็ดเผาะ เห็ดละโงก เห็ดน้ำหมาก และเห็ดหน้าแหล่

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไม้เลื้อยตระกูลมันต่างๆขึ้นในแถบป่าโคกอีกด้วย ได้แก่ มันน้ำ มันฮีบ มันนก กลอย และมันห้อย

นิเวศน์ป่าทาม

ลักษณะของดินในป่าทาม

การขุดสำรวจดินในเขตป่าทามสามารถขุดลึกลงไปจากหน้าดินได้ 50 เซนติเมตร เนื่องจาก ในระดับที่ลึกลงไปมีน้ำผุดออกมาไม่สามารถขุดต่อได้ ชั้นดินที่พบในเขตป่าทามมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

ชั้นดินที่ 1 หน้าดินเป็นดินทรายเนื้อละเอียด สีเหลืองนวล ความหนาชั้นดิน คือ 20 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 2 เป็นดินร่วนปนเหนียวเนื้อดินละเอียด สีน้ำตาลเข้ม มีความชื้นสูงหรือมีน้ำซึม ออกมา ความหนาชั้นดิน คือ 15 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 3 เป็นดินเหนียวสีน้ำตาลแกมแดง ในชั้นนี้มีน้ำซึมออกมาและน้ำมีปริมาณมาก (ประมาณ 30 นาที น้ำผุดจนเต็มหลุมลึก 50 เซนติเมตร)

ผลการขุดดินในเขตป่าทามมีข้อสรุป คือ หน้าดินเป็นดินทรายและในชั้นลึกลงไปเป็นดิน ปนเหนียวมีความชื้นสูงมากหรือมีน้ำผุดออกมาได้ตลอด เนื่องจากอยู่ใกล้กับนิเวศน์ที่เป็นเว้งน้ำ(วัง แปน)ชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและทำไร่ในอดีตจะขุดบ่อน้ำตื้นๆบริเวณนี้เป็นน้ำดื่ม เรียกว่า บ่อน้ำจั้น

พันธุ์ไม้ในป่าทาม

ในป่าทามตำบลหนองแคประกอบด้วยป่าไม้สองประเภท คือ

ป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วยไม้ขนาดเล็กและไม้พุ่ม ไม้หนาม ทนต่อการแห้งของน้ำได้ดี พบ ตลอดพื้นที่ตามระบบนิเวศน์ย่อยๆของทาม ได้แก่

- พันธุ์พืชเลาะริมหาด.ริมฝั่งแม่น้ำมูล เช่น ต้นนมวัว ฝ้ายน้ำ ชะเล้า เป็น หนามท้น ตะแบงน้ำ หญ้าหวายเน่าน้ำ เป็นต้น

- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณบึง ประกอบด้วย พืชน้ำและพืชบก เช่น ฟ้ายน้ำ ต้นเสี้ยว ผักเฟื่อน หนามแดง มะดัน หวาย หูลิง เนียมช้าง กระโดน กก กำพี หำอีปู่ ตานกกด
- พันธุ์พืชที่เกิดบริเวณทาม จะเป็นพันธุ์พืชลักษณะคล้ายที่เกิดบริเวณบึง เช่น ต้นเสี้ยว ต้นสะแก กะเบา เม่า กล้วยน้อย ใผ่ป่า นมวัว เครือไม้ต่างๆ

ป่าดิบแล้ง ดิบชื้น จะพบเป็นหย่อมๆ บริเวณริมฝั่งกุด หรือโนนทามปัจจุบันถูกทำลายมาก พันธุ์พืชที่พบ ได้แก่ ต้นยาง ตะเคียน พะยอม ตะแบก สะแบง

พันธุ์ไม้เหล่านี้จะมีความสามารถทนต่อน้ำท่วมขังได้ โดยในฤดูน้ำหลากปกติ(ก้นยายน-พฤศจิกายน)น้ำจะเอ่อเข้าท่วมพื้นที่ทามและขังอยู่ประมาณ 2-3 เดือน พันธุ์ไม้ในทามเหล่านี้จะยังมีชีวิตรอดอยู่ได้ในช่วงนี้ และในบางชนิด ได้แก่ เบื่อน้ำ กำพี กระโดนน้ำ นมวัว หูลิง หำอีปู่ ไม้กลุ่มนี้ทนน้ำได้นาน 4-5 เดือน ขอเพียงไม่ให้น้ำท่วมถึงยอดไม้ได้เท่านั้น

นิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทาม

ป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทามหมายถึง แนวป่าทามที่เลยแนวป่าดงภูแดงด้านทิศตะวันตกเรียกลงไปหาพื้นที่ป่าทามซึ่งอยู่ต่ำลงไปและมีนิเวศน์แหล่งน้ำในทามรวมอยู่ด้วย หรืออาจเรียกว่า เป็นจุดบรรจบกันของนิเวศน์ป่าโลกกับนิเวศน์ป่าทาม ซึ่งไม่ใช่จุดตัดเด็ดขาดระหว่างพื้นที่โลกเนิน กับพื้นที่บึง-ทาม หากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะผสมกลมกลืนกันของคุณสมบัติของพื้นที่โลกเนินและพื้นที่บึงทาม ทั้งในด้านกายภาพ ลักษณะดิน พืชพรรณและสัตว์ป่า จนกลายเป็นนิเวศน์เฉพาะอีกแบบหนึ่งที่เอื้อต่อการเติบโตของพืชและสัตว์ ตลอดจนการฟื้นตัวตามธรรมชาติของป่าระบบนิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทามเป็นดังนี้

ลักษณะของดิน

ด้วยวิธีการแบบเดียวกันกับการสำรวจดินในป่าโลกและป่าทาม คือ การขุดสำรวจที่ระดับความลึก 1 เมตร จากผิวดินแล้วบันทึกข้อมูล พบว่าดินในแนวรอยต่อมีลักษณะดังนี้

ชั้นดินที่ 1 หนาดิน มีเศษใบไม้ กิ่งไม้สีดำ ความหนา 2 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 2 เป็นดินร่วนสีน้ำตาลเข้มเนื้อดินละเอียด ความหนาชั้นดิน คือ 18 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 3 เป็นดินเหนียวสีเหลืองเนื้อดินหยาบ อุ่มน้ำ ชั้นนี้มีความชื้นพอประมาณ ความหนาชั้นดิน คือ 20 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 4 เป็นดินเหนียวสีเหลือง เนื้อดินละเอียด มีความชื้นพอประมาณ ความหนาชั้นดิน คือ 20 เซนติเมตร

ชั้นดินที่ 5 เป็นดินเหนียวสีน้ำตาลอมแดงเนื้อเหนียวเป็นก้อน มีความชื้นสูง และมีน้ำซึม ออกมา

ดินในเขตรอยต่อนี้ส่วนหนึ่งเป็นดินลานตะพักที่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะพัดพาเอาเศษไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ตะกอนดิน และเมล็ดพันธุ์พืช เข้าหาฝั่ง และจากนั้นแช่ขังอยู่ราว 1-2 เดือน เมื่อน้ำลดลงเศษพืช ดังกล่าวบางส่วนย่อยสลาย บางส่วนยังคงอยู่จึงยังปรากฏร่องรอยตะกอนโคล่พื้นสูงขึ้นเป็นแนวนดิน คล้ายคันนาอย่างชัดเจนในบริเวณที่เรียกว่า รอยต่อ นั้น

ขณะเดียวกันในฤดูฝนน้ำและเศษวัชพืช ใบไม้ กิ่งไม้ เมล็ดพันธุ์พืชจากป่าโลกก็ถูกชะและไหล ลงสู่ที่ต่ำมาจนถึงพื้นที่น้ำซัดพาตะกอนจากพื้นที่ทามและรวมกัน นั้นหมายความว่าน้ำเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้เกิดระบบนิเวศน์ป่ารอยต่อดังกล่าว คุณสมบัติของดินในพื้นที่รอยต่อมีลักษณะร่วมของคุณสมบัติดินในป่าโลกและดินในป่าทาม จึงเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านชนิดพันธุ์พืช การอยู่อาศัยของสัตว์ รวมทั้งเป็นนิเวศน์อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งพื้นตัวและเพาะพันธุ์ไม้ธรรมชาติทั้งโลก และทามในพื้นที่เดียวกันด้วยคุณสมบัติดังกล่าว

พันธุ์ไม้ในป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทาม

ดังที่กล่าวในส่วนคุณสมบัติของดินในป่ารอยต่อป่าโลกกับป่าทามเพื่อการดำรงอยู่ของไม้ จากทั้งป่าโลกและป่าทาม ดังนั้นจึงพบว่าในพื้นที่รอยต่อนั้นสังคมพืชจะมีความหลากหลายผสมปะปน กันโดยมีพืชป่าโลก จะพบว่า ไม้แดง ยางนา เม็ก สามารถขึ้นได้ในเขตรอยต่อ ขณะที่พืชป่าทาม ได้แก่ เสี้ยว หูลิง ฝ้ายน้ำ เป็นน้ำ กะทุม นมสาว มะดัน ผีผ่วน กล้วยน้อย และโดยเฉพาะไผ่ป่าจะขึ้นอยู่ใน บริเวณรอยต่อนี้ได้

ป่ารอยต่อยังเป็นแหล่งเห็ดที่สำคัญของชุมชนอีกด้วย เห็ดที่ขึ้นในเขตรอยต่อประกอบด้วย เห็ดละ โกงดอกขาว เห็ดละ โกงดอกเหลือง เห็ดผึ้งขาว เห็ดผึ้งขาลาย เห็ดผึ้งนกงู เห็ดผึ้งหว่า เห็ดหน้า แผล และเห็ดไค ทั้งหมดเป็นเห็ดอาหารและมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เมื่อนำขายเห็ดเหล่านี้จะมีราคาค้างแต่ กิโลกรัมละ 100-200 บาท แล้วแต่นิคมของเห็ด

นอกจากนี้พืชพรรณที่หาไม่พบแล้วในเขตป่าทาม แต่กลับพบว่ายังคงมีอยู่ในเขตรอยต่อ ได้แก่ กะเบา ตะเคียน แสง กะทุม ซึ่งในด้านการใช้ประโยชน์พันธุ์ไม้เหล่านี้มีความสำคัญกับชุมชน คือ เป็น ไม้ใช้สอยคุณภาพดี และเป็นสมุนไพรจากทามที่ยังคงมีการใช้ประโยชน์มากระทั่งปัจจุบัน

ข้อสรุปเชิงนิเวศน์ของป่า

จากข้อค้นพบในเรื่องสัณฐานของดินและชนิดพันธุ์พืชในนิเวศน์ป่าโคก ป่าทาม และป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม มีข้อสรุป 2 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. สัณฐานของดินใกล้เคียงกันทำให้สังคมพืชเลื่อนไหลหากัน ในทั้งสามนิเวศน์ที่ระดับความลึกใกล้เคียงกันดินเป็นดินชุดเดียวกัน แต่จากผลการขุดสำรวจที่ดูเหมือนว่าต่างชั้นดินกันนั้นเป็นเพราะความชันของแต่ละนิเวศน์แตกต่างกัน คือ ป่าโคก มีชั้นความสูง 121 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม มีชั้นความสูง 119 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และป่าทาม มีชั้นความสูง ระหว่าง 117-118 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

แม้ความชันจะต่างกันแต่การเกิดของดินแต่ละช่วงในแต่ละนิเวศน์มีความใกล้เคียงกัน ดินจึงน่าจะเป็นชุดที่ใกล้เคียงกัน ตัวชี้วัดความใกล้เคียงกันของดินในสามนิเวศน์ คือ 1.)ชั้นดินที่ 1 ของนิเวศน์ทามเป็นดินปนทรายเนื้อละเอียด มีความชื้นพอประมาณ มีลักษณะคล้ายกันกับชั้นดินที่ 2 ของป่าโคกและป่ารอยต่อแต่ในเขตทามมีความชื้นมากกว่า 2.)ชั้นดินที่ 2 ของนิเวศน์ทามเป็นดินร่วนปนเหนียวเนื้อดินละเอียด มีความชื้นพอประมาณ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันกับชั้นดินที่ 4 ของป่าโคกและแนวรอยต่อ และ 3.)ชั้นดินที่ 3ของนิเวศน์ทามเป็นดินเหนียวสีน้ำตาลแกมแดง มีความชื้นสูงและมีน้ำซึมออกมาซึ่งคล้ายกันกับชั้นดินที่ 5 ของป่าโคกและแนวรอยต่อ

สัณฐานของดินที่คล้ายกันนี้ได้ส่งเสริมให้สังคมพืชมีการเลื่อนไหลหากันและปรับตัวอยู่ร่วมกันได้ โดยเฉพาะในแนวรอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทามจะพบว่าพันธุ์พืชมีผสมปนกันทั้งพืชป่าโคก ไม้แดง ยางนา เม็ก สามารถขึ้นได้ในเขตรอยต่อ ขณะที่พืชป่าทามได้แก่ เสี้ยว หูลิง ฝ้ายน้ำ เบ็นน้ำ กะทุ่ม นมสาว มะดัน ผีผวน กล้วยน้อย และโดยเฉพาะไม้ป่าจะขึ้นอยู่ในบริเวณรอยต่อนี้ได้ หรือกระทั่งเห็ดชนิดต่างๆที่พบได้ในเขตรอยต่อ

2. พื้นที่ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทามมีสถานะที่เอื้อต่อความหลากหลายทางชีวภาพ กล่าวคือ เขตรอยต่อเป็นที่ลาดลุ่มเป็นลานตะพักน้ำในฤดูฝน หรือมีสัณฐานคล้ายกับนิเวศน์ที่เป็นเลิงในเขตพื้นที่ทามเนื่องจากแนวรอยต่อนี้จะทำหน้าที่รับทั้งน้ำหลากที่หนุนขึ้นจากพื้นที่ทามและน้ำที่ไหลบ่าลงมาจากป่าโคกและขังอยู่นานราว 1 เดือน แต่ไม่เกินสองเดือนเป็นภาวะปกติ ในขณะที่เขตทามน้ำจะท่วมขัง 2-3 เดือน

การซัดพาและไหลบ่าของน้ำในฤดูฝนได้นำดินตะกอน เศษวัชพืชบางชนิดมีสารอาหารเป็นปุ๋ยได้ไปในเขตรอยต่อและย่อยสลายที่นั่นทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์
อนึ่งน้ำที่เอ่อขึ้นจากพื้นที่ทามและไหลบ่าจากป่าโคกก็ได้นำเอาเมล็ดพันธุ์พืชติดมาด้วย กลุ่มที่เป็นพืชทามและถูกน้ำซัดเข้าแนวรอยต่อ ได้แก่ คุมว้าว หูลิง หำอีปู่กะโดน เมล็ดพืชทามเหล่านี้มีคุณสมบัติทนน้ำ แม้จะแช่อยู่ในน้ำนานแรมเดือน แต่เมื่อน้ำลดลงก็สามารถงอกใหม่และเติบโตได้ ขณะที่เมล็ดพันธุ์ยางนา ไม้แดง จากป่าโคกก็มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันจึงมีการปรับตัวและอยู่ร่วมกันได้

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวพื้นที่ป่าที่แนวรอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทามจึงเรียกได้ว่าเป็น “เขตสะสม” คือเป็นที่รองรับและรวบรวมเอาตัวแทนของนิเวศน์แบบต่างๆในพื้นที่ทามเอาไว้ ได้แก่ นิเวศน์ป่าโคก นิเวศน์ป่าทาม หรือกระทั่งนิเวศน์แบบกุดที่ขาดน้ำในฤดูแล้ง(oxbow scar) ที่ทำหน้าที่เป็นลานตะพักน้ำชั่วคราวในฤดูน้ำหลาก ยังให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพตามมาในป่าทาม

ลักษณะทางชีวภาพของป่า

การศึกษาลักษณะทางชีวภาพของป่าในโครงการนี้มุ่งไปที่การศึกษาชนิดพันธุ์สัตว์และชนิดพันธุ์พืชที่พบได้ในป่าโคก ป่าทามและป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม ซึ่งจากการศึกษาพบชนิดพันธุ์สัตว์และชนิดพันธุ์ในป่าดงภูแดงและป่าดอนโจดขวางมีดังต่อไปนี้

ชนิดพันธุ์สัตว์

พันธุ์สัตว์ที่พบในป่าดงภูแดงและป่าดอนโจดขวางจำแนกตามแหล่งอาศัยได้ 3 จำพวกหลักๆ คือ สัตว์บก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และแมลง แต่ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชนิดได้ทั้งหมดเนื่องจากในกระบวนการศึกษาใช้การระดมจากกลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์เป็นหลักไม่ได้ทำการสำรวจในป่า จึงทำให้ทราบเพียงจำพวกของสัตว์เท่านั้น ซึ่งพบว่าทั้งสามจำพวกประกอบด้วยสัตว์ต่างๆดังนี้

สัตว์บก มี 11 ชนิด ประกอบด้วย ไก่ป่า กระต่าย ตะกวด(แล่น) อีเห็น พังพอน กระรอก กระแต บ้าง หนู นก และจำพวกงู

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ มี 2 จำพวก ประกอบด้วย กบ และเขียด

แมลง มี 18 ชนิด ประกอบด้วย มดแดง ปลวก แมลงเม่า จิ้งโกร่ง(จิโป่ม) จิ๋น จิ้งจี้ บึ้ง หมั่น ผีเสื้อ ต่อ แตน ตัวกว้าง(แมงคาม) แมงแคง จักจั่น แมลงทับ ตั๊กแตน แมงมันและแมงดา

ในสัตว์จำพวกแมลงนี้ แมงดาเป็นสัตว์น้ำแต่เมื่อสิ้นฤดูฝนจะบินขึ้นไปอาศัยตามโพรงไม้ในป่า กระทั่งถึงฤดูฝนจึงออกมาวางไข่ในน้ำอีกครั้ง

ชนิดพันธุ์พืช

ชนิดพันธุ์พืชในป่าดงภูแดง ป่าคอนโจดและป่าทามตำบลหนองแค มี 234 ชนิด ประกอบด้วย กลุ่มไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม เถาวัลย์ หญ้าและเห็ด การศึกษาชนิดพันธุ์พืชครั้งนี้เน้นไปที่การศึกษาคุณลักษณะ คุณสมบัติและคุณค่าของพันธุ์พืชต่อชุมชน

ในด้านคุณค่าพบว่าพืชกว่าร้อยละ 99 เป็นพืชสมุนไพรที่หมอยาใช้ในการรักษาโรคแก่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้บางชนิดเป็นไม้ใช้สอยคุณภาพดี ชาวบ้านใช้สร้างบ้าน ต่อเรือ ทำเฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน บางชนิดใช้ทำเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น แอกลี ไม้พ่าย เชือก หรือกระทั่งทำเชือกล่ามช้าง เถาวัลย์บางชนิดใช้ถักทำอุปกรณ์ดักจับปลา และหลายชนิดเป็นพืชอาหารพื้นบ้านให้ชุมชนบริโภคตามช่วงฤดูกาลอีกด้วย

ชนิดพันธุ์พืชในป่าดงภูแดง ป่าคอนโจดและป่าทามตำบลหนองแคมีดังต่อไปนี้

พันธุ์พืชพื้นเมืองในป่าทามตำบลหนองแค
อำเภอรามไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ

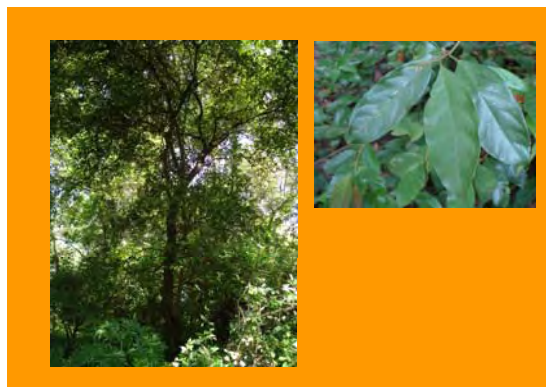
ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 200 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 25 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอกสีเขียวเข้ม มีดอก
สีเหลือง ผลทรงรีออกกลูกลูกเป็น
พวง

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำไม้กระดานปู
พื้นบ้าน

สรรพคุณทางยา ใช้ใบหรือรากนำมาต้มดื่มเป็นยา
บำรุงเลือด

ตานกรวด

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 150 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 15 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอก ปลายใบสอบ
มนวาว ดอกสีส้มอมเหลืองและ
ม่วงเหลือง ผลทรงรีแทรกออก
จากกิ่งใบคล้ายตานกรวด(นก
กระจุด)

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน

สรรพคุณทางยา นำเนื้อไม้หรือรากมาต้มแก้
ประดงเลือด ประดงลม

ค้อ

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 210 ซม. ความสูง
ลำต้นประมาณ 37 เมตร

ลักษณะ ใบรูปหอกขอบใบหยัก ผิวใบมัน
วาว เปลือกไม้เรียบ ผลสีขาว
ออกเป็นพวง รสเปรี้ยว

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำขี้ขาว สร้างบ้าน
ทำเฟอร์นิเจอร์

สรรพคุณทางยา ใบนำมาต้มดื่มเป็นยากรรมเย็น
บำรุงเลือด แก้ไข้ใน

แดง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 280 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปหอก ปลายใบ แหลม เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีเหลือง เกสรออกเป็นพุ่ม คล้ายดอกกระถิน ผลแบนยาว เมล็ดแบนแข็ง
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำเสาบ้าน ไม้กระดาน เฟอร์นิเจอร์
สรรพคุณทางยา	ส่วนแก่นของไม้ นำมาต้มดื่มเป็น ยาประสะ น้ำนม หรือยา อายุวัฒนะ

ขำลิ้น

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 170 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบ ปลายใบโค้งมน เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสีขาว กลิ่น หอม อ่อนๆ ผลกลม ออกเป็นพวง
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำไม้กระดาน
สรรพคุณทางยา	นำแก่นไม้มาต้มดื่มเป็นยาบำรุง เลือดของคนหลังคลอด

กระโดนโลก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 170 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เป็น เกร็ด ดอกสีม่วงแถบขาว ผลดิบ สีเขียว เมื่อสุกสีเหลือง วัควาย ชอบกิน
ประโยชน์	ใบ ดอก กินเป็นผัก ลำต้นใช้ทำ ค้ำปิ่นแก้ปวด แก้กษัย
สรรพคุณทางยา	เปลือก นำมาต้มดื่ม แก้บิด ท้องร่วง และรักษาโรคปากเปื่อย เท้าเปื่อยในวัว-ควาย

เหลื่อม

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 260 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 37 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปหอก ขอบใบ
หยัก ปลายใบแหลม เปลือกไม้
เป็นเกร็ด ดอกเป็นกลีบสีขาว ผล
สีเหลืองรับประทานได้

ประโยชน์ รับประทานได้ เนื้อไม้ใช้ทำ
ไม้กระดาน

สรรพคุณทางยา เปลือกและลำต้นนำมาต้มดื่มแก้
ซาง(ตาลขโมย)ในเด็ก
แก้ท้องร่วง

หนดแมว

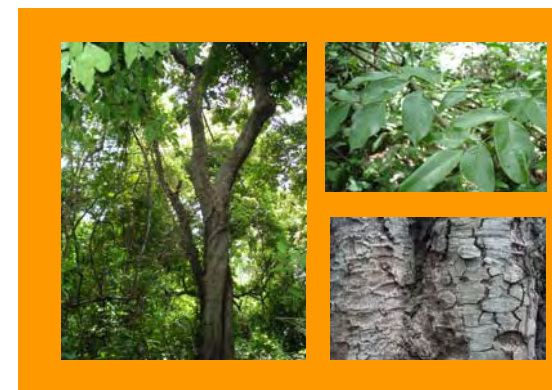
ประเภท ไม้พุ่มเตี้ย

ขนาดโตเต็มที่ ความสูงประมาณ 1 เมตร

ลักษณะ ลำต้นอวนน้ำสีเขียวสด ใบเดี่ยว
รูปฝ่ามือ มีหนึ่งกิ่งงอกกลางกอ
แล้วออกดอกเป็นกลุ่มสีเขียวอม
ขาว เกสรขาวคล้ายหนดแมว
ผลสีขาว ผลสุกสีแดง

ประโยชน์ ผลกับราก(หัว)รับประทานได้
คล้ายหัวบุก

สรรพคุณทางยา หัวใช้ฝนกับน้ำมะนาวทาฆ่า
(แผลเป็นหนอง) แก้พิษสัตว์
และบรรเทาอาการปวดเมื่อย

เค็ง

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 260 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 35 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปหอก ปลายใบ
แหลม เปลือกไม้แตกเป็นเหลื่อม
ดอกสีขาวกลีบเล็ก ผลออกเป็น
พวงเมื่ออ่อนสีเขียว แก่จัดสี
น้ำตาลเข้มถึงดำ

ประโยชน์ เนื้อไม้เหนียว นิยมใช้ทำด้ามมีด
ขวาน เสียม จอบ เพลากวียน ไม้
กระดาน เฟอร์นิเจอร์

สรรพคุณทางยา แก่นไม้นำมาต้มดื่มบำรุงเลือด

มะกอก

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 240 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 40 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปขนนก ปลายใบ
มน เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว
ปนน้ำตาล ผลกลมรี สีเขียวเมื่อ
สุกสีเหลือง ออกผลปีละหนึ่ง
ครั้ง

ประโยชน์ ผลสุกรสเปรี้ยว ใช้ประกอบ
อาหาร ส้มตำ แกงปลา ก้อยกุ้ง
ใบอ่อนกินกับอาหารจำพวกปลา

สรรพคุณทางยา เปลือกนำมาต้มอาบแก้ซาง
(ตาลขโมย)

แต่

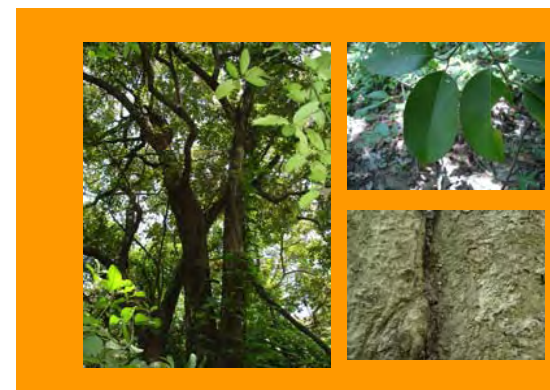
ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 160 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 25 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี ใบแข็งหนา
สีเขียวเข้ม เปลือกไม้เรียบ ดอก
สีเหลืองอมขาวออกเป็นพวง ผล
แบนรี มีหนาม เมล็ดอ่อน
รับประทานได้

ประโยชน์ เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมใช้ทำเสา
บ้าน ไม้กระดาน เมล็ดอ่อน
รับประทานได้

สรรพคุณทางยา เมล็ดนำมาเผาบรรเทาอาการลง
แดง

หว้าชมพู

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 270 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 37 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี สีเขียวเข้ม ใบ
แข็ง เปลือกไม้แตกเป็นเกร็ด
ดอกสีน้ำตาลออกดอกเป็นพวง
ผลดิบสีเขียว เมื่อสุกสีชมพู รส
หวานอมเปรี้ยว รับประทานได้
ประโยชน์ เนื้อไม้แข็งใช้ทำไม้กระดาน เสา
บ้าน ขุดทำคลอง ใช้ทำกระดูกงู
ในเรือ

สรรพคุณทางยา -

กระบก

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 240 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 40 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวทรงรี ผิวใบเรียบเป็นมัน
เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาวแกม
เหลือง ออกดอกเดี่ยว ผลอ่อนสี
เขียว เมื่อแก่จัดสีเหลือง เมล็ด
รับประทานได้

ประโยชน์ ดอก ผล เมล็ด รับประทานได้
บางถิ่นใช้เนื้อไม้ทำไม้กระดาน

สรรพคุณทางยา แก่นไม้นำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุง
น้ำนม บำรุงเลือด

ยางนา

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 270 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 50 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปปอก ขอบใบหยัก
ปลายใบแหลม มีขนนุ่ม เปลือก
ไม้แตกเป็นเกล็ดสีม่วง
แดง มีป่านลม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้แปรรูปเป็นงานไม้ได้
หลายอย่าง ขางไม้ทำคานได้जूดให้
แสงสว่าง

สรรพคุณทางยา -

ก่างของ

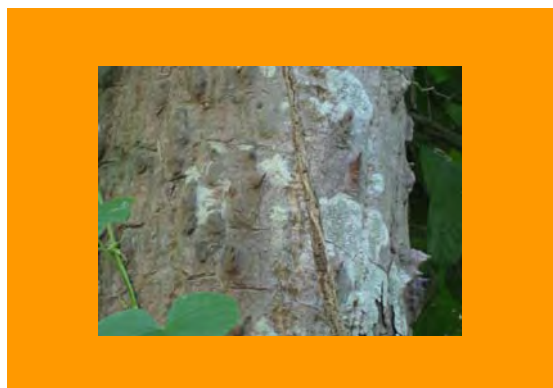
ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 130 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 35 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปฝ่ามือ ขอบใบ
หยัก เปลือกแตกเป็นเกล็ด
ดอกสีขาวออกเป็นพวงมีกลิ่น
หอม ผลออกเป็นฝักคล้ายแค

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำไม้กระดาน

สรรพคุณทางยา แก่นไม้นำมาต้มน้ำดื่มเป็นยาชา
(ตาลขโมย)

จิวผา

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 100 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 27 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปฝ่ามือ เปลือกไม้เป็น หนาม ดอกสีม่วงแดง ผลป้อม รูปสามเหลี่ยมเมื่อแก่จัดแตก ออกเป็นนูน
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำไม้กระดาน
สรรพคุณทางยา	แก่น ไม้ นำมาต้มน้ำดื่มบรรเทา โรคเบาหวาน

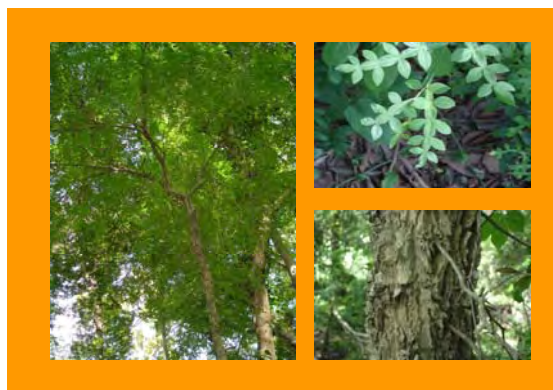
แอนทะแทน

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 150 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 35 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปพอก ปลายใบ สอบ ขอบใบหยัก เปลือกไม้แตก เป็นเกร็ด ดอกสีหม่น มีห้ำกลีบ ผลรี เล็กสีเขียว
ประโยชน์	เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมนำมาทำ เป็นค้ำเครื่องมือ จอบเสียม คานขึงข้าว
สรรพคุณทางยา	ยาประสะน้ำมัน บำรุงเลือด

ดุกไธ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 100 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบทรงรี ปลายใบมน ผิวใบมันวาว เปลือกแตกเป็น เกร็ด
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	แก่น ไม้ นำมาเข้ายากับสมุนไพร ชนิดอื่นๆ รักษาโรคมะเร็ง ประคอง ขาชักมดลูก ชาง(ตาล ขโมย)

ตุมตึง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกมี 3 แฉก เปลือกไม้เป็นร่อง ลำต้นมีหนาม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	แก่นไม้นำมาต้มแก้โรคหนองใน ซิฟิลิส โรคเข้าข้อ

เขวา

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 120 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 18 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวทรงรี ปลายใบแหลม ผิว ใบมันวาว เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีขาวมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกเดือนพฤศจิกายน
ประโยชน์	เป็นไม้เนื้อละเอียด สีขาว ราก โพล์พื้นดิน นิยมนำรากมาทำ แกลบไถ
สรรพคุณทางยา	ใบอ่อนนำมาตากแดดให้แห้ง แล้วมวนสูบรักษาโรคริดสีดวง จมูก

หมี่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 130 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอกปลายใบสอบ ผิว ใบมันวาว เปลือกไม้แตกเป็น เกร็ด ดอกสีขาว มีกลิ่นหอม อ่อนๆ ออกดอกช่วงเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ไม้กระดาน และนำมา ต้มทำสีย้อมไหม ให้สีเหลือง อ่อน ในอดีตพระสงฆ์ใช้ทำสี ย้อมจีวร
สรรพคุณทางยา	ใช้ทำยาสระผม

ครั่ง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 115 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปฝ่ามือ มี 3 แฉก เปลือกไม้เรียบ มีหนามแหลม ผล สีเหลืองเล็ก
ประโยชน์	เนื้อไม้เผาเป็นถ่านทำดินปั้น ไฟฟ้า
สรรพคุณทางยา	รากไม้นำไปต้มกับขี้เหล็กใหญ่ เป็นยาระบาย และบรรเทา ริดสีดวงทวาร
หมายเหตุ	ปัจจุบันครั้งเป็นไม้หายากแล้ว

ติ้วมอน

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 40 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปหอก เปลือกไม้ แตกเป็นเกร็ด มีหนามตามลำต้น
ประโยชน์	เป็นไม้เนื้อแข็ง นิยมนำไปทำเสา บ้าน เสาถ่าน ทำฟืน
สรรพคุณทางยา	กิ่งนาง(ลำต้นเทียม)นำไปแช่น้ำ อาบให้เด็กแก้ซาง(ตาลขโมย)

เบ็นโลก

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 6 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบทรงรี ปลายใบ แหลม เปลือกไม้แตกเป็นเกร็ด ลำต้นมีหนาม ดอกขาวเล็กสี หม่น ผลสุกสีแดงรสอมหวาน
ประโยชน์	รากใช้เป็นเชื้อเพลิงหล้าสาโท
สรรพคุณทางยา	ลำต้นนำมาต้มเป็นยารักษา มดลูกเข้าอู่

หนามแท่ง

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 35 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 12 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี ปลายใบมน
เปลือกไม้เป็นเกร็ด มีหนามแหลม
ดอกสีเหลืองอมขาว มีกลิ่นหอม
เวลาเย็น ผลสีเหลืองอมเขียวมี
ขนนุ่ม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำฟืน ผลใช้ทำยาสระ
ผม

สรรพคุณทางยา นำผลสุกไปผสมกับใบหมี ใบ
ไข่เน่า ทำยาสระผม

ส้มอปา(สมอปา)

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 35 ซม. ความสูง
ลำต้น 15 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี ปลายใบ
แหลม เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสี
เหลือง ออกดอกเป็นพุ่ม มีกลิ่น
หอมอ่อนๆ ผลทรงกลมป้อมรส
เปรี้ยว

ประโยชน์ แก่นไม้นำไปต้มย้อมผ้าไหมให้
สีเหลืองอ่อน เปลือกนำไปต้ม
ย้อมแห ตาข่ายให้สีเขียว ผล
รับประทานได้

ส้มกบ

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 45 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 8 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี ปลายใบ
แหลม เปลือกไม้แตกเป็นเกล็ด
ออกดอกเดี่ยว ช่วงเดือน
กุมภาพันธ์ ดอกสีเหลืองอ่อน

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ใบสดเป็นยาสมานแผล ลำต้น
ราก นำไปต้มเป็นยาประคอง
บำรุงเลือด แก้กษามะเร็ง(ตาขโมย)ใน
เด็ก

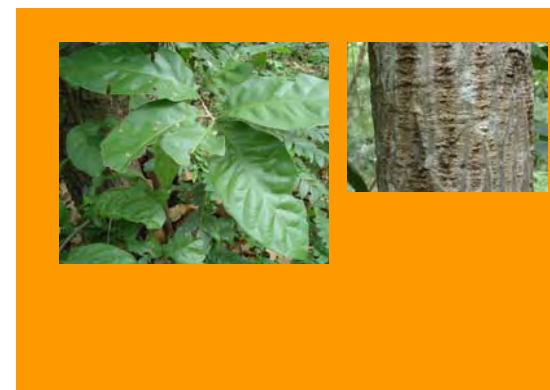
ลงใจ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 70 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 12 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบทรงรี ออกเป็นช่อ เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสีขาว เป็นพุ่ม ผลกลมป้อม
ประโยชน์	ใบอ่อน ผลอ่อน จิมน้ำพริกปลา ร้า ลาบ ก้อยปลา เมล็ดเมื่อแก่ กะเทาะรับประทานรสชาติมัน ลำต้นใช้สร้างบ้าน
สรรพคุณทางยา	ยางไม้พอกแก้ฝีหนอง

น้ำเกลี้ยง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 350 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปหอก ปลายใบ แหลม เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอก สีขาวออกเป็นช่อ
โทษ	เป็นไม้มีพิษต่อมนุษย์ ทุกส่วน ของไม้เมื่อเข้าใกล้หรือสัมผัสจะ มีอาการคันตามผิวหนัง
การรักษา	เมื่อเกิดอาการแพ้พิษน้ำเกลี้ยงใช้ เหล้าขาวเปาบบริเวณที่มีอาการคัน สามารถบรรเทาได้

ก่อ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 80 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปหอก หลังใบนูน เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสีขาว หม่น
ประโยชน์	ไม้ค่าสูง (ไม้นามมงคล) คน ออกเรือนใหม่นิยมนำไปสร้าง บ้าน เชื่อว่าจะรุ่งเรือง และใช้ เป็นไม้อยู่ไฟในหญิงคลอดบุตร ใหม่
สรรพคุณทางยา	-

พอก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 150 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบทรงรี ปลายใบสอบ เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีขาวอมเหลือง ออกดอกช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ผลสีหม่น เนื้อขรุขระ
ประโยชน์	น้ำมันจากลูกและยางเป็นเชื้อเพลิง ผลสุกคน วัว-ควายกินได้
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้拿去ต้มน้ำเป็นยาบำรุงน้ำมัน

ชาด

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 100 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 35 เมตร
ลักษณะ	ใบใหญ่ หลังใบโค้ง ปลายใบสอบ เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสีแสดอมชมพูมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกเป็นพวง
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็ง นิยมนำไปสร้างบ้าน รางไม้ทำจี้กะบอง (คบได้) ดอกประยุดต์ทำมูลิ ใบสดใช้ห่ออาหาร ข้าวเมงหลังคาและฝาบ้าน
สรรพคุณทางยา	-

โมง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 3 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปหอก ปลายใบแหลม เปลือกไม้เป็นร่อง ผลสุกสีเหลืองรสเปรี้ยว
ประโยชน์	ลำต้นใช้ทำไม้กระดาน ใบยอดอ่อน น ต้ม ใส ปลา ผล สุก รับประทานได้
สรรพคุณทางยา	ใบ ผล รสเปรี้ยว เป็นยาระบาย เนื้อไม้拿去ต้มน้ำดื่มบรรเทาโรคผิวหนัง

คอม

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 40 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก โคนใบสอบ ปลายใบแหลม เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว ผลทรงกลมสีดำ
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำค้ำเครื่องใช้ จอบ เสียม ค้ำขวาน
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยา ประสะน้ำมัน เปลือกแก้ปวดและ อมรักษารำมะนาด เลือดออกตามไรฟัน

ลั่นฟ้า

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ ดอกเดี่ยวแข็ง ผลเป็นฝักยาวคล้ายลิ้น สีเขียว(ที่มาของชื่อ ลั่นฟ้า)
ประโยชน์	ยอดอ่อน, ผล เป็นผักเคียงกับอาหารประเภทลาบ ก้อย ดอกคั้นกับปลาช่อนทำชุบดอกลิ้นฟ้า
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้, เปลือก นำไปต้มน้ำดื่ม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

ประดู่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 50 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลือง
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้าน วงกบ ประตู หน้าต่าง เปลือกคั้นย้อมผ้าให้สีประดู่
สรรพคุณทางยา	เปลือก นำไปต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง ในคนและแก้โรคปากเปื่อย-เท้าเปื่อยในวัว-ควาย

จี้หนใหญ่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 80 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ แตกเป็นเกล็ด
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็งใช้ทำเสาบ้าน ทำฟืน เผาถ่าน
สรรพคุณทางยา	ส่วนแก่นไม้นำไปต้มดื่มแก้ โรคอัมพฤกษ์ ประคองเข้าข้อ

ไผ่น้ำ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 20 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 6 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวปลายตัดผิวใบมันวาว เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลืองมี กลิ่นหอม
ประโยชน์	ผลใช้ทำเป็นยาสระผม
สรรพคุณทางยา	ผลหั่นเป็นแว่นตากให้แห้งแล้ว ต้มดื่มแก้เบาหวาน ลำต้นนำมา ต้มดื่มบรรเทาโรคมะเร็ง

ตะโก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 20 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 35 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก ผิวใบมัน เปลือกไม้เป็นร่อง ผลดิบสีเขียว มีขนนุ่มเมื่อแก่จัดสีเหลือง
ประโยชน์	ผลดิบใช้ย้อมแห อวนให้สีเขียว และเหลืองอมแดง ผลสุก รับประทานได้
สรรพคุณทางยา	ผลดิบรับประทานแก้ท้องร่วง โรคบิด แก่นไม้ต้มดื่มเป็นยาชา (ตาลขโมย) บำรุงเลือด

เข็มขาว

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 7 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 1.50 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ดอกสีขาว

ประโยชน์ ไม้ฟืน

สรรพคุณทางยา เป็นยากระษุน บำรุงเลือด

ชายเดียน

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 27 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 5 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว
เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีขาว
ผลดิบสีเขียว เมื่อสุกสีแดงสด
ออกเป็นพู่

ประโยชน์ ผลสุกรับประทานได้

สรรพคุณทางยา แก่นไม้拿去ต้มน้ำดื่มแก้ประดง
ปวดตามข้อ และรักษากามโรค
หนองใน

เหมือดใหญ่

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 28 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 3 เมตร

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปป้านมน เปลือกไม้
เป็นร่อง ดอกสีขาวเป็นพุ่มกลิ่น
หอม

ประโยชน์ ดอกเก็บไว้บูชาพระ

สรรพคุณทางยา เปลือกที่ร่อนนำไปต้มน้ำดื่มแก้
ประดง

ยอ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกชั้นเดียว เปลือกไม้เป็นร่อง
ประโยชน์	เป็นไม้มงคลนามใช้ประกอบ พิธีกรรมยกเสาบ้านใหม่ใช้ดอก เป็นเสามงคล หรือยกยุงข้าวใหม่
สรรพคุณทางยา	ใบเป็นยาบำรุงเลือด

มะขามป้อม

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 27 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 2 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกสองชั้น เปลือกไม้เป็นเกร็ด ผลกลมป้อม รสเปรี้ยว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากไม้ แก่นไม้ นำไปต้มน้ำดื่มเป็น ยาประดง ยาขับลม และใช้รักษา น้ำกัดเท้า ผลนำไปดองน้ำตาล เป็นยาระบาย

อัง(รัง)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาดโตเต็มที่	เส้นรอบวง 110 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปรีกว้าง เปลือกไม้เป็น ร่อง ดอกสีเหลือง ออกเป็นพวง มีกลิ่นหอม
ประโยชน์	เป็นไม้เนื้อแข็งนิยมนำไปสร้าง บ้าน
สรรพคุณทางยา	เปลือกนำไปแช่น้ำอาบแก้พิษน้ำ เกลี้ยง หรือแก้โรคปาก-เท้าเปื่อย ในวัว-ควาย

มะตูม

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 180 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 25 เมตร

ลักษณะ มีสามใบย่อย เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีเหลืองอมขาว

ประโยชน์ ยอดอ่อนกินเป็นผักแกงส้มลาบ ก้อย ผลดิบฝานเป็นแว่นตากให้แห้งแล้วต้มน้ำดื่ม ผลสุกกินกับข้าวเหนียว

สรรพคุณทางยา ผลและใบเป็นยาแก้ท้องอืดเฟ้อ เปลือกนำไปปรุงยาถูกลมชักเป็นประดง

เปลือยโลก

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 125 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปขนนกชั้นเดียว เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีม่วงอมขาวกลิ่นหอมอ่อน

ประโยชน์ ไม้เนื้อแข็ง นิยมใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ไม้พ่าย

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ เปลือกนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุงเลือด

ตะโกนา

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาดโตเต็มที่ เส้นรอบวง 150 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 18 เมตร

ลักษณะ ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นร่อง ลูกดิบกลมสีเขียวมีขนนุ่มผลสุกสีเหลือง

ประโยชน์ ใบเป็นอาหารวัว-ควาย ลูกดิบนำมาตำ ลูกสุกรสหวานกินได้ ต้นไม้ตัดเป็นไม้ค้ำคอกแต่งสวน

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ นำไปเข้ายากับดินหลังตำ ต้มดื่มเป็นยาประดง

เหมือดใหญ่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 100 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกชั้นเดียว เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกสีเหลืองปนขาวกลิ่นหอมอ่อน ออกลูกเป็นพวง
ประโยชน์	ลูกสุกเป็นอาหารนก
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้拿去ต้มน้ำดื่มแก้ประดงต้นอ่อนนำไปแช่น้ำอาบให้เด็กแก้ซาง(ตาขโมย)

แดงแซง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 101 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่กลับ เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	เป็นไม้มงคลนามนิยมนำไปสร้างหัวเรือแข่ง เสาขึงข้าวและค้ำจอบ
สรรพคุณทางยา	ใบนำไปตากให้แห้งหั่นเป็นฝอย มวนสูบแก้ริดสีดวงจมูก เนื้อไม้拿去ต้มน้ำอาบแก้ซาง(ตาขโมย) ในเด็ก

กะแซงใหญ่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 78 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่กลับ เปลือกไม้เป็นร่อง
ประโยชน์	-
สรรพคุณทางยา	เป็นสมุนไพรโรคเลือด

มูกใหญ่(โมกใหญ่)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 68 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ม้วนเปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกเป็นพวงสีขาวกลิ่นหอม อ่อน
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำไม้พาย ดอกเก็บ บูชาพระ
สรรพคุณทางยา	รากฝนกับน้ำเป็นยาทำให้เบื่อ เหล้า เลิกเหล้า ขางไม้เป็นยาแก้ ปากเปื่อย

สะเดา

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 120 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกชั้นเดียว เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกเป็นพวง สีเหลืองอมขาว ลูกสุกสีเหลือง
ประโยชน์	ดอกรับประทานกับลาบ ใบ/ เมล็ดนำไปหมักกับน้ำจืดพ่นไล่ แมลง
สรรพคุณทางยา	เป็นสมุนไพรบรรเทาเบาหวาน

แฮดกวง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 50 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 8 เมตร
ลักษณะ	ใบป้าน เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้และรากไม้นำไปต้มน้ำดื่ม เป็นยาบำรุงเลือด ประสะน้ำมัน แก้ผดผื่นแดง(ยาโทน)

ตาเสือ

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด เส้นรอบวง 70 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 15 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้
เป็นร่อง

ประโยชน์ ใช้ทำเสาบ้าน ไม้ฟืน ถ่าน

สรรพคุณทางยา -

อังหนาม(รังหนาม)

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด เส้นรอบวง 50 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 5 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูป เปลือกไม้เป็น
เกร็ด

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ ราก นำไปต้มหรือฝนกับ
น้ำดื่มรักษาไข้จับสั่น

คอนหมา หรือ มะยมป่า

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด เส้นรอบวง 2 ซม. ความสูง
ลำต้นประมาณ 1.5 เมตร

ลักษณะ ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้นนำไปต้ม หรือรากนำไป
ฝนกับน้ำ ดื่มแก้เบื่อเมา ผิด
ลำแดง

สุนโฮ

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูงประมาณ 50 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอกหลังใบเป็นมัน เปลือกไม้เรียบ ลำต้นเดี่ยวแก่
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากฝนกับน้ำทาแผลสดเป็นยา ห้ามเลือด แก้ตกขาว ชาง(ตาล ขโมย) ยาถ่ายพยาธิ

ส้มเลี้ยว

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 60 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจ เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาวอมเหลือง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบนำไปตากให้แห้งหั่นเป็นฝอย แล้วมวนสูบแก้ริดสีดวงจมูก เนื้อไม้เป็นยาประคอง

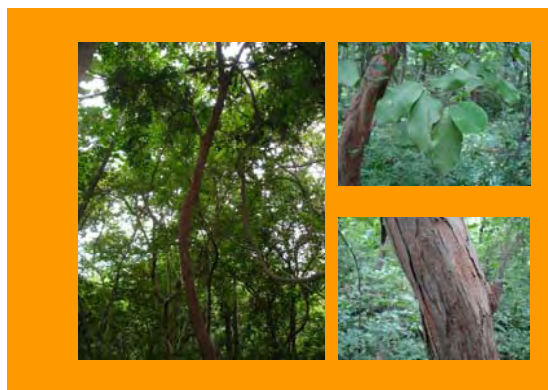
กะทิ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 70 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปฝ่ามือหลังใบมี ขนนุ่ม เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	ไม้ใช้สอย ใช้ทำไม้ฟัน ถ่าน
สรรพคุณทางยา	-

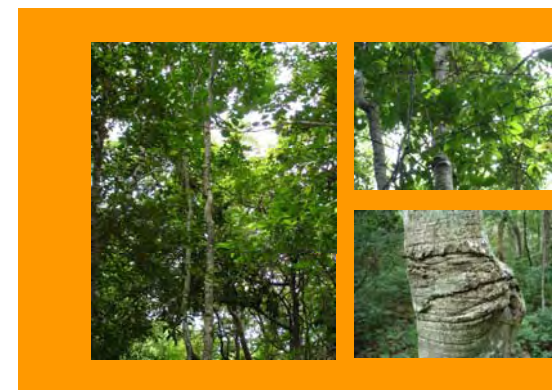
ไทร

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 340 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ อาศัยลำต้นของพืชอื่นในการเจริญเติบโต ผลสุกสีแดง
ประโยชน์	ผลสุกเป็นอาหารนก ขางไม้เหนียวใช้ทำกาวติดนก และผสมกับหนองเป็นยาพิษยิงสัตว์
สรรพคุณทางยา	ใบและรากต้มดื่มแก้ไข้จับสั่น ยาถ่ายพยาธิ ขางไม้เป็นยาห้ามเลือด

กระท่าง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 60 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปลิ้น เปลือกไม้ร่อนเป็นแผ่น
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้นำไปต้มดื่มแก้ผิวดำแดง แก้กตเลือด รากและใบต้มดื่มแก้วิงเวียน

แก้มอ้น

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 50 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวทรงรี เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพรคนและสัตว์
สรรพคุณทางยา	เป็นยาชาง(ตานขโมย)ใช้กับเด็กและเป็นยาล้างล้างม้ามำ่ง นำเปลือกไปบดแล้วผสมรำให้ม้ากินจะทำให้ขยันวิ่ง

ตุมกา

ประเภท	ไม้ยืนต้น(เหลือเพียงต้นเดียว)
ขนาด	เส้นรอบวง 35 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบป้าน เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพรรักษาได้หลายโรค (พญาชา)

สรรพคุณทางยา ใบ หรือยอดอ่อน หรือเนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มแก้ปวดข้อ ปวดกระดูก บรรเทาเมื่อยเรื้อรัง รากนำไปฝนกับน้ำทาแผลแก้พิษงูเห่า นอกจากนี้ยังนำไปเข้ายาหรือปรุงกับสมุนไพรชนิดอื่นได้อีกหลายขนาน

สู่ดี

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 57 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 4 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว ผลสุกสีแดง
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากฝนกับน้ำเป็นยาทารักษาฝีหนอง แผลอักเสบ ริดสีดวง ทวาร เนื้อไม้ต้มน้ำดื่มรักษา ริดสีดวงทวาร และนำไปเข้ายากับข่อยรักษาโรคกระเพาะ

อะลาก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 101 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกสองชั้น เปลือกไม้เป็นร่อง ออกผลเป็นฝัก
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์

สรรพคุณทางยา เปลือกไม้้นำไปต้มน้ำดื่มแก้โรคกระเพาะ

กางสูง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 120 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลืองกลิ่นหอมอ่อน
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำเสาบ้าน เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากอมละลายเสมหะ รักษาโรคพระมาลา(ฝิในลำคอ)

ก้าม

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 100 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ม เปลือกไม้เรียบ ออกดอกเป็นพวงสีขาว
ประโยชน์	เป็นไม้เนื้อเหนียวน้ำหนักเบา นิยมนำไปทำแอกเกวียน ดอกนำไปดองกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก เนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มรักษาโรคปากเปื่อย ปวดหลัง

มูกเกี้ย(ตระกูลโมก)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 170 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 25 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีขาวเล็กกลิ่นหอมอ่อน
ประโยชน์	เปลือกนำไปแช่น้ำให้เปลือกใช้ทำกระดาษ เนื้อไม้ใช้ทำไม้กระดานบ้าน ไม้พาย และแต่งทรงเป็นไม้ประดับ

เปี้ยกก้อม

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 90 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวทรงรี เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบ เปลือก ตำให้ละเอียดพอก สมานแผลในคนหรือเป่าตาแดง ในวัว-ควาย เนื้อไม้拿去ต้มน้ำดื่ม รักษาอาการตกเลือด

ข่อย

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูงลำ ต้น ประมาณ 4 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ เรียบ ดอกเล็กสีเหลือง ผลสุกสี เหลือง
ประโยชน์	ไม้เนื้อเหนียวนิยมนำไปทำขอบ สวิงหรือเครื่องมือจับปลา เป็น สมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เปลือก-ยางไม้รักษาฟันผุ ทำให้ ฟันขาว เนื้อไม้ ราก นำไปต้มน้ำดื่ม รักษาประดง กระจับปี่ แผลใน ลำไส้

มะขาม

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 130 ซม. ความสูงลำ ต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ เป็นร่อง ทรงดอกแข็งสีขาวอม เหลือง ผลเป็นฝัก
ประโยชน์	ไม้มงคลนาม(นำเกรงขาม) ยอด อ่อน ผล กินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	แก่นไม้拿来ต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุง เลือด บำรุงน้ำนม

แคน(ตะเคียน)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 150 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 15 เมตร
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้าน ต่อเรือ ยางไม้ผสมกับยางชันอุดเรือ เปลือกไม้ใช้กินหมาก

สรรพคุณทางยา -

พลับ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 97 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 6 เมตร
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เป็นเกร็ด ผล สุกสีดำ
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ ผลดิบนำไปย้อม แหให้สีดำ เป็นสมุนไพรเนื้อไม้ นำไปทำไม้กระดานบ้าน
สรรพคุณทางยา	รากไม้ เนื้อไม้ต้มดื่มเป็นยา ประคองเลือด

สะมั่ง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 33 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นร่อง ผล เล็กสีแดงรสเปรี้ยว
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็งใช้สร้างบ้าน ทำเสา บ้าน ผลสุกกินได้
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้นำไปแช่น้ำอาบรักษา อีสุกอีใส

ชี

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 75 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 7 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ ผลกลมมีขนนุ่ม
ประโยชน์	ไม้เนื้อแข็ง ใช้ทำเสาบ้าน เสารั้ว รางไม้ใช้ผูกเรือ
สรรพคุณทางยา -	

มันปลา(กรันเกรา)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 190 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปฝ่ามือ เปลือกไม้เป็นร่อง ออกดอกเป็นพวงสีเหลืองอมขาว กลิ่นหอม
ประโยชน์	ไม้มงคลนาม ดอกบูชาพระ เนื้อไม้ใช้ทำเสาเข็ม โปสท์ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากไม้นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาประคอง เนื้อไม้ต้มน้ำดื่มเป็นยาระบาย

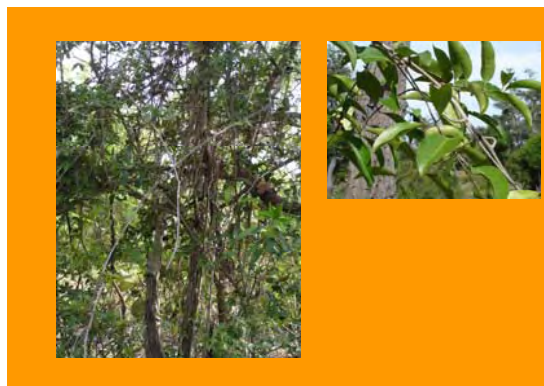
หว้าจิ้มด

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 195 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 8 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีขาว ผลออกเป็นพวงเมื่ออ่อนสีเขียว เมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ เนื้อไม้ทำฟืน
สรรพคุณทางยา -	

แสง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 190 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เหลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	เป็นพญาไม้ เนื้อสีเหลืองละเอียด แต่ไม่แข็งใช้ทำกรอบพระ แกะพระพุทธรูป ขอดอ่อนกินกับก้อยปลา
สรรพคุณทางยา	รากไม้ เนื้อไม้ต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุงเลือดในหญิงหลังคลอด

ตาไก่(กำแพงเจ็ดชั้น)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 36 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็น พญาชา เข้าได้กับทุกสมุนไพร ราก ลำต้นนำไปฝนหรือตำกินแก้ริดสีดวงทวาร ริดสีดวงจมูก เป็นยาระบายอ่อนๆ

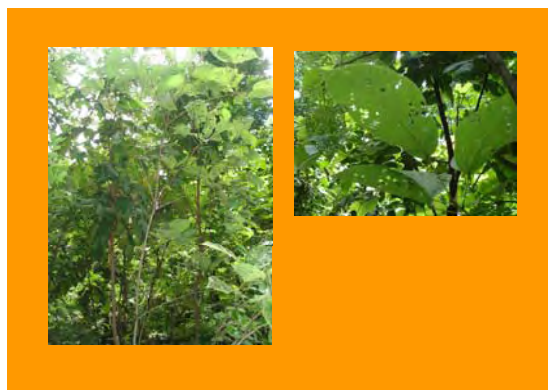
ม่วยแดง

ประเภท	ไม้ยืนต้น(หากยาก)
ขนาด	เส้นรอบวง 40 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 8 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจกลับ เปลือกไม้สีแดงเป็นหนาม เนื้อไม้สีขาว กลิ่นหอม
ประโยชน์	เป็นพญาชา เข้าได้กับสมุนไพรทุกขนาน

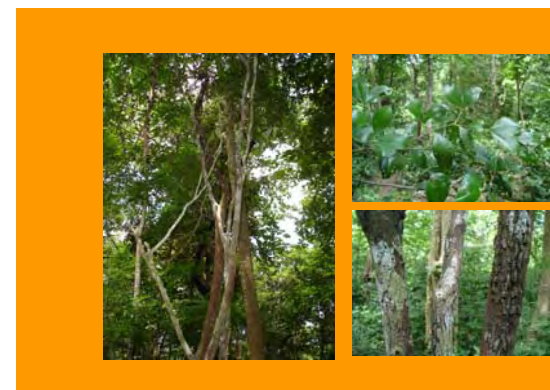
แอนทะแทน

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 230 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบต้มอาบแก้อาการวิงเวียน เนื้อไม้ต้มดื่มเป็นยาบำรุงเลือด ยากระดูก ยารักษาโรคเกี่ยวกับเส้นเอ็น

ปอแดง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 10 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 2 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เปลือกแช่น้ำลอกแล้วพั่นเป็นเชือกสานตะพานว้าว ควาย
สรรพคุณทาง	รากฝนกินเป็นยาแก้คกเลือด

เหมือดแอ่

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 24 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นร่อง ดอกเป็นช่อสีขาว ผลกลมเล็กเมื่อดิบสีเขียว เมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	นำเนื้อไม้ไปฝนกับน้ำให้หญิงหลังคลอดแทนการอยู่ไฟ(ยากรรมเย็น)

กันจ้อง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 20 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ แตกเป็นเกล็ด ดอกเป็นช่อสี ขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทาง	รากนำไปต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง โรคประดง โรคอัมพฤกษ์

กูด

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 25 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 4 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ เรียบ ดอกเป็นช่อสีเหลืองสด ผล ออกเป็นฝัก
ประโยชน์	ไม้มงคลนามใช้ในพิธีกรรมสู่ ขวัญข้าว ขึ้นบ้านใหม่เนื้อไม้ใช้ กินหมาก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ยอดอ่อนตำกับมดแดงเป็นยา ระบาย(ระบายมาก) ฝักหมักกับ น้ำเป็นยาแก้จุกคั่งหรือเซอรั

เม่า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 15 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 2.5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ดอก เป็นช่อสีขาว ผลเป็นช่อสีเขียว เมื่อสุกสีแดง
ประโยชน์	ผลกินได้ ใบเป็นอาหารวัว ควาย เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยาระบาย นำไปเข้ายากับ ต้องแล้งเป็นยาถ่าย ยาระบาย

ลำดวน

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด เส้นรอบวง 60 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 8 เมตร

ลักษณะ ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้
เป็นเกร็ด ดอกเดี่ยวสีเหลืองกลีบ
ดอกแข็ง

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา เป็นยาบำรุงเลือด เป็นยาถ่าย
พยาธิตัวจิ๋ว

ตากวาง

ประเภท ไม้พุ่มเตี้ย

ขนาด ความสูงจากพื้นดิน 60 ซม.

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา นำไปเข้ายากับตาไก่และว่านไฟ
(ไพล) เป็นยาระบาย ยาประคอง
กษัยเส้น

พยูง

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด กิ่งแตกใหม่

ลักษณะ ใบประกอบทรงรี หลังใบมีขน
นุ่ม เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ ไม้เนื้อแข็ง ใช้สร้างบ้าน
เฟอร์นิเจอร์ เปลือกไม้เคี้ยวให้สี
แดงใช้ทาสีบ้าน

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้บดละเอียดสูบ
แก้ริดสีดวงจมูก

ส้มจี๊ด

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 2 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยาเลือด นำฟืนไปติดไฟให้ หญิงคลอดลูกอยู่ไฟ

ฮวงฮุ่ม

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 40 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ แตกกิ่งยาวคล้ายเถาวัลย์ ดอกสี ขาว
ประโยชน์	เนื้อไม้เหนียวนำไปทำปากلوب ไซ
สรรพคุณทางยา	เป็นยาชาง(ตาลขโมย)

ปลอกช้าง

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 45 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูป เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เนื้อไม้เหนียวทน ใช้ทำปลอกผูก ขาช้าง
สรรพคุณทางยา	-

ทมโลก(กระทุ่มบก)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 80 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกเดี่ยว สีขาว
ประโยชน์	ใบเป็นอาหารวัว ควาย เนื้อไม้ เบาใช้ทำแกลโกงนา
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาชัก มดลูก ยาแก้ริดสีดวง รำมะนาด

หวดข่า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ความสูงประมาณ 3 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ เป็นร่อง ดอกสีน้ำตาล ผลสุก สีม่วง
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ รากไม้บดทำแป้ง เหล้าสาโท หรือปรุงกับผัดเผ็ด งูเห่า เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยาเลือด ขาร้อน

ตัวแดง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 44 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 6 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปฝ่ามือ เปลือกไม้ สีแดงเป็นหนาม ยอดอ่อนสีแดง
ประโยชน์	ยอดอ่อนรสเปรี้ยวใช้ปรุงรสดม ปลา เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้เป็นยาเลือด ขางไม้รักษา สันเท้าแตก

โกทา

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 20 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก ปลายใบ หัก เปลือกไม้เป็นหนาม ผลสุก สีเหลือง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ผลนำไปตำทารักษาคิด กลาก เกลื้อน โรคผิวหนัง ยอด ใบ ผล ตำรวมกันแก้พิษหอยคัน

ดุกใหญ่

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 80 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ แตกเป็นเหลี่ยม ผลสุกสีแดง
ประโยชน์	ผลสุกรสหวานกินได้
สรรพคุณทางยา	ราก เนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยา ประดงเลือด

ตาปลาโลก

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 137 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้ เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยากำลัง

พิมาน

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 140 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 20 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เป็นหนาม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ยางไม้ใช้ทาฝี หนอง

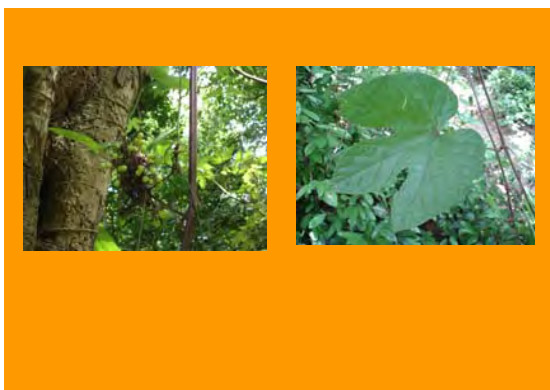
เห็บ

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 25 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปป้านมน เปลือกไม้แตกเป็นเหลี่ยม ผลมีขนนุ่ม
ประโยชน์	เนื้อไม้เหนียว ฝืนเป็นเชือกคล้องแอก(หนังต้องแอก) ผลสุกกินได้ และใช้เป็นเหยื่อล่อปลาปิ้ง(ปลาเทโพ)
สรรพคุณทางยา	เป็นยาบรรเทาโรคมะเร็ง

ดินเป็ด

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 280 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปฝ่ามือ เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็นช่อกลิ่นเหม็น
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ต่อเรือ ปลูกเป็นไม้ประดับ
สรรพคุณทางยา	-

กิงโก่ย

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 10 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปฝ่ามือ เปลือกไม้เรียบ ผลออกเป็นช่อ
ประโยชน์	ผลนำไปหมักเป็นไวน์ หรือหมัก แล้วกลั่นเป็นเหล้าขาว
สรรพคุณทางยา	ใช้รากฝนกับน้ำมันาวรักษา โรคพระมาลา(ไข้ในลำคอ)

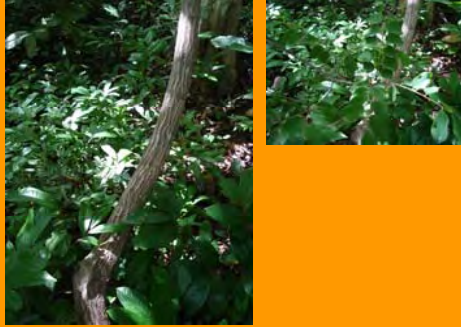
ตีนตุ้ง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 10 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ ผล สุกสีเหลืองออกเป็นช่อ
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใช้รากต้มเป็นชาเลือด ยาประดง

เชื่อง

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 9 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจกลับ เปลือกไม้ เป็นหนาม
ประโยชน์	ยอดอ่อนลวกกินได้ ผล หน่อ ต้ม น้ำสองรอบแล้วแกงกับใบ ย่านางรสชาติเหมือนแกง หน่อไม้
สรรพคุณทางยา	ลำต้นขัดใส่กระบอกไม้ไผ่นำไป เผาไฟน้ำที่ได้จากการเผาใช้ทำ ยาสีฟัน รักษาโรคฟัน

คางควาย

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 19 ซม.
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เป็นร่อง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เคี้ยวเปลือกสดเป็นยาแก้ปากเปื่อย เจ็บลิ้น ลำไส้เป็นแผล

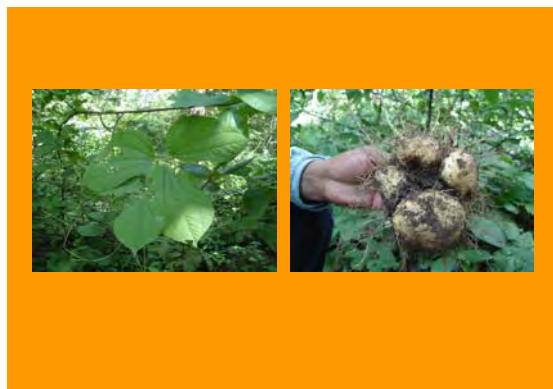
หวนใหญ่

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 14 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจ เปลือกไม้เป็นหนาม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยารักษาฝี ใบสดโขลกให้ละเอียดพอกที่ฝี

มันฮาก

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 4 ซม.
ลักษณะ	ไม้เถาวัลเปลือกไม้เรียบ ไม่ปรากฏใบ
ประโยชน์	หำกินได้
สรรพคุณทางยา	-

กลอย

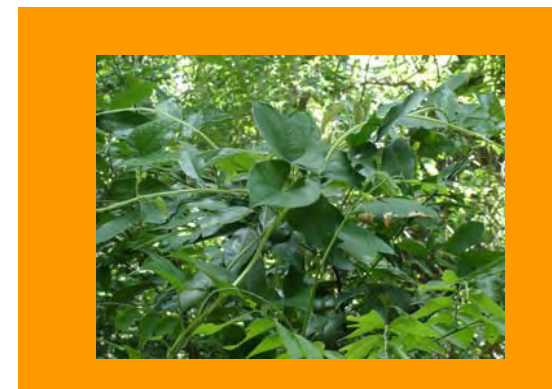
ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เถาวัลขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปฝ่ามือ เถาวัลเลื้อยกับ ไม้อื่น หัวสีขาวนวลออกเป็น กลุ่ม ออกตลอดปี
ประโยชน์	เป็นอาหาร นำหัวสกไปแช่น้ำให้ จืดสนิท จากนั้นฝึงลมให้แห้ง แล้วใส่กะทิ น้ำตาล หมกใส่ ใบตองให้รสอร่อย

สรรพคุณทางยา -

ฝั่วน(นมวัว)

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	เส้นรอบวง 14 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ ผล สุกสีแดงสดมีขนนุ่ม
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ รสเปรี้ยวอมหวาน เถาวัลนำไปทำกระเช้าของขวัญ
สรรพคุณทางยา	เถาวัล ราก ต้มดื่มเป็นยาซาง(ตาล ขโมย)

มันฮีบ

ประเภท	ไม้เถาวัล
ขนาด	-
ลักษณะ	ไม้เถาวัลวนน้ำใบเดี่ยวรูปหัวใจ เลื้อยกับไม้อื่น หัวมันขาวมาก บางเถาวัลยาวถึง 3 เมตร
ประโยชน์	หัวกินได้ นำไปต้มหรือนึ่งให้สุก แล้วทำขนมหวาน
สรรพคุณทางยา	-

ส้มลม

ประเภท ไม้เถาวัล

ขนาด -

ลักษณะ เถาวัลเล็ก ใบเดี่ยวรูปไข่ เลื้อยกับ ไม้อื่น

ประโยชน์ ผลกินได้

สรรพคุณทางยา ราก เถาวัล นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาขับ ลม แก้ท้องอืด

ฝักกูด

ประเภท ไม้เถาวัล

ขนาด -

ลักษณะ เถาวัลเล็ก ใบประกอบรูปขนนก

ประโยชน์ ยอดอ่อนลวกจิ้มแจ่ว

สรรพคุณทางยา เถาวัล ราก ต้มน้ำดื่มรักษาโรคนี้ว่า เป็นยากระษัย

ย่านาง

ประเภท ไม้เถาวัล

ขนาด -

ลักษณะ เถาวัลเล็ก ใบเดี่ยวรูปหอก

ประโยชน์ ใบ โขลกให้ละเอียดแล้วคั้นเอา น้ำทำน้ำแกงหน่อไม้ จี๊เหล็ก ราก ใช้ทำเชื้อสาโท เป็น สมุนไพร

สรรพคุณทางยา เป็นยาเย็น เข้ายากับเป้าน้อย รักษาโรคกระเพาะ

อืรุก(บุก)

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูงลำต้นประมาณ 80 ซม.
ลักษณะ	ใบหยักลึกแบบขนนก เปลือก อวบน้ำ ดอกเป็นปลี ผลออกเป็น ช่อขึ้นฟ้า
ประโยชน์	ห้าว ลำต้น ใช้ทำอาหารประเภท แกง ผลใช้เป็นเหยื่อตกนกปรอด เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ห้าวนำไปเผากินแก้หอบหืด

พุดช้าง

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	มีเถาวัลขนาดเล็ก อาศัยพืชอื่น
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่ เถาวัลอวบน้ำสี เขียวเข้ม ดอกเป็นปลีแข็งเลื้อย ไปกับไม้ชนิดอื่น
ประโยชน์	เป็นอาหารช้าง เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยาชาง(ตานขโมย)

ค่างควา

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 410 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 30 เมตร
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็นช่อสีขาวกลิ่นเหม็น เขียว ผลแบนมีตุ่มกลางผล
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ต่อเรือ ทำไม้กระดาน บ้าน ไม้ฟืน
สรรพคุณทางยา	-

หมาน้อย

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็กอาศัยพืชอื่น
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจมีขนนุ่ม เถาวัลเล็กสีเขียวมีขนนุ่ม ผลออกเป็นพวงสีเขียว เมื่อสุกสีแดง
ประโยชน์	ใบตำโขลกให้ละเอียด คั้นเอาเฉพาะน้ำแล้วทิ้งไว้จะกลายเป็นวุ้น ประคบกับปลาป่นเป็นอาหาร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปฝนกับน้ำคั้นเป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน

มันน้ำ

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปดินเป็ดมี 5 แฉก เถาวัลอวบน้ำสีเขียวแข็งเป็นเกลียว ดอกเป็นพวงสีน้ำตาล ผลสีขาว
ประโยชน์	เถาวัลอวบน้ำตัดเถาวัลสดจะมีน้ำไหลออกมา กินต่างน้ำเมื่อเข้าป่า
สรรพคุณทางยา -	

สามสิบกลีบ หรือเล็บมือนาง

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูง ลำต้น จากพื้นดินประมาณ 30 ซม.
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจ ลำต้นเดี่ยวแตกกิ่ง 5 กิ่งปลายลำต้นและแตกเป็นใบ หัวออกเป็นกลุ่มคล้ายมันสำปะหลัง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	หัวนำไปบดละเอียดแล้วแช่น้ำจากนั้นทาตามตัวสัตว์ หรือ คนไข้ ฆ่าเห็บ เหา แมลง

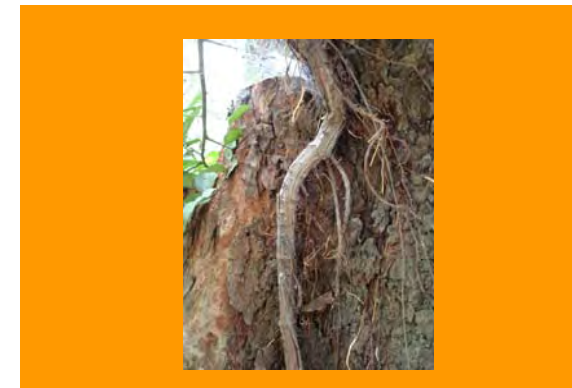
บั้งกะเลน

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปฝ่ามือ เถาแข็งแรงสีเขียวเข้ม ผลสุกสีแดงนํ้าคล้ายตัวหนอนผีเสื้อชนิดหนึ่ง(ภาษาถิ่นเรียก บั้งกะเลน)
ประโยชน์	ผลสุกสุกรสหวานกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	นำไปเข้ายากับหมาน้อยเป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน

ต่าง(หัวใจล้านดวง)

ประเภท	กาฝาก
ขนาด	กาฝากขนาดเล็กอาศัยพืชอื่น
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหัวใจกลับ เถาวัลสีเขียว ดอกสีม่วงกลิ่นหอม อาศัยอยู่กับพืชชนิดอื่น
ประโยชน์	เป็นไม้ประดับ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ยางไม้ใช้ทารักษาโรคปากเปื่อย ปากนกกระจอก

หุนแป

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาวออกเป็นช่อ ผลออกเป็นพวง
ประโยชน์	ผลสุกเป็นอาหารนก สัตว์ป่า
สรรพคุณทางยา	เถาวัล้เข้ายากับเมล็ดถั่วฝักยาวใช้รักษาฝี

อิทก(ควยเลือก)

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ ดอกเดี่ยวสีขาว ผลดิบสีเขียว มีขมขื่นตรงข้อ เมื่อสุกสีเหลือง
ประโยชน์	ยอดอ่อนกินได้
สรรพคุณทางยา	ใบ ยอดอ่อน ลำต้น ราก น้ำไปต้มดื่ม เป็นยาขับเสมหะ ยาบำรุงเลือด

หวายหางหนู

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดเล็ก
ลักษณะ	ใบรูปเข็ม เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็นพวงสีขาว ผลดิบสีออกเป็นพวง เมื่อสุกสีเหลือง
ประโยชน์	ยอดอ่อนต้มกินกับน้ำพริก เนื้อไม้ทำเป็นดอกถักขอบกระดิ่ง ตะกร้า
สรรพคุณทางยา	-

เอ็นอ้า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบมีขนนุ่ม เปลือกไม้มีขนนุ่ม ดอกสีม่วง และ สีขาว ผลสุกสีดำ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ลำต้น เป็นยาประดง ปวดเมื่อยเส้นเอ็น แก้ฝีตำแดง

พิมาย

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 4 เมตร

ลักษณะ ใบรูปรีกว้าง เปลือกไม้เรียบ
ดอกเป็นพวงสีขาว ผลเดี่ยว

ประโยชน์ ผลสุกกินได้

สรรพคุณทางยา ลำต้นและรากเข้ากับไม้อื่นเป็น
ยาประคองเลือด ยาประสะน้ำมัน

ห้วยโลก

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด ไม้เลื้อยขนาดกลาง

ลักษณะ ใบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ
ดอกเป็นพวงสีขาวปนน้ำตาล
ผลสีเขียว ออกเป็นพวง

ประโยชน์ ยอดอ่อนกินได้ เนื้อไม้ใช้ทำ
เฟอร์นิเจอร์

สรรพคุณทางยา ลำต้นนำไปต้มน้ำดื่มรักษาน้ำในไต

ลั่นทมแขก

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด เส้นรอบวง 35 ซม. ความสูง
ลำต้น ประมาณ 10 เมตร

ลักษณะ ใบรูปหอก เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ดอกเดี่ยวสีขาวอมเหลือง ผลสุก
สีเหลือง

ประโยชน์ ผลสุกกินได้และเป็นอาหารนก
แขกเต้า

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ นำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาประคอง

อีลุมปุมเป่า

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	ไม้เลื้อยขนาดกลาง
ลักษณะ	ใบรูปฝ่ามือ เปลือกไม้เรียบ ดอก เป็นพวงสีขาว ผลสีขาว
ประโยชน์	-
สรรพคุณทางยา	-

ไส้ตัน

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 25 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ ดอก เป็นกลีบขาวสีขาว ผลเป็นฝักสีเขียว เมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ตะกร้อ ปิ่นไหม และเป็นไม้มงคลนาม ใบใช้ในพิธีนำข้าวใหม่ขึ้นเก็บ ในยุ้ง
สรรพคุณทางยา	ลำต้นเข้ายากับสมัคน้อยต้มดื่ม แก้ท้องร่วง

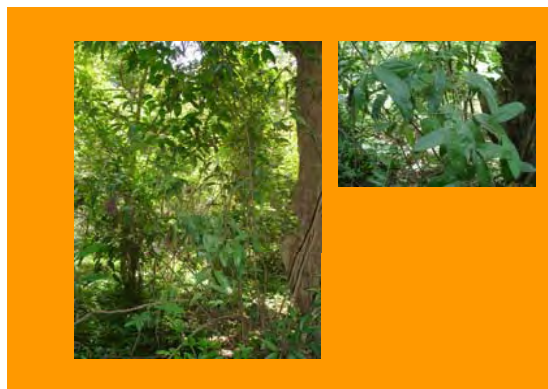
ผักสาบ

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	เส้นรอบวง 25 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปหัวใจ เปลือกไม้เป็นร่อง
ประโยชน์	ใบ ดอก นำไปต้มกินกับน้ำพริก
สรรพคุณทางยา	ลำต้นนำไปต้มน้ำบวกรักษาพิษ สัตว์กัดต่อย แก้ผดผื่นแดง แก้ เบื่อเมาจากการกินเห็ดพิษ

กัตเกล้า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ไม้พุ่มเตี้ย
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เป็นหนาม ดอกเป็นพวงสีขาวกลิ่นหอม ผล เป็นพวงสีเขียวเมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	ดอกหอมเก็บบูชาพระ ยอดอ่อน กินกับน้ำพริก ปลาป่น ลาบ
สรรพคุณทางยา	ลำต้นและรากเข้ากับไม้อื่นเป็น ยาขับปัสสาวะ แก้โรคไต

หมาว้อ

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 8 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 3 เมตร
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบดอกเป็น พวงสีม่วงแดง ผลเป็นพวงสี เขียวเมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	ผลสุกกินได้รสหวานฝาด ยอด อ่อนกินเป็นผัก
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้拿去ต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อย รากไม้ฝนกับน้ำทาแผลปวดบวม

ลกครก

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูงลำต้น ประมาณ 30 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบดอกสี เหลือง ผลกลมมีขนนุ่ม
ประโยชน์	ผลสุกกินได้รสหวาน
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุง เลือด แก้ประดงและผิวดำแดง

พายสง

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ดอก
เป็นพวงสีขาวกลิ่นหอมอ่อน
เป็นฝัก

ประโยชน์ เถาวัลเหี่ยวใช้มัดฟืน

สรรพคุณทางยา ขางไม้ทาแก้โรคปากนกกระจา
กแก้พิษแมลงกัดต่อย

เครือชูด

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ดอกเป็นพวงสีขาวกลิ่นหอม
อ่อน เป็นฝัก

ประโยชน์ เถาวัลเหี่ยวใช้ถักลอบ ฝาคัดปลา

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ฝนทาแก้โรคอีสุกอีใส

เหล้าฮ้าง(สาบเสือ หรือ มุมเมือง)

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปข้าวหลามตัด เปลือก
ไม้เรียบ ดอกสีขาวเป็นพวงมีขน
นุ่ม

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ใบตำพอกแผลสดเป็นยาห้าม
เลือด รากเข้ายากับมะเกลือเป็น
ยาถ่ายพยาธิ ยาขับลม

อีลอก

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปไข่ยาวแหลมตัด เปลือกไม้เรียบมีลาย ดอกสีเหลือง

ประโยชน์ เป็นอาหาร เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา หัวใช้ฝนเข้าหูน้แปพอกฝีรักษาฝี

ต้องแล้ง

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็นกลีบแข็งสีเหลือง ผลเป็นพวงสีเขียว

ประโยชน์ ผลสุกกินได้ มีรสหวาน เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากเข้ากับสมุนไพรชนิดอื่นเป็นยาประคองเส้น ยาเลือด ยาขับน้ำนม และรากใช้ทำยีสต์หมักสาโท

สุนโฮ

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาวปนเหลือง

ประโยชน์ ใบ ลำต้นมีรสเปรี้ยวหน่อๆ ต้มกินกับน้ำพริก ปลาป่น เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก ลำต้น ต้มน้ำกินเป็นยาแก้ไอไฟไม่ได้

บ้าคำ

ประเภท	พืชคลุมดิน
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแยกเล็กสุดแบบขนนก ใบปู ขนานไปกับพื้น แตงข้อดอกขึ้น ฟ้าแล้วออกดอกปลายช่อคล้าย กก
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มดื่มเป็นยาประคอง แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

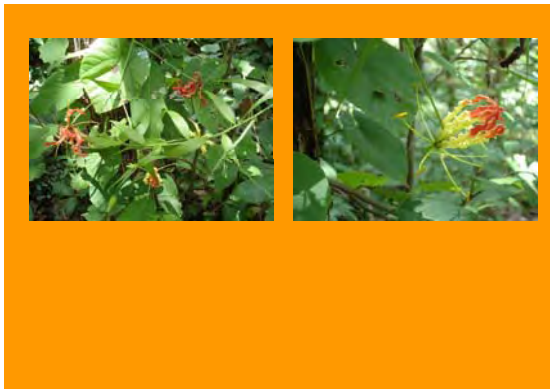
ฟ้าระงับ

ประเภท	พืชคลุมดิน
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปลิ้ม ดอกเป็นกลีบสีม่วง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบ ราก ลำต้น ต้มดื่มแก้ไข้ จับสั้น

บ้าชาด

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปหัวใจ กลางดอกสีขาว กลีบดอกสีเขียว ผลเป็นฝักยาว คล้ายบวบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก หัว นำไปต้มดื่มเป็นยาแก้ บิด ผิดสำแดง โรคไต

กะจอง

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ ดอกแข็งหัยักเป็นเกลียว ปลายกลีบสีแดงด้านล่างกลีบสี เหลืองมีหกกกลีบเกสรออกกลาง กลีบดอก
ประโยชน์	ไม้ประดับ
สรรพคุณทางยา	-

ไม้ลานแดง

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปเข็มโคนใบสีม่วงปลายใบ เขียว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบสดโขลกให้ละเอียดพอก เปื่อย หรือแผลสด เป็นยารักษา แผล สมานแผล

ช้างน้ำ

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 35 ซม. ความสูง ลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นเกร็ด ดอกสีเหลืองเป็นพวง ผลทั้งดิบ และสุกสีดำ
ประโยชน์	เป็นพญาชา(สุคยอดของชา)
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้นำไปต้มดื่ม แก้ปวดตาม ข้อ เส้นเอ็น กล้ามเนื้อ และเป็น ยาแก้ตะกั่ว

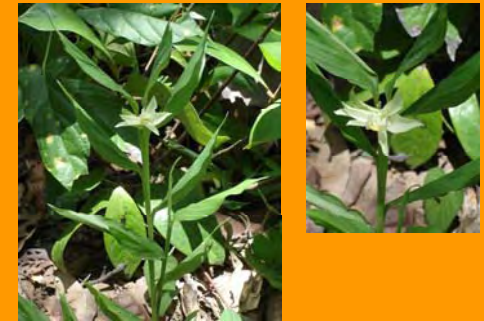
สล้าหมาน้อย

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปหัวใจมีขนนุ่ม เถาวัลสีขาว นวลมีขนนุ่ม
ประโยชน์	-
สรรพคุณทางยา	เป็นยาเบื่อ

เขาคำ

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	เถาวัลีเหลือง ไร่ไผ่เกาะกับกิ่งไม้ ชนิดอื่น
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เถาวัลีนำไปต้มดื่มรักษาโรคไต พิการ

เข้าพรรษา

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอกแคบ ลำต้นอวบน้ำ ดอกสีขาว หนึ่งปีออกดอกสอง วันคือวันเข้าพรรษาและวันออก พรรษา จึงเป็นที่มาของชื่อ
ประโยชน์	พืชมงคลมักเก็บไปถวายพระใน วันเข้าและออกพรรษา
สรรพคุณทางยา	-

มันห้อย หรือ มันเทียน

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปไข่มีด่างสีขาว ดอกเป็นพวงสีขาว ทอดยาวเลื้อยกับไม้อื่น

ประโยชน์ หักกินได้และเป็นไม้มงคลในพิธีนำเข้าจันทน์และพิธีสารท

สรรพคุณทางยา -

ฝัอโลก

ประเภท หญ้า

ขนาด ความสูง 30 ซม.

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปไข่เข็ม หนึ่งต้นมี 8-9 ใบ ช่อดอกตั้งตรงออกดอกปลายช่อดอก

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา หักหรือเข้ายากับแห้วหมูรักษา
กามโรค หนองใน

ครุทน้อย

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ ดอกสีขาวกลิ่นหอม
อ่อนออกดอกตลอดปี

ประโยชน์ ไม้มงคลนิยมเก็บถวายพระ เป็น
สมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากนำไปต้มดื่มแก้เจ็บคอ และ
รักษาโรคเจ็บตาในวัว-ควาย

ตู้สี่เครือ

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปป้านมน เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว

ประโยชน์

สรรพคุณทางยา ใบสดเคี้ยวกับเกลือเป่าตาแว-
ควายแก้ตาเจ็บ รากไม่นำไปต้ม
ดื่มแก้ผดผื่นแดง เป็นยาเลือด

ก้ามปูน้อย

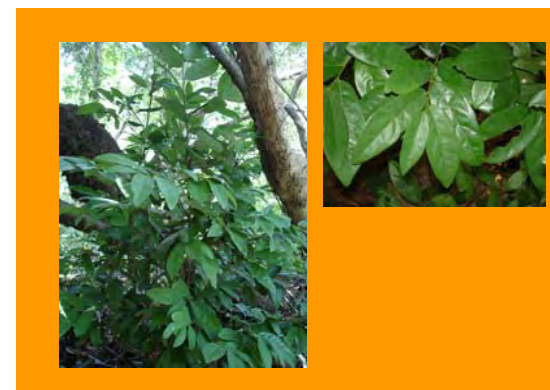
ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอกปลายใบหยัก
เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลือง
กลิ่นหอมอ่อน

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากเป็นยาชาง(ตาลขโมย) หรือ
เข้ายากับใส่เหล้าหมาน้อยกินแก้
ท้องเสีย

เดือยไก่

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสี
ขาวเป็นปด มีสามกลีบ ผลยาวรี
ออกเป็นพวงเมื่อสุกสีแดงรส
หวาน

ประโยชน์ ผลสุกกินได้ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้นเข้ายากับมูขี้แองนำไปต้ม
ดื่มเป็นยาเลือด

เลี้ยวเครือ หรือ ไต่ใบ

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่
เปลือกไม้เรียบ ผลออกได้ฐาน
ใบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากเป็นยาแก้พิษในลำคอ
ฝักใส่เอียน และรักษามะเร็ง

อีล่ำ

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบเปลือกไม้เรียบ ดอกสี
ขาวมีห้ำกลีบ กลิ่นหอม ผลรียาว

ประโยชน์ ผลสุกกินได้ และเป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้นนำไปต้มน้ำแก้โรคมะเร็ง
โรคตับ

ไล่เหล่า

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปไข่กลับ ดอกเดี่ยวสี
ขาว กลิ่นหอมอ่อน ผลกลม
เกลี้ยง

ประโยชน์ ผลสุกกินได้ และเป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้นนำไปต้มน้ำแก้ซาง
(ตาลขโมย) แก้กึ่งเอียน

บัวบกโลก

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปเข็มก้านใบยาว ก้าน ดอกชูตรง ออกดอกปลายช่อสี ขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	หัวฝนทาแก้ฝี หนอง

จีโก

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปขนนกปลายใบคู่ ดอก สีขาว ผลเป็นฝักกลมยาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มดื่มแก้กระษัย โรคนี้่ว

เนียมช้าง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวหัวใจ เปลือกไม้เรียบ ดอกเล็กสีขาว ผลกลมเดี่ยวสุกสี น้ำตาลไหม้
ประโยชน์	ใช้ปลูกครั้ง เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ตำต้นและใบรักษาพิษแมลงกัด ต่อย ใบแห้งหั่นเป็นฝอยสูบทา ยาสูบ

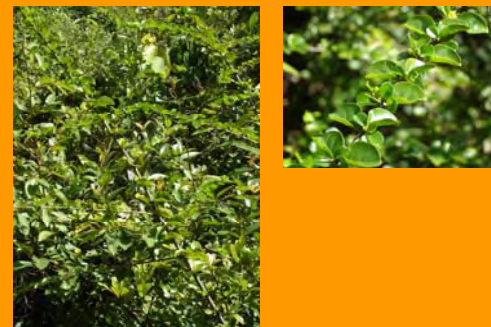
คมปาว

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปเข็มก้านใบยาว ก้านดอกชูตรง ออกดอกปลายช่อสีขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่ม แก้โรคนิ่ว ยากระษัย

มันแซง

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ ดอกเดี่ยวสีเหลือง ผลเป็นฝักเมื่อแก่จัดแตกออกและปลิวตามลม
ประโยชน์	หัวต้มกินรสชาดหวานมัน
สรรพคุณทางยา	-

เงียงปลาตุก

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ความสูงลำต้น 1-2 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่มนนมน เปลือกไม้เป็นหนาม ดอกเดี่ยวสีเหลือง ผลสุกสีแดง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากไม้เข้ายากับต้มเผือกนำไปต้มน้ำบรรเทาปวดจากฝี

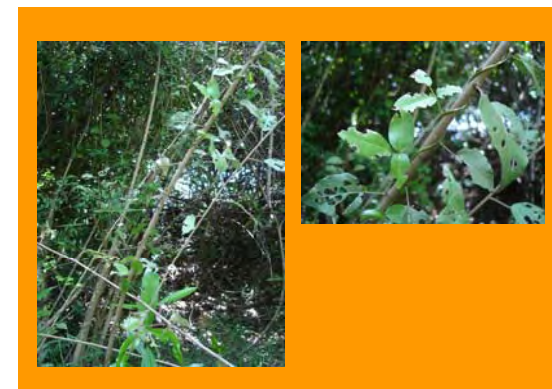
ดูอึ้ง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบมีสามใบย่อย เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว ผลแบน
ประโยชน์	ยอดอ่อนกินกับน้ำพริก ปลาป่น เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ลำต้นและรากเข้ายากับฝ้ายน้ำ ต้มดื่มแก้ผิวดำแดง ยาน้ำนม

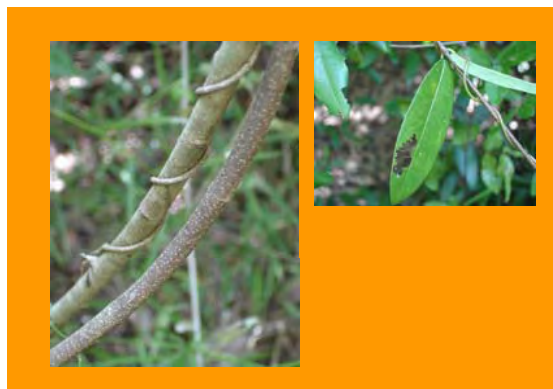
กล้วยน้อย

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปขนนกปลายคู้ เปลือกไม้ เรียบ ดอกเป็นกลีบแข็ง สีเหลือง กลิ่นหอมอ่อน ผลกลมป้อมเมื่อ สุกสีเหลือง
ประโยชน์	ผลสุกรสหวานกินได้เนื้อไม้ เหนียวใช้ทำกระดุงูไซ่ ฝอย เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ลำต้นและรากเข้ายากับ เดือยไก่ป่า ฝนทาฝีหนอง

ฝ้ายน้ำ

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่มีขนนุ่ม เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลือง ผลรูปสามเหลี่ยมสี เขียว
ประโยชน์	ใบสดใช้คั้นเมื่อกจากหอย/ปลา ไหลก่อนปรุงอาหาร เป็น สมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ลำต้นและรากเป็นยาแก้ ท้องอืดเฟ้อ

ตายดิบ

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสี
ขาว ผลเดี่ยวสีเขียว

ประโยชน์ เนื้อไม้เหนียวใช้ถักลอบ ใบเป็น
อาหารวัว-ควาย ไซ เป็น
สมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้นนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาล้าง
แก้ผดผื่นคัน

ไผ่ป่า

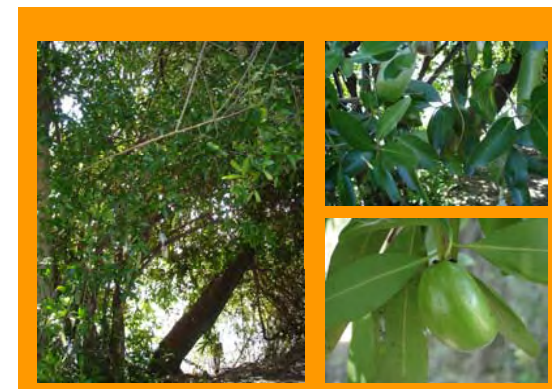
ประเภท ไม้พุ่ม(หญ้า)

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปเข็ม เปลือกไม้เป็นหนาม
เมื่อแก่จัดออกดอกเรียกว่า จี
ออกดอกแล้วลำต้นจะตาย

ประโยชน์ หน่อไม้กินได้

สรรพคุณทางยา -

กะดัน

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสี
แดงหรือเหลือง ผลดิบสีเขียวรส
เปรี้ยว

ประโยชน์ ผลดิบใช้ปรุงอาหารประเภทต้ม
แกง ใบอ่อนเป็นผัก กิ่งไม้ใช้ทำ
ไม้ย่างไก่ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ลำต้น ราก ต้มดื่มเป็นยาบำรุง
กำลัง ขางไม้ใช้ทาแก้แผล
บรรเทาปวด

พุท

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เป็นหนาม ดอกสีเขียวออกเป็นพวง ผลแบน นอกเป็นพวงมีสามเมล็ด
ประโยชน์	ใช้ปลูกครั้ง ใบเป็นอาหารวัว ควาย เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาแก้ท้อง

แฝก

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปเข็ม ก้านใบยาว
ประโยชน์	พืชคลุมดิน เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากเข้ายากับคัมปาวนำไปต้มน้ำ ดื่มเป็นยาแก้กระษัย นิ้วโต

เล็บแมว

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปป้านมน เปลือกไม้เป็น หนาม ผลกลมป้อมเมื่อสุกสีดำ
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากเข้ายากับสมุนไพรอื่น เป็นยา ระบาย ถ่ายพยาธิ

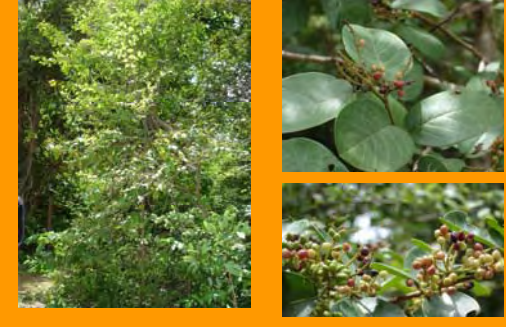
กระเจาย

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ความสูงลำต้นประมาณ 3 เมตร
ลักษณะ	ใบประกอบรูปขนนกสองชั้น
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เคี้ยวใบสดเป่าตาแว้วควาย แก้กตา เจ็บ รากเข้ายากับเลืบแมวแก้ กระษัย

บีคน

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบมีขนนุ่ม เนื้อไม้เรียบ ผล สีส้มมีขนนุ่ม
ประโยชน์	เนื้อไม้เผาเป็นถ่านทำดินปืน เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ใบ ผล เป็นยาแก้ร้อนใน

เม่าทาม

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	ความสูงลำต้น 3 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่มน เนื้อไม้เรียบ ผล เป็นพวงเมื่อแก่สีแดงแก่จัดสีดำ
ประโยชน์	ผลกินได้ ยอดอ่อนกินเป็นผัก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก เนื้อไม้ เปลือกเป็นยาชาง (ตาลขโมย) ยานำรุงเลือด

ขมิ้นใหญ่

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปไข่ม้วนเปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก ลำต้นนำไปต้มน้ำดื่มบรรเทา
อาการวิงเวียน แก้กระษัยไตพิการ

ตำบัก

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ เป็นข้อสี
ม่วง

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก ลำต้น โขลกละเอียดแล้วคั้น
กับน้ำกรอกวัวควาย เป็นยาถ่าย
พยาธิ หัวฝนกับน้ำทาฝี

ตบหมอบ

ประเภท คลุมดิน

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปไข่ ดอกบางสีขาว
หัวเป็นปม

ประโยชน์ ใบสดนำไปต้มน้ำดื่มได้ เป็น
สมุนไพร

สรรพคุณทางยา หัวนำไปฝนหรือโขลกแปะฝี
รักษาฝี

ดุมวัวโลก

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสีเหลือง
ประโยชน์	ยอดอ่อนปรุงกับแกงปลา ต้มปลา กินกับก้อยปลา เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ฝนทาแก้เจ็บกระดูก ปวดเส้นเอ็น

แขง

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปเข็มมีขน เปลือกไม้เรียบ เป็นปล้อง
ประโยชน์	ลำต้นทำไม้ฟากผนังขี้ข้าว เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก เข้ายากับคัมปาว เขาค่า ต้มดื่มแก้กระษัย ไตพิการ

สามพันตา

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 80 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปรีม เปลือกไม้เรียบเป็นหนาม ดอกเดี่ยวสีขาว
ประโยชน์	เนื้อไม้ทำไม้ตีพริก(ถอนพิษในอาหารได้) เป็นยดสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใช้ได้ทุกส่วน รักษาโรคเห็บ เหา วัว-ควาย ป้องกันยาสั่ง(ยาพิษที่เสกเป่าด้วยคาถาไสยศาสตร์)

ไอ้ไก่

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เป็นหนาม ดอกสีขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ใบ ลำต้นรักษาปากเป็นแผล ถ้าใส่เป็นแผล

ไคร้หางนาค

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปขนนกสองชั้น เปลือกไม้ เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก เข้ายากับฝ้ายน้ำ ดอกอึ่ง เนื้อมะขาม ต้มดื่มบำรุงกำลัง

จี่โกโป(ไข่เน่าน้ำ)

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ความสูง 1.5 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ผลทรง รีมีหนามเหลี่ยม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้เป็นยาชาง(ตาลขโมย) ผลทำยาสระผม

กล้วยของแมว

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	ความสูง 3 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปรี เปลือกไม้เรียบ ผลกลม เกลี้ยงมีจุดสีขาวเล็กๆ
ประโยชน์	ผลเป็นอาหารปลา เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบต้มน้ำรักษาโรคผิวหนัง โรคผิวหนังอักเสบ ใบแห้งหั่นเป็น ฝอยผสมนํ้าเป็นยาแก้คัน

ทม(กะทุม)

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	ความสูง 8 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปรี เปลือกไม้เรียบ ผลเป็น พวงที่ผลมีตุ่ม
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน ทำแกลบ ควาย เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้เข้ากับสามพันตำคั่วคั่ว แก้ปวดท้อง

น้ำจ้อย

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	ความสูง 10 เมตร
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากเปลือกนำไปต้มน้ำเป็นยา แก้ปวดท้อง แก้ปวดหลัง ปวดเอว

เปลือยน้ำ

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	เส้นรอบวง 50 ซม. ความสูงลำต้น ประมาณ 8 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปรี เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เนื้อไม้เบาใช้ทำไม้พาย ฟืน ถ่าน เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใช้ยางไม้ทารักษาปากเป็นแผล เปลือกอาบเกลือเผาไฟกินแก้ท้องร่วง ราก เนื้อไม้แช่น้ำอาบแก้ซาง(ตานขโมย)

เข็มป่า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปรี ปลายแหลม เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็นช่อสีแดง หรือขาว
ประโยชน์	เก็บดอกบูชาพระ ผลกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ลำต้นเป็นยาประสะน้ำมัน

จันทน์ป่า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่หอก ปลายแหลม เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพรรักษาอาการปวดโรค
สรรพคุณทางยา	ลำต้น รากนำไปต้มดื่ม รักษาประดงเข้าข้อ ประดงเส้น ใบสดเคี้ยวแก้อาการแพ้ปฏิกิริยา

คดหมา

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปรีม้วน เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ หัวป่นละเอียดผสมแป้งทำขนม
ให้รสหวาน ใบสดกินกับลาบ
ก้อย เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ใบสดโขลกละเอียดพอกแผล
รักษาฝี เป็นยาเย็น ยาชา
(ตาลขโมย)

เป็นน้ำ

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปรี เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก เนื้อไม้เข้ากับสามพันดา
เป็นยาเลือด ประคอง เส้นเอ็น ยา
ชา (ตาลขโมย)

เขaxาม

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปขนนกสองชั้น เปลือกไม้
เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา เป็นยาแก้โรคปากเปื่อย
อสุกอีใส

เป้ลำไย

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบสดคั้นน้ำอาบแก้อยู่ไฟไม่ได้ ช้ำใน หรืออีสุกอีใส

หมากแตก

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ไม้เถาขนาดใหญ่ เปลือกไม้ เป็นร่อง
ประโยชน์	ยอดอ่อน หนึ่ง กับ ปลา เป็น สมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยากระบูน ยาชา (ตาลขโมย) แก้ปวดหลัง ปวดเอว

กะบาก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปรี เปลือกไม้เป็นเกร็ด
ประโยชน์	ผลสุกกินได้ ไม้เนื้อแข็งสีเหลือง เนื้อเนียนใช้สร้างบ้าน
สรรพคุณทางยา	-

กะเจียวขาว

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ ดอกสีขาวกลีบบาง
ประโยชน์	ดอกต้มจมน้ำพริก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เป็นยาขับลม

ส่องฟ้า

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่มีรูพูน เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว
ประโยชน์	รากป่นละเอียดทำเชื้อสาโท เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบ ราก แขน้ำอาบแก้ซาง (ตาลขโมย) รากต้มน้ำดื่ม แก้เจ็บท้อง

อีตุช้าง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่มีรูพูน เปลือกไม้เรียบ ดอกสีขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	กลั่นจน เป็นยาไล่แมลง

อ้อยช้าง

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ไม้เถาขนาดใหญ่ ใบรูปขนนก สองชั้น เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้รสหวานอมเฝื่อน ใช้ยา กับสมุนไพรอื่นเป็นยาชา(ตาล ขโมย)

กัลปพฤกษ์

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปขนนก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	ไม้มงคลนาม ผลสุกใช้กินมาก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากต้มน้ำเป็นยาระบาย

ยางพราย

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 750 ซม. ความสูงลำ ต้น ประมาณ 25 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปป้านมน เปลือกไม้เป็นร่อง
ประโยชน์	เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน เป็น สมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ต้นไม้ เป็นยาถอนพิษ

เป้ลำใหญ่

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่กลับ เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ใบสดตำอาบแก้อาการบวม ขา แก้วิงเวียน ปวดกระดูก บำรุง เลือด ยาประดง

มะสัง

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	ความสูงประมาณ 10 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปขนนก เปลือกไม้เป็น หนาม
ประโยชน์	ใบอ่อนกินกับอาหารประเภทชุบ เป็นยลดสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ลำต้น เป็นยาขับลม แก้ วิงเวียน ยาประดง

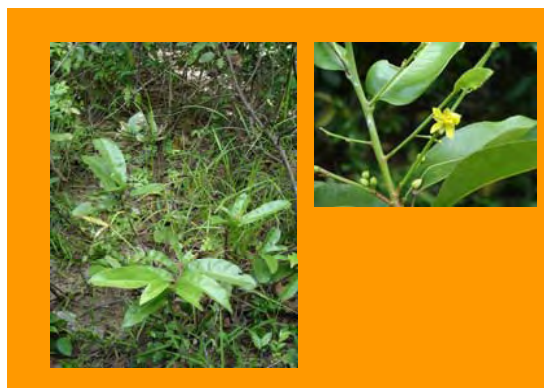
อีเอียงขาว

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกสี ขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ลำต้นเผาไฟบิดเอาน้ำหยอด รักษาหนูน้ำ อักเสบ แก้ผดผื่นแดง

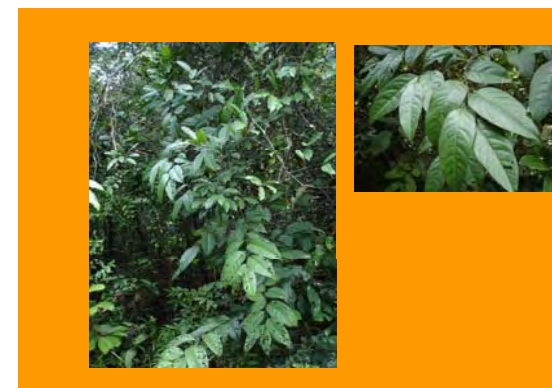
กันฉ้าย

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปไข่กลับ เปลือกไม้เรียบ ผลกลมเล็กออกปลายช่อ
ประโยชน์	ใบสดกินเป็นผัก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาประดงเลือด ประดงลม เปลือกอมแก้ปากเป็นแผล

หางกวางตัวผู้

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ ดอกเล็กสีเหลือง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ลำต้นนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยาขับเลือด ยาประดงน้ำนม แทนการอยู่ไฟ

หลังดำ

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	ใบสดกินกับลาบ ก้อย เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ราก ฝนทาประดงเลือด

กุ่มก้อยตลอดขอน(คิไพนกุ่ม)

ประเภท	คลุมดิน
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก ออกใบราบไปกับพื้น
ประโยชน์	รากบดทำเชื้อสาโท เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากเข้ายากับสมัดส่องฟ้าแก้ไอ หอบหืด แก้ประดง

มะแขว

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	ผลกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	ลำต้นแช่น้ำอาบ แก้ลมพิษ

ลั่นโศก(โตไม่รู้ล้ม)

ประเภท	คลุมดิน
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก ใบออกเป็นกลุ่ม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มดื่มเป็นยาล้าง

มะม่วงป่า

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด -

ลักษณะ ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เป็น
ร่อง ผลกลมป้อมออกเป็นพวง

ประโยชน์ ผลกินได้ เนื้อไม้ทำเรือ หรือไม้
ฟืน

สรรพคุณทางยา -

เกล็ดลิน

ประเภท ไม้พุ่มเตี้ย

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ ไม้มงคลนาม ใช้ในพิธีนำเข้า
ใหม่ขึ้นยู่่ง(ใบคกเป็นเกล็ดเชื่อว่า
จะทำให้ข้าวงอกงาม) เป็น
สมุนไพร

สรรพคุณทางยา รากฝนทาตำคอรักษาฝีในลำคอ
(พระมาลา)

หน่อง

ประเภท ไม้พุ่มเตี้ย

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ยาพิษ ใช้อาบปลาชุกดอกยิง
สัตว์

พังคิทุ่ง

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบเดี่ยวรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่มกลิ่นหอมเป็นยา ระบาย แก่ปวดท้อง โรคนิ่ว

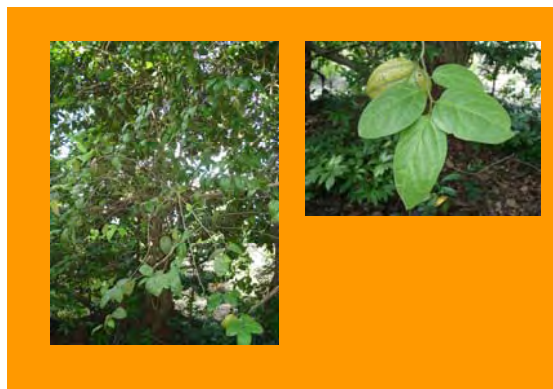
โจด

ประเภท	หญ้า
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปเข็ม เปลือกไม้เรียบเป็น ปล้องกลม
ประโยชน์	หน่ออ่อนกินได้ เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำแก้พิษเมาเหล้า

จ้าวเลีย(จ้าวเลีย)

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่กลับ เปลือกไม้เป็น หนาม
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปฝนทาฝีรักษาฝี หรือ แก้วยารากสดเป่าตาจ้าว-ควายแก้ เจ็บตา

นมสาว

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปไข่ เปลือกไม้เรียบ ผลสุกสีเหลือง

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก ลำต้นนำไปต้มน้ำดื่มเป็นยา
ประสะน้ำนม รักษาอาการ
ปัสสาวะกระปริดกระปอย ขาง
ซาง(ตาลขโมย)

ล้นแสด

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ใบสดนำไปอบไอน้ำหรือโขลก
ละเอียดแล้วแปะรักษาฝี

กะเบา

ประเภท ไม้ยืนต้น

ขนาด เส้นรอบวง 70 ซม. ความสูงลำ
ต้น 10 เมตร

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ผลกลม
ขนาดใหญ่สีเทาหม่น

ประโยชน์ ผลสุกกินได้ทั้งคน และปลา เป็น
สมุนไพร

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้เข้ายาประคด ความดัน
บวม ลดเบาหวาน

สีเสียดป่า

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 30 ซม. ความสูงลำต้น 4 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เนื้อไม้ต้มน้ำอาบแก้คัน เป็นตุ่ม แก้ประดง

กะโดนเตี้ย

ประเภท	ไม้คลุมดิน
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่กลับ ออกตามพุ่ม หรือตามคันนา
ประโยชน์	ใบอ่อนจิ้มน้ำพริก เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากไม้นำแช่น้ำดื่มแก้โรคบิดท้องร่วง

ตำลึงทาม

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปดินเปิด เถาวัลสีเขียว ผลกลมป้อมสีเขียว
ประโยชน์	-
สรรพคุณทางยา	-

ตาแมวโพง

ประเภท	ไม้คลุมดิน
ขนาด	ความสูงลำต้น 20 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปหอก เปลือกไม้เรียบ
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เข้ายากับแห้วหมูและอ้อยดำ รักษาโรคหนองใน กามโรค

ข้าวจี

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูงลำต้น 80 ซม.
ลักษณะ	ใบรูปรีมีขนนุ่ม เปลือกไม้เรียบ ดอกเล็กสีขาว
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	เข้ายากับอ้อยดำและหญ้าห้วต้ม ดื่มเป็นยารักษาโรคผิวหนัง

ขมิ้นธรณี

ประเภท	ไม้พุ่มเตี้ย
ขนาด	ความสูงลำต้น 50 ซม.
ลักษณะ	ใบแถบ เปลือกไม้เรียบดอกเป็น ช่อสีขาวปนแดง
ประโยชน์	เป็นสมุนไพร
สรรพคุณทางยา	รากนำไปต้มน้ำดื่มรักษาโรคไต เจ็บหลัง ริดสีดวง เหง้าเกี่ยว รักษารากฟัน

รูปลิง

ประเภท ไม้เลื้อย

ขนาด -

ลักษณะ ใบรูปไข่ เปลือกไม้มีขนนุ่ม
เลื้อยตามพื้น

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้ต้มน้ำดื่มแก้ปวดหลัง

เปล้าน้อย

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด ความสูง 50 ซม.

ลักษณะ ใบแถบ เปลือกไม้เรียบ ดอกเป็น
กลุ่มออกปลายข้อ

ประโยชน์ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา ราก ใบ ลำต้น ต้มดื่ม หรืออาบ
รักษาอาการวิงเวียนศีรษะ โรค
กระเพาะ

หนามขี้ป่อ หรือ หนามแดง

ประเภท ไม้พุ่ม

ขนาด ความสูง 50 ซม.

ลักษณะ ใบรูปรีม ปลายแหลม เป็นหนามสี
แดง

ประโยชน์ เป็นไม้ใช้วัดความเค็มของ
น้ำเกลือก่อนต้มเกลือ หากหนาม
แดงลอยน้ำแสดงว่าเค็มจัดต้ม
เกลือได้ เป็นสมุนไพร

สรรพคุณทางยา เนื้อไม้เข้ายากับแห้วหมู ฝรั่ง
เป็นยาประคอง

เกียงปิ่น

ประเภท	ไม้พุ่ม
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่ ปลายแหลม โคนมน ออกเป็นกลุ่มเรียงตามกิ่ง
ประโยชน์	เป็นยารักษาโรค
สรรพคุณทางยา	ใช้กับสมุนไพรอื่นบรรเทาโรค เอดส์ เจ็บท้อง กระษัยเส้น

ทองเตี้ยมกอบ

ประเภท	ไม้เลื้อย
ขนาด	-
ลักษณะ	ใบรูปไข่ ปลายแหลม โคนมน
ประโยชน์	เป็นยารักษาโรค
สรรพคุณทางยา	รากต้มน้ำดื่ม รักษาหนองใน บรรเทาโรคเอดส์

ยางบก

ประเภท	ไม้ยืนต้น
ขนาด	เส้นรอบวง 180 ซม. ความสูงลำ ต้น 6 เมตร
ลักษณะ	ใบรูปไข่ ปลายแหลม โคนมน ผล สุกสีดำ
ประโยชน์	ยางไม้เหนียวนำไปต้มไปบด ผสมน้ำทำยา หรือผสมน้ำใบ บดดื่มสำหรับแก้ปวด (คล้าย ยางชัน เป็นสมุนไพร)
สรรพคุณทางยา	เปลือกแช่น้ำดื่มเป็นยาประคอง

ในจำนวนชนิดพันธุ์ทั้งหมดบางชนิดยังมีอยู่อย่างหนาแน่นพืชกลุ่มนี้เป็นกลุ่มไม้เบญจพรรณ ที่ขึ้นในพื้นที่โคกได้แก่ แดง พะยอม มะพอก แค ขางนา กะบากและกลุ่มเถาวัลย์ ส่วนพืชในป่าทามที่ ยังคงมีหนาแน่นอยู่จะเป็น ไม้हुलิ่งและฝ้ายน้ำ ทั้งนี้มีพืชบางชนิดมีปริมาณลดน้อยลง ทั้งพืชป่าโคกและพืชในป่าทาม และบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ทามแล้ว การจำแนกพืชที่มีอยู่น้อยใกล้สูญพันธุ์ และกลุ่มที่สูญพันธุ์ไปแล้วจำแนกตามแหล่งที่อยู่ คือ ป่าโคก ป่าทามและปารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม ได้ดังต่อไปนี้

พันธุ์พืชเหลือน้อย

ป่าโคก กลุ่มพืชที่เหลือน้อยแล้วในพื้นที่ป่าโคกคงภูแดงและป่าดอนโจด มี 11 ชนิด คือ ตุมกา พะยอม เต็งรัง ช้างน้ำว อ้อยช้าง ขางบง ปอแดง มะขามป้อม ก่อมก้อยตลอดจน(โคไม่รู้จัก) เอ็นอ้าและมะสัง

ป่าทาม กลุ่มพืชที่เหลือน้อยแล้วในพื้นที่ป่าทามตำบลหนองแค มี 13 ชนิด คือ สามพันตา กะเบา ก้านเหลือง แสง กะทุม หมาว้อ แคน(ตะเคียน) น้ำจ้อย ชี มะแซว กะโดนน้ำ ข้าวจี และมันแขง

ปารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม กลุ่มพืชที่เหลือน้อยแล้วในปารอยต่อ มี 5 ชนิด คือ กะเบา ก้านเหลือง แคน(ตะเคียน) ชี และ แสง

ทั้งหมดคือกลุ่มพืชที่หายากแล้วในปัจจุบันและนอกจากนี้ยังพบว่ามีกลุ่มพืชที่เคยมีอยู่และปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้วจากพื้นที่ทามตำบลหนองแค ซึ่งกลุ่มนี้มีดังต่อไปนี้

พืชที่สูญพันธุ์แล้ว

พืชกลุ่มที่สูญพันธุ์แล้วมี 5 ชนิด คือ หว่าปลาบึก หว่ากันโคน หว่าจืด หวายหางหนู และคล้า ทั้งหมดเป็นพืชที่เคยมีในป่าทาม แต่เมื่อมีการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรมากขึ้นมีการใช้รถแทรกเตอร์ไถเปิดพื้นที่ทำให้ไม้กลุ่มนี้ถูกทำลาย และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศลเป็นเวลากว่า 8 ปี (พ.ศ. 2536-2543)ทำให้พื้นที่ทามมีน้ำท่วมขังถาวร จึงทำให้พืชทั้ง 5 ชนิดนี้สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ทามตำบลหนองแคในที่สุด

สาเหตุการลดลงของชนิดพันธุ์และการสูญพันธุ์ของพืชในป่าทามตำบลหนองแค

สาเหตุที่ทำให้พืชพรรณในป่าทามตำบลหนองแคลดลงจากการศึกษาพบว่ามีความเกี่ยวเนื่อง 3 ประการ ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์นี้ คือ 1). การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนแบบต่างคนต่างใช้ไม่มีกระบวนการจัดการรักษาที่ดีร่วมกัน 2). คุณสมบัติของพืชพรรณในป่าทามเป็นที่ต้องการของคน

และ 3). การสร้างเขื่อนราษีไศลและกักเก็บน้ำเป็นระยะเวลานานพืชทนน้ำไม่ได้และตายลง เงื่อนไขแต่
ละประการมีข้อสนับสนุนดังต่อไปนี้

1. การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนแบบต่างคนต่างใช้ ไม่มีกระบวนการจัดการรักษาที่ดีร่วมกัน
จากชุดประสบการณ์ของป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดขวางในช่วงที่ผ่านมาจะเห็นว่าในช่วงแรกมี
การเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าดงภูแดงทำไร่แดง ไร่ข้าว และพืชไร่ชนิดต่างๆ แม้จะ
เริ่มต้นจากชาวบ้านเพียงสองคน แต่เมื่อผลผลิตที่ได้มีความน่าสนใจทำให้ชาวบ้านครอบครัว
อื่นๆ เริ่มเข้าไปบุกเบิกพื้นที่ป่าบ้าง โดยที่ไม่มีการวางแผนการจัดการร่วมกันทำให้ช่วงก่อน ปี
พ.ศ.2504 ป่าดงภูแดงเป็นป่าโล่งเตียนเกือบทั้งสิ้น ต่อเมื่อกรมป่าไม้เข้าจัดการพื้นที่ป่า เข้มงวด
กับการใช้ประโยชน์ และในปี พ.ศ. 2543 จึงประกาศให้เป็นป่าชุมชนที่มีอำนาจคุ้มครองตาม
กฎหมาย การบุกรุกทำลายป่าจึงลดความรุนแรงลงไป ขณะเดียวกันเมื่อเห็นว่าป่าไม้ถูกทำลาย
มากขึ้น ชาวบ้านเองก็เกิดความตระหนัก มีการจัดการกันเองของชุมชนโดยใช้มิติทางความเชื่อ
ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ เจ้าพ่อ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองดูแลป่าดงภูแดง ผ่านเจ้าจำ หรือร่าง
ทรง ตกเตือนชาวบ้านไม่ให้ทำลายป่า จึงทำให้ป่าฟื้นตัวกลับมาได้อีกครั้ง

สำหรับป่าคอนโจดขวาง เป็นป่าที่มีกระบวนการต่อสู้เรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์ของ
ชุมชนมาอย่างต่อเนื่องนับจากปี พ.ศ. 2529 ต่อเนื่องมากระทั่งปี พ.ศ. 2549 จัดการโดยองค์การ
บริหารส่วนตำบลหนองแคเป็นเจ้าภาพ จึงเป็นที่ยอมรับกันได้ของกลุ่มใช้ประโยชน์ กระนั้น
ยังมีชาวบ้านบางคนยังเข้าไปทำกินในพื้นที่ป่าบางส่วนอยู่ แม้จะมีการกำหนดแนวเขตป่าโดย
อาศัยแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศเป็นสิ่งที่กำหนด แต่ในการปฏิบัติก็ยังคงไม่มีการทำรั้วหรือ
แนวเขตกั้นระหว่างพื้นที่ทำกินของชาวบ้านและเขตพื้นที่ป่าอย่างถาวร จึงทำให้ยังมีปัญหา
ถกเถียงกันอยู่

อีกส่วนหนึ่ง คือ การที่ชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น มีความต้องการใช้ทรัพยากรป่า
ทามเพิ่มมากขึ้น มีการนำรถแทรกเตอร์บุกเบิกพื้นที่ทามเพื่อทำนาและปลูกพืชสวนทำให้พันธุ์
ไม้ทาม ได้แก่ หว้าก้นโกน หว้าจิ้มด หวายหางหนู และคล้า ถูกทำลายและสูญพันธุ์ไป

2. คุณสมบัติของพืชพรรณในป่าทามเป็นที่ต้องการของคน จากการสำรวจชนิดพันธุ์พืชในป่า
ทามตำบลหนองแค พบว่าพืช/พันธุ์ไม้ในป่าทามนั้นกว่า ร้อยละ 99 เป็นพืชที่มีคุณค่าทาง
สมุนไพรที่กลุ่มหมอชาที่มีความชำนาญเรื่องยาสมุนไพรทั้งในชุมชนเองและจากภายนอกเข้า
ไปเก็บหายามาเพื่อรักษาผู้ป่วยอาการต่างๆ การศึกษาคุณสมบัติการเป็นสมุนไพรของพืช/พันธุ์

ไม้ในป่าทามตำบลหนองแค พบว่ากลุ่มพืชที่มีเหลือน้อยแล้วในปัจจุบันปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากคุณสมบัติทางยาของพืชชนิดนั้นเอง ที่มีสรรพคุณหลากหลายและรักษาโรคได้ดี ไม่ว่าจะเป็นนำไปใช้แบบเดี่ยว(ยาโทน)หรือนำไปปรุงยา(เข้ายา)กับสมุนไพรชนิดอื่น จึงเป็นที่ต้องการของหมอและพ่อค้าสมุนไพรที่เข้าไปกว้านซื้อจากคนในชุมชนรายรอบป่า และในการเก็บนั้นมุ่งเก็บให้ได้ปริมาณมาก หรือบางชนิดจะบุกเบิกเอารากและลำต้นตัดไปด้วย เนื่องจากเป็นผลโดยตรงกับรายได้กลุ่มพืชพรรณเหล่านี้ ได้แก่ ช้างเท้าขาว ตากวาง มุ่ยแดง อ้อยช้าง หมากแตก เก้งเครือ พังกีทุ่ง คูทุ่ง บันไดกระแต และตุ้มกา โดยเฉพาะตุ้มกา พบว่าปัจจุบันนี้ทั้งป่ามีหลงเหลืออยู่เพียงต้นเดียว จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์ไม้ในป่าทามตำบลหนองแคลดลง

3. การสร้างเขื่อนราษีไศลและกักเก็บน้ำเป็นระยะเวลานานพืชทนน้ำไม่ได้และตายลง เขื่อนราษีไศลเริ่มทดลองกักเก็บน้ำในปี พ.ศ. 2536 และจากนั้นกักเก็บเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2543 จึงเปิดประตูระบายน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาของชาวบ้านและศึกษาผลกระทบ

ผลจากการดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่ทามในเขตท่าตูม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอบึงบูรพ์ และอำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ในกลุ่มป่าทามรัตนบุรี-ราษีไศล เป็นป่าทามผืนใหญ่ที่สุดในลุ่มน้ำมูลตอนกลางได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมถาวรจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศลโดยตรง

พืชพรรณในป่าทามนี้มีความสามารถทนน้ำท่วมขังได้ 3 เดือน หรือมากที่สุดบางชนิดไม่เกิน 5 เดือน หากยาวนานกว่านั้นจะทำให้รากเน่าและตายในที่สุด เขื่อนราษีไศลกักเก็บน้ำรวมกว่า 8 ปี จึงทำให้พันธุ์ไม้ทาม ได้แก่ หว้าปลาบึก ที่มีน้อยอยู่ก่อนแล้วตายลงและสูญพันธุ์ไปจากป่าทามในที่สุด

คุณค่าของป่าทาม

การก่อเกิดของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายในป่าบุง-ป่าทาม จึงทำให้ป่าบุง-ป่าทามมีคุณค่ามากมายต่อระบบนิเวศน์ และต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบริมฝั่งแม่น้ำมูล สามารถกล่าวถึงคุณค่าของป่าบุง-ป่าทาม ได้ดังนี้

1. ทำให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำใต้ดิน จากพืชพรรณที่ขึ้นปกคลุมดินอย่างหนาแน่น ทำหน้าที่ดูดซับน้ำฝนและน้ำที่หลากท่วมตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำที่สะสมไว้ใน

ชั้นน้ำใต้ดินยังไหลเวียนกลับมาสู่แหล่งน้ำของชุมชน เพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภคได้อีกด้วย หรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “ น้ำซับ ” จากสภาพภูมิประเทศที่ต่างลักษณะ ต่างระดับ มีความสลับซับซ้อน ช่วยเป็นเครื่องชะลอความแรงของกระแสน้ำในฤดูน้ำหลากได้เป็นอย่างดี และพืชพรรณที่เกิดขึ้นอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ช่วยรับแรงปะทะและลดความรุนแรงกระแสน้ำ ที่กัดเซาะชายฝั่งและรากพืช ยังทำหน้าที่ช่วยยึดเกาะดินไม่ให้พังทลาย

2. พืชในป่าบุ่ง-ป่าทามจะสามารถเก็บกักตะกอนและดักกรองสารที่ไหลมาทับตะกอนดินและกระแสน้ำ ทำให้น้ำมีคุณภาพดีขึ้น และดินตะกอนทำให้พืชพรรณต่างๆ เจริญเติบโตได้ดี
3. ป่าบุ่ง-ป่าทามมีสภาพเป็นไม้พุ่ม ไม้หนาม จึงเป็นแหล่งอาศัยหลบภัยของสัตว์นานาชนิดและเป็นแหล่งขยายพันธุ์เพาะเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์ๆ ทั้ง นก สัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและสัตว์น้ำ โดยเฉพาะในระยะพักตัวอ่อน
4. เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ซึ่งล้วนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศและต่อมนุษย์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสวยงามเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อน

การฟื้นตัวระบบนิเวศป่าทามตำบลหนองแค

กระบวนการฟื้นตัวของป่าทามจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยหลัก 2 ด้าน คือ ปัจจัยตามธรรมชาติที่เอื้อให้พืชพรรณในป่าทามพักและฟื้นตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป และการฟื้นตัวโดยอาศัยการกระทำของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องช่วยให้ป่าทามฟื้นตัวขึ้น ซึ่งจากสถานการณ์ต่างที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ทามดังที่ค้นพบจากการวิจัย มีทั้งปัจจัยทางบวกให้ป่าทามฟื้นตัวได้และปัจจัยด้านลบที่ทำให้ป่าทามถูกทำลาย

กระบวนการวิจัยของโครงการพยายามสร้างกระบวนการต่างๆที่นำไปสู่การจัดการป่าทามเชิงระบบ และสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ในป่าทามอย่างละเอียด ศึกษาคุณลักษณะ/คุณสมบัติของพันธุ์ทุกชนิดที่เกิดมีในป่าศึกษาคุณลักษณะ/คุณสมบัติของดินในแต่ละนิเวศย่อย แล้วนำมาตรวจสอบร่วมกันกับกลุ่มผู้รู้และหมอยาพื้นบ้านของชุมชน จากนั้นนำชุดความรู้ที่ได้ไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค เพื่อให้ลงมติรับรองพันธุ์พืชทุกชนิดที่พบเป็นพันธุ์พืชท้องถิ่น รวมทั้งผลักดันให้การจัดการป่าชุมชนในเขตตำบลหนองแคเป็นข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบการดูแลจัดการและสนับสนุนการดำเนินการของชาวบ้าน รวมทั้งการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่นที่ประเมิน

ร่วมกันแล้วว่า ชนิดพันธุ์พืชนั้นมีความสำคัญต่อชุมชนและต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมป่าไม้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

กระบวนการดังกล่าวล้วนมุ่งหวังให้ป่าทามตำบลหนองแค พื้นที่คงอยู่อย่างยั่งยืน และ ดังกล่าวในเบื้องต้นว่าการดำเนินการจะต้องทำไปคู่กันระหว่างวิถีธรรมชาติของกลุ่มน้ำมูล และการ สนับสนุนให้เกิดขึ้นได้ โดยผู้คนที่เกี่ยวข้อง กระบวนการทั้งสองส่วนมีรายละเอียดดังนี้

การฟื้นตัวตามธรรมชาติ

พืชในป่าทามกลุ่มน้ำมูลตอนกลางจะเกิดมีขึ้นเจริญเติบโตและอยู่รอดได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยอย่างน้อยสามอย่าง คือ คุณภาพของดิน ฤดูกาล/ปริมาณน้ำ และไฟ ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยช่วงฤดูกาลตามธรรมชาติ ร่วมด้วยกล่าวคือ

ในฤดูแล้ง(มกราคม-เมษายน)เป็นช่วงที่ไม้ทั้งในป่าโคก ป่าทาม และป่ารอยต่อระหว่างป่าโคก กับป่าทามผลัดใบ การผลัดใบของไม้แต่ละชนิดนั้นเกิดขึ้นไม่พร้อม ไม้แดง แต๊ พะยอม จีวผา ยางนา และเต็งรัง จะผลัดใบก่อน ส่วนชนิดพันธุ์อื่นก็ผลัดในระยะต่อมาแต่มีทั้งใบอย่างชัดเจน จากนั้นถึง ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน คือ ช่วงเดือนพฤษภาคมจึงเริ่มแทงดอกและมีเมล็ด จากนั้นจะร่อนจน ฝนแรกเริ่มลงจึงผลิใบใหม่ ในบางปีมีไฟป่าเผาไหม้ป่าเหล่านี้ ไฟมีโทษกับกล้าไม้ขนาดเล็กที่เมล็ดร่วงลง ดินและกำลังงอกใหม่ กล้าไม้เหล่านี้จะตายเพราะความร้อน ขณะเดียวกันไฟก็ช่วยให้พืชบางชนิดมี โอกาสได้เปลี่ยนยอดใหม่ ได้แก่ ไม้ป่า เมื่อถูกไฟไหม้แล้วไม้ป่าจะทิ้งลำต้นและร่อนจนฝนแรกลงจึงแทง หน่อและเติบโตอีกครั้ง

ช่วงต้นฤดูฝน(พฤษภาคม-ตุลาคม) มีน้ำหลากเข้าท่วมพื้นที่ทาม และในอดีท่วมเป็นเวลา 2-3 เดือนในช่วงนี้เมล็ดพันธุ์จากไม้ในป่าทามที่ร่วงลงดินบางส่วนจะพัดไปกับกระแสน้ำพร้อมเศษวัชพืช ขึ้นสู่ริมตลิ่ง ซึ่งก็คือ แนวป่ารอยต่อและติดอยู่บริเวณนั้นกระทั้งน้ำลดจึงงอกใหม่

ในส่วนเมล็ดพืชในทามที่งอกและเติบโตระยะหนึ่งแล้วเมื่อถูกน้ำท่วมจะตายลง แต่คุณสมบัติ อย่างหนึ่งของเมล็ดพันธุ์ในทามก็คือ ในเมล็ดเดียวกันที่ต้นแรกทิ้งอกตายลง เมื่อน้ำลดจะงอกใหม่และ เติบโตได้อีกครั้ง(จวบ วีรสิงห์ : หมอยาพื้นบ้าน บ้านผึ้ง)

หลังจากฤดูน้ำหลาก(พฤศจิกายน-ธันวาคม) ระดับน้ำในพื้นที่ทามเริ่มลดลงแผ่นดินเข้าสู่ภาวะ ปกติ ตะกอนดิน และเศษวัชพืชที่ลอยมากับน้ำย่อยสลายลงเป็นธาตุอาหารของพืชในป่า ประกอบกับ ความชื้นที่เหมาะสมจะช่วยทำให้เมล็ดพันธุ์พืชชนิดต่างๆงอกแล้วเติบโตขึ้น

กระบวนการฟื้นตัวตามธรรมชาติของป่าทามในกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง รวมทั้งป่าทามในเขต ตำบลหนองแคมีวัฏจักรแบบนี้หากไม่ถูกตัดวงจรโดยการเผาป่า การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อใช้ประโยชน์

ที่ดินหรือการกักเก็บน้ำให้ท่วมขังถาวร แต่มีช่วงการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติของป่าตามด้วยแล้ว พันธุ์พืชในป่าทามก็มีโอกาสในการฟื้นตัวและคืนความสมบูรณ์และความหลากหลายมาสู่พื้นที่ทามได้

การฟื้นตัวโดยอาศัยการกระทำของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การฟื้นตัวระบบนิเวศนั้นนอกจากจะอาศัยกระบวนการตามธรรมชาติแล้ว คนในพื้นที่ องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องก็ยังสามารถช่วยให้กระบวนการฟื้นตัวมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นได้

กระบวนการโดยมนุษย์หรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดขางนั้น น่าจะอยู่ในรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม เริ่มจากชุมชนรายรอบป่าที่ต้องมีการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน และไม่บุกรุกป่าทำลายพืชพันธุ์ในป่า โดยเฉพาะไม้ที่เป็นไม้ใช้สอยคุณภาพดี เช่น พะยูง แด้ แดง พะยอม ยางนา หรือเปลือกไม้เก็บหาสมุนไพรในลักษณะที่เป็นการทำลายสายพันธุ์หรือปล่อยให้คนต่างถิ่นเข้าไปเก็บหา มากเกินความจำเป็นจะช่วยให้ ขณะเดียวกันจัดให้มีการเพาะขยายพันธุ์พืชทาม และปลูกป่าเสริมส่วนที่ว่างเปล่าจะทำให้ป่าทามมีความสมดุลอยู่ได้

ในระดับท้องที่และท้องถิ่น ผู้นำชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองแค และผู้อาวุโสของชุมชนต้องมีกระบวนการร่วมกันในการจัดการอนุรักษ์ป่าทามในระดับตำบล ทำแนวเขตป่าชุมชนที่จัดตั้งแล้วให้มีความชัดเจน การสร้างระเบียบการจัดการร่วมกันให้เป็นที่เข้าใจร่วมกันทั้งตำบล รวมทั้งการสำรวจหรือค้นหาป่าชุมชนในเขตรับผิดชอบที่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ทำการสำรวจประเมินทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมและจัดตั้งเป็นป่าชุมชนภายใต้ความดูแลของ อบต. เพื่อให้ป่าคงอยู่ได้

ในระดับที่เข้มข้นขึ้นชุมชนและองค์กรท้องถิ่นจะต้องร่วมมือกันในการหาวิธีการนำพันธุ์พืชท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น ไปขอจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่นให้ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช ปี พ.ศ. 2542 ให้เป็นสมบัติร่วมกันของท้องถิ่น ป้องกันการลักลอบใช้ประโยชน์และครอบครองจากคนนอกก็จะช่วยรักษาป่าได้

องค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกรมป่าไม้ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)และ/หรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องอาจต้องให้การสนับสนุน/ส่งเสริมกระบวนการจัดการเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูป่า

ตามในเขตพื้นที่ตำบลหนองแควร่วมกับชุมชนใช้ประโยชน์ และองค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการตามแผนที่ออกแบบร่วมกันเพื่อให้ป่าตามได้พื้นที่ตัวอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าตามตำบลหนองแคว/การพัฒนาต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าตามตำบลหนองแควที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันของผู้รู้ในชุมชน ผู้นำบ้านฝ้าง เพี้ยมด และบ้านเหล่าโค่น และสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองแคว ที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ทั้งในระหว่างการสำรวจชนิดพันธุ์พืชในป่าดงภูแดง การหารือกันอย่างไม่เป็นทางการกันของกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน กระทั่งการขอเปิดเป็นวาระการประชุมของสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองแควจำนวนสองครั้ง จนที่สุดมีข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าตามตำบลหนองแควสองระดับ คือ ระดับที่ชุมชนต้องร่วมกันดำเนินการ และระดับที่องค์กรท้องถิ่น ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน ซึ่งแต่ละระดับมีข้อเสนอดังต่อไปนี้

■ การฟื้นฟูในระดับที่ชุมชนต้องร่วมกันดำเนินการ

คือการเพาะขยายพันธุ์พืชป่าตามที่เหลืออยู่น้อยแล้วจำนวน 23 ชนิด ได้แก่ สามพันดา กะเบา ก้านเหลือง แสง กะทุม หมาว้อ ตะเคียน น้ำจ้อย ชี มะแขว กะโดนน้ำ มันแขง ข้าวจี ตุมกา ปอแดง พะยูง มะขามป้อม ช้างน้ำ อ้อยช้าง ยางบง ก่อมก้อยตลอดจน เอ็นอ้า และมะสัง แล้วนำไปปลูกเพิ่มในนิเวศน์ที่เป็นถิ่นที่อยู่ของแต่ละชนิด การเพาะขยายพันธุ์พืชเหล่านี้มีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

กลุ่มที่เพาะพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด ได้แก่ กะเบา ก้านเหลือง แสง กะทุม หมาว้อ ตะเคียน น้ำจ้อย ชี มะแขว กะโดนน้ำ มันแขง ข้าวจี ตุมกา ปอแดง พะยูง มะขามป้อม ยางบง เอ็นอ้า ปอแดง และมะสัง

กลุ่มที่เพาะพันธุ์โดยวิธีการตอนกิ่ง ได้แก่ ช้างน้ำ และปอแดง

กลุ่มที่ใช้การปักชำ ได้แก่ อ้อยช้าง และก่อมก้อยตลอดจน

■ ระดับที่องค์กรท้องถิ่น ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน

องค์กรท้องถิ่น ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหมายถึงกรมป่าไม้ มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าตามมูล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

และ/หรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ชุมชนทั้งตำบลยางคำ ต้องมีการดำเนินการร่วมกันใน 4 แนวทาง เพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการป่าตามชุมชนร่วมกัน ข้อเสนอแนวทางมีดังต่อไปนี้

1. **ฟื้นฟูป่าคอนโจดขวาง** โดยชาวบ้านเหล่าโคนและบ้านคอนงูเหลื่อม/ผู้นำร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค กำหนดแนวเขตป่าและวางรั้วลวดหนามตลอดแนวป่าป้องกันการบุกรุก และจากนั้นเพาะกล้าไม้พื้นเมือง พันธุ์ไม้กลุ่มที่พบในป่าคอนโจดแล้วปลูกเสริมให้มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น
2. **จัดระบบประชาสัมพันธ์/ธรรมาภิบาลการอนุรักษ์ป่าตาม** ป่าตามชุมชนที่มีระเบียบการจัดการแล้ว เช่น ป่าคอนโจด และป่าดงภูแดง จะต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอก เช่น หมอยา พราน ไม่ให้เข้าไปบุกรุก และใช้ประโยชน์จากป่าเกินความจำเป็นโดย อบต.หนองแค ออกประกาศระเบียบการจัดการป่าแล้วแจ้งไปยังผู้นำหมู่บ้านให้ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบโดยทั่วกัน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออื่นๆ ได้แก่ การสร้างป้ายกำหนดเขตป่า ป้ายธรรมาภิบาลอนุรักษ์ป่าตาม สื่อประชาสัมพันธ์อื่นๆและผ่านทางสถานีวิทยุชุมชน กระทำการโดยต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์และป้องกันการทำลายป่า
3. **จัดตั้งป่าชุมชนเครือข่ายตำบลหนองแค** ในส่วนนี้เป็นแผนพัฒนาของ อบต. หนองแค ที่หลังจากทีมวิจัยได้ขอเปิดวาระการประชุมเรื่องการขอรับรองพันธุ์พืชท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่าตามภายในตำบลหนองแคแล้ว ที่ประชุมของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค มีมติให้ขยายผลการจัดการจากป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดขวางออกไปสู่ป่าแห่งอื่นๆในตำบลให้มีมาตรการจัดการที่ดีร่วมกัน ซึ่งแผนปฏิบัติจะดำเนินการกับป่าชุมชนจำนวน 8 ป่า คิดเป็นพื้นที่ป่า รวม 505 ไร่ ดังต่อไปนี้

- ป่าโนนหัวภู	พื้นที่	275	ไร่
- ป่าดงบ้านผึ้ง	พื้นที่	170	ไร่
- ป่าช้าบ้านคอนงูเหลื่อม	พื้นที่	9	ไร่
- ป่าปู่ตาบ้านคอนงูเหลื่อม	พื้นที่	6	ไร่
- ป่าช้าบ้านปลาขาว	พื้นที่	25	ไร่
- ป่าปู่ตาบ้านปลาขาว	พื้นที่	5	ไร่
- ป่าปู่ตาบ้านเพี้ยมด	พื้นที่	6	ไร่

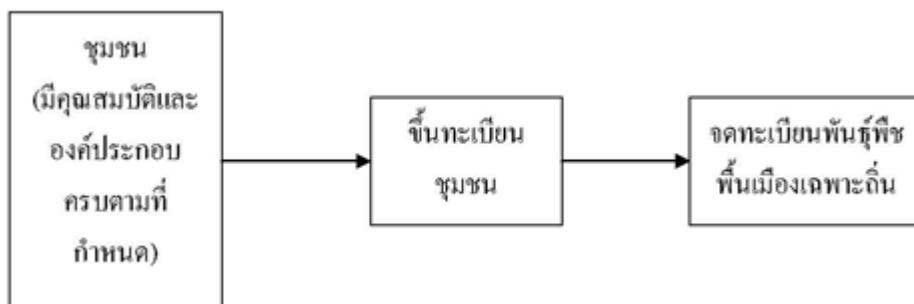
ป่าทั้ง 8 แห่งนี้ปัจจุบันมีข้อมูลทางกายภาพของป่า คือ ขนาดพื้นที่ พิกัดของป่าโดยระบบ GIS และป่าบางแห่งมีระเบียบอยู่แล้วหากแต่ยังขาดกระบวนการศึกษารายละเอียดชนิดพันธุ์พืช และการสร้างกระบวนการในการอนุรักษ์ฟื้นฟูที่เป็นรูปธรรมมากพอ องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะต้องสนับสนุนการดำเนินการเรื่องนี้

4. การจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็นการปฏิบัติการต่อเนื่องหลังจากศึกษาชนิดพันธุ์พืชในป่าตามตำบลหนองแควแล้ว ทีมวิจัย ผู้นำและ อบต.หนองแคว มีมติให้คัดเลือกพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นตำบลหนองแควนำไปขอดจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น กับกลุ่มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อป้องกันการลักลอบใช้ประโยชน์และครอบครองสิทธิในพันธุ์พืชของชุมชน โดยพันธุ์ไม้ที่จะนำไปเสนอขอดทะเบียนครั้งนี้ มี 13 ชนิด ประกอบด้วย ช้างน้ำ อ้อยช้าง ยาง บง ปอแดง ระงังทอง(มุยแดง) ตูมกา เกียงปิ่น หำอีปูกลิ้นน้อย ชายเคน ข้าวจี ตากวางและแฮดกวาง

แนวทางนี้ได้ผ่านมติสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแควรับรองแล้วและในปัจจุบันอยู่ในช่วง อบต.หนองแคว กำลังศึกษาพระราชบัญญัติกลุ่มครองพันธุ์พืช ปี 2542 เพื่อหาความเป็นไปได้ในการดำเนินการ ทีมวิจัย และชุมชนเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลชนิดพันธุ์ที่จะจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการในการจดทะเบียนพันธุ์พืชท้องถิ่นมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการขอดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

เพื่อให้สิทธิในพันธุ์พืชของชุมชนบังเกิดผลในทางกฎหมายเช่นเดียวกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ โดยชุมชนต้องมอบหมายให้องค์กรของชุมชนยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แต่ก่อนดำเนินการดังกล่าวชุมชนต้องขึ้นทะเบียนชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ตามแผนผังดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนชุมชน

ตัวแทนที่ได้รับแต่งตั้งจากชุมชนยื่นคำขอขึ้นทะเบียนชุมชน (คพ.3) ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร หรือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ที่ชุมชนตั้งอยู่ เพื่อส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องถิ่นนั้น พิจารณาขึ้นทะเบียนชุมชน

แต่เพื่อความสะดวกในการขึ้นทะเบียนชุมชน ควรยื่นคำขอที่สำนักงานเกษตรและสหกรณ์และสำเนายังกองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร ดังข้างต้น เพื่อทำการตรวจสอบเบื้องต้น ที่เน้นประเด็นการมีอยู่จริงของชุมชนและสถานที่ตั้ง ซึ่งทั้งนี้การดำเนินการตรวจสอบโดยส่วนท้องถิ่นก่อนเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดที่พิจารณาในขั้นตอนต่อไป ซึ่งจะเกิดผลดีต่อท้องถิ่นนั้น

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบคำขอ

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำขอขึ้นทะเบียนแล้ว จะตรวจสอบคำขอ เอกสารหลักฐาน และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน โดยเฉพาะในประเด็นที่แท้จริงเกี่ยวกับที่ตั้งและกลุ่มคนที่เป็นชุมชน หากเอกสาร หลักฐานและรายละเอียดไม่ถูกต้องครบถ้วน จะแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอส่งมาเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วน ภายใน 15 วันนับจากได้รับแจ้ง ถ้าไม่ส่งภายในระยะเวลายกหนดหรือส่งแล้วไม่ถูกต้องครบถ้วน พนักงานเจ้าหน้าที่จะสั่งไม่รับคำขอและแจ้งสิทธิอุทธรณ์ได้ ภายใน 15 วัน

ในกรณีที่ตรวจสอบแล้วถูกต้องครบถ้วน จะสั่งรับคำขอและเสนอคำขอนี้พร้อมความเห็นเบื้องต้นให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องถิ่นพิจารณา

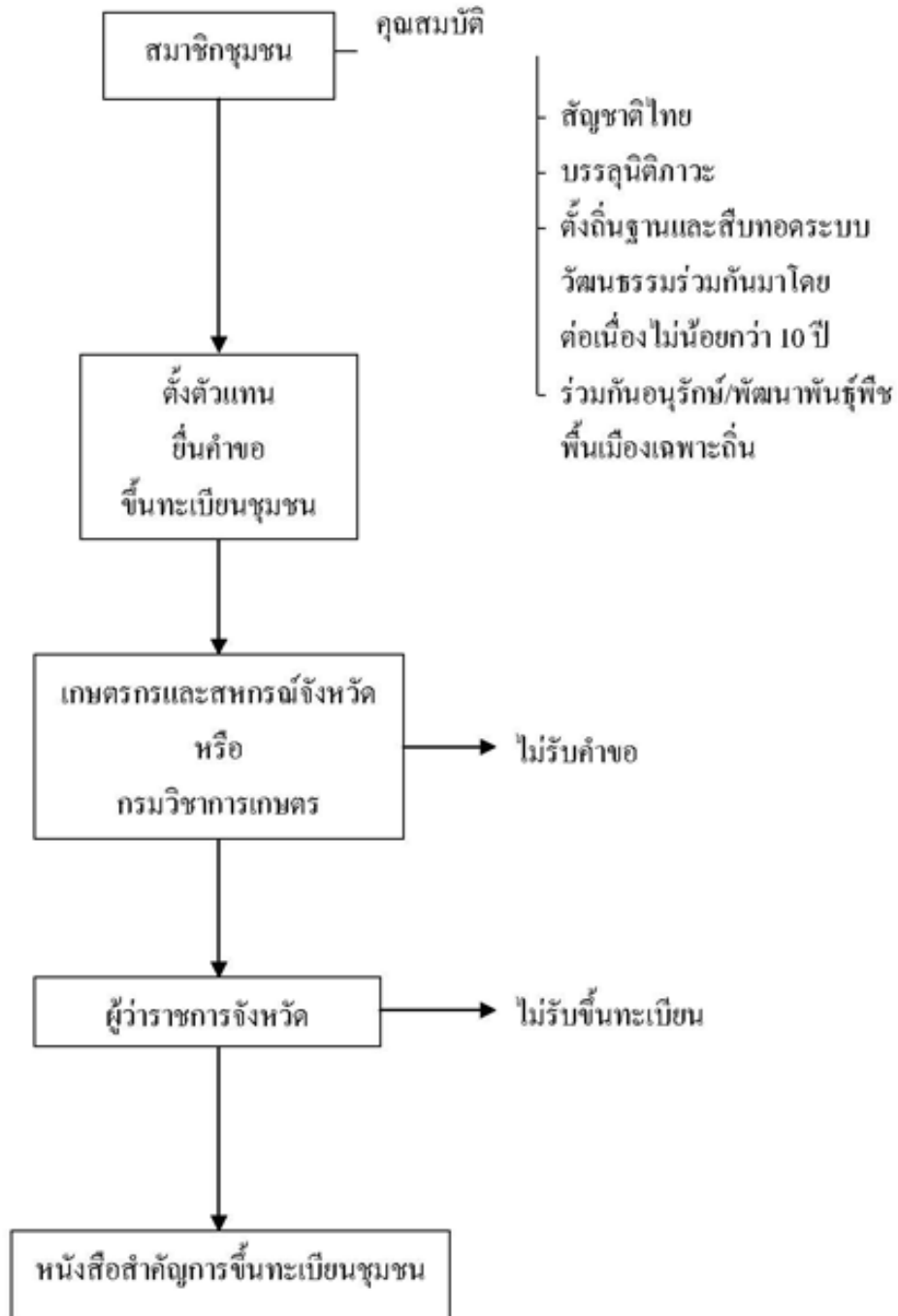
ขั้นตอนที่ 3 การวินิจฉัยและออกหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชน

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เสนอคำขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณา หากเห็นว่าไม่ควรขึ้นทะเบียนชุมชนจะแจ้งให้ทราบภายใน 15 วัน นับจากวันพิจารณาเสร็จ ถ้าเห็นว่าควรขึ้นทะเบียนชุมชนจะออกหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชนให้

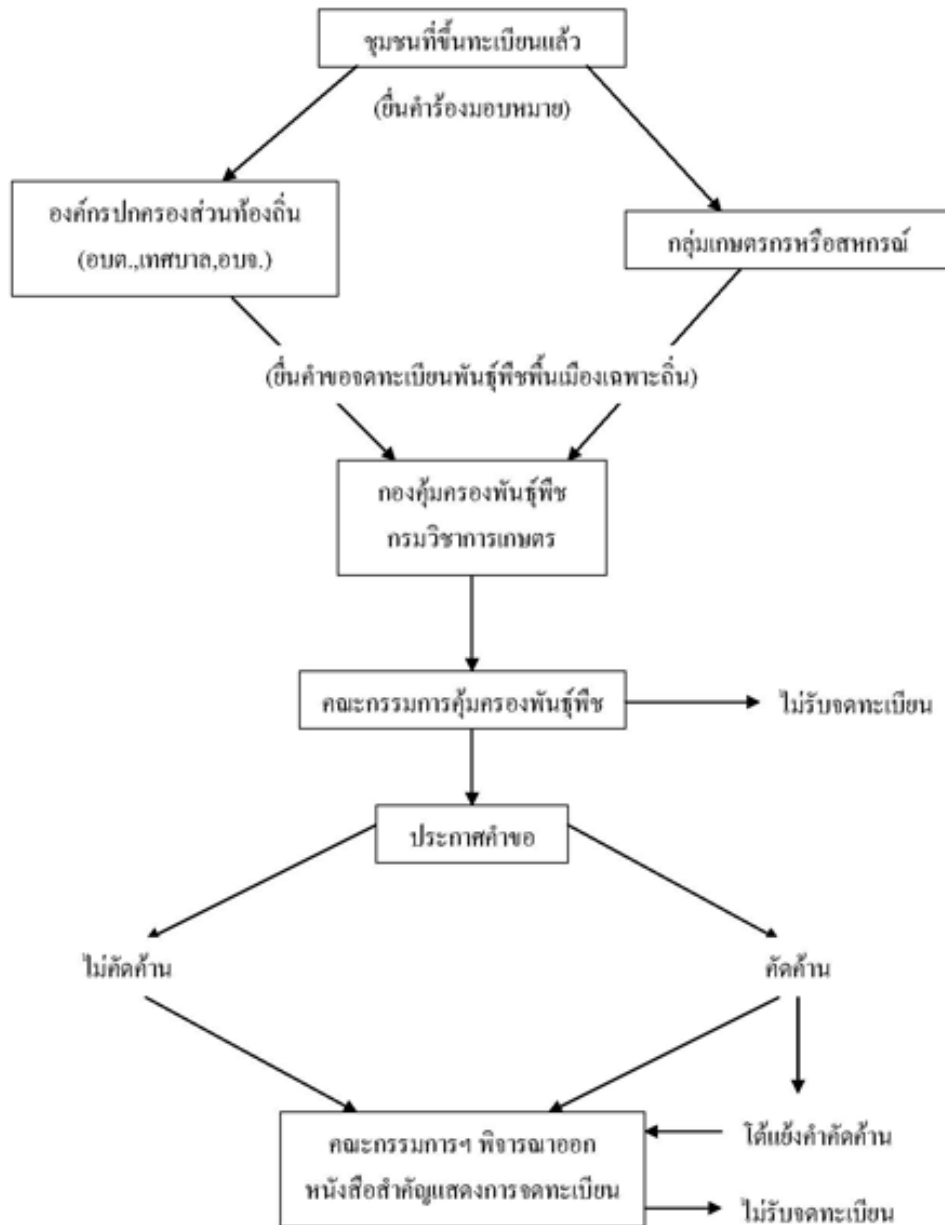
ขั้นตอนที่ 4 การวินิจฉัยและออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ในกรณีที่ไม่มีคำคัดค้าน คณะกรรมการฯ จะออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้ แต่ในกรณีที่มีคำคัดค้าน และกรรมการฯ พิจารณาแล้วเห็นด้วยจะมีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนพันธุ์พืชดังกล่าว ถ้ากรรมการฯ พิจารณาแล้วไม่เห็นด้วย จะสั่งรับจดทะเบียน และออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้

แผนผังขั้นตอนการขึ้นทะเบียนชุมชน

แผนผังขั้นตอนการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

การจัดการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าทามตำบลหนองแควต่อจากนี้เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างเป็นรูปธรรมการดำเนินการจึงบังเกิดผลได้ และที่สำคัญคุณภาพการจากวิจัยครั้งนี้ได้ช่วยเปิดเผยชุดความรู้ชนิดพันธุ์พืชในป่าทามแบบละเอียดให้สังคมได้รับรู้ อันจะยังผลไปสู่กระบวนการเรียนรู้คุณค่าป่าทามลุ่มน้ำมูลตอนกลางของชุมชนและผู้สนใจได้ในอนาคต

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

จากการวิจัยมีข้อค้นพบโดยสรุปดังนี้

ระบบนิเวศน์ของป่าทามตำบลหนองแค

ระบบนิเวศน์ของป่าทามในเขตพื้นที่ทามตำบลหนองแค มี 3 ระบบ คือ นิเวศน์ป่าโลก นิเวศน์ป่าทาม และนิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกและป่าทาม โดยแต่ละนิเวศน์มีระบบดังนี้

นิเวศน์ป่าโลก

ดินในเขตป่าโลกหน้าดินจะเป็นเศษกิ่งไม้ ใบไม้ ดินชั้นต่อไปเป็นดินปนทราย มีความชื้นน้อย ยกเว้นในชั้นที่ลึกลงจะเป็นดินปนดินเหนียว เนื้อละเอียด และมีความชื้นพอประมาณ และชั้นดินแต่ละชั้นมีความหนา ชั้นดินแตกต่างกัน 5-10 เซนติเมตร

พันธุ์ไม้หลักของป่าโลกคงกระเทียมและป่าคอนโจดขวาง ประกอบด้วย ไม้แดง มะพอก เต้ พะยอม ยางนา กะบาก สักคมพีชเหล่านี้จะเกิดขึ้นอยู่เป็นกลุ่มๆมีการปะปนกันน้อย ในช่วงกลางของป่าที่ชุมชนเคยใช้เป็นป่าช้าจะมีกลุ่มต้นแดงและเต้ขึ้นอยู่มาก ขณะที่แนวป่าทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มของไม้ชาดและไม้พะยอมเป็นหลัก อนึ่ง การทับถมกันของใบไม้และย่อยสลายของปลวกและแมลงอื่นๆทำให้ในป่าโลกมีเห็ดขึ้นหลายชนิด ได้แก่ เห็ดโคน (ปลวก)เห็ดไค เห็ดเผาะ เห็ดตะไกร เห็ดน้ำหมาก และเห็ดหน้าแหล่

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มไม้เลื้อยตระกูลมันต่างๆขึ้นในแถบป่าโลกอีกด้วย ได้แก่ มันน้ำ มันดิบ มันนก กลอย และมันห้อย

นิเวศน์ป่าทาม

ลักษณะของดินในเขตป่าทามหน้าดินเป็นดินทราย และในชั้นลึกลงไปเป็นดินปนเหนียว มีความชื้นสูงมาก หรือน้ำผุดออกมาได้ตลอดเนื่องจากอยู่ใกล้กับนิเวศน์ที่เป็นเว้งน้ำ ชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและทำไร่ในอดีตจะขุดบ่อน้ำตื้นๆบริเวณนี้เป็นน้ำดื่ม เรียกว่า บ่อน้ำจั้น

พันธุ์ไม้ในป่าทามมี 2 ประเภท คือ

1. ป่าไม้ผลัดใบ ประกอบด้วย ไม้ขนาดเล็กและไม้พุ่ม ไม้หนาม ทนต่อการแห้งของน้ำได้ดี ได้แก่ ฝายน้ำ ต้นเสี้ยว ผักผีเสื้อ หนามแดง มะดัน หวาย หูลิง เนียมช้าง กระโดน กก กำฟ้า หำอีปู ตานกรรด สะแก กะเบา เม่า กล้วยน้อย ไข่ป่า นมวัว และเครือไม้ต่างๆ

2. ป่าดิบแล้ง ดิบชื้น จะพบเป็นหย่อมๆ บริเวณริมฝั่งกุด หรือโนนทามปัจจุบันถูกทำลายมาก พันธุ์พืชที่พบ ได้แก่ ต้นยาง ตะเคียน พะยอม ตะแบก สะแบง

นิเวศน์ป่ารอยต่อระหว่างป่าโลกกับป่าทาม

ดินในเขตรอยต่อนี้ส่วนหนึ่งเป็นดินลานตะพักที่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำจะพัดพาเอาเศษไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ตะกอนดิน และเมล็ดพันธุ์พืช เข้าหาฝั่ง และจากนั้นแห้งอยู่ราว 1-2 เดือน เมื่อน้ำลดลงเศษพืชดังกล่าวบางส่วนย่อยสลาย บางส่วนยังคงอยู่จึงยังปรากฏร่องรอยตะกอนโคล์พื้นสูงขึ้นเป็นแนวเนินดินคล้ายคันนาอย่างชัดเจนในบริเวณที่เรียกว่า รอยต่อ นั้น

ขณะเดียวกันในฤดูฝนน้ำและเศษวัชพืช ใบไม้ กิ่งไม้ เมล็ดพันธุ์พืชจากป่าโลกก็ถูกชะและไหลลงสู่ที่ต่ำมาจนถึงพื้นที่น้ำซัดพาตะกอนจากพื้นที่ทามและรวมกัน คุณสมบัติของดินในพื้นที่รอยต่อมีลักษณะร่วมของคุณสมบัติดินในป่าโลกและดินในป่าทาม จึงเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางด้านชนิดพันธุ์พืช การอยู่อาศัยของสัตว์ รวมทั้งเป็นนิเวศน์อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งพื้นตัวและเพาะพันธุ์ไม้ธรรมชาติทั้งโลกและทามในพื้นที่เดียวกันด้วยคุณสมบัตินี้กล่าว

สังคมพืชในป่ารอยต่อจะมีความหลากหลายผสมปะปนกันโดยมีพืชป่าโลก จะพบว่า ไม้แดง ยางนา เม็ก สามารถขึ้นได้ในเขตรอยต่อ ขณะที่พืชป่าทามได้แก่ เสี้ยว หูลิง ฝายน้ำ เป็นน้ำกะทุม นมสาว มะดัน ผีเสื้อ กล้วยน้อย และโดยเฉพาะไข่ป่าจะขึ้นอยู่ในบริเวณรอยต่อนี้ได้

ป่ารอยต่อยังเป็นแหล่งเห็ดที่สำคัญของชุมชนอีกด้วย เห็ดที่ขึ้นในเขตรอยต่อประกอบด้วย เห็ดละโรงดอกขาว เห็ดละโรงดอกเหลือง เห็ดผึ้งขาว เห็ดผึ้งขาลาย เห็ดผึ้งนกยูง เห็ดผึ้งหว่า เห็ดหน้าแหล่ และเห็ดไค

ชนิดพันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ในป่าทามตำบลหนองแคว

ชนิดพันธุ์พืช

ชนิดพันธุ์พืชในป่าดงภูแดง ป่าดอนโจดและป่าทามตำบลหนองแคว มี 234 ชนิด ประกอบด้วยกลุ่มไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม เถาวัลย์และในด้านคุณค่าพบว่าพืชกว่าร้อยละ 99 เป็นพืช

สมุนไพรที่หมอใช้ในการรักษาโรคแก่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้บางชนิดเป็นไม้ใช้สอยคุณภาพดี ชาวบ้านใช้สร้างบ้าน ต่อเรือ ทำเฟอร์นิเจอร์และของแต่งบ้าน บางชนิดใช้ทำเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวัน เช่น แอ็ก ไถ ไม้พาย เชือก หรือกระทั่งทำเชือกถ่วงช้าง เถาวัลย์บางชนิดใช้ถักทำ อุปกรณ์ดักจับปลา และหลายชนิดเป็นพืชอาหารพื้นบ้านให้ชุมชนบริโภคตามช่วงฤดูกาลอีกด้วย

พันธุ์พืชเล็กน้อย

ป่าโคก กลุ่มพืชที่เล็กน้อยแล้วในพื้นที่ป่าโคกคงฤๅแดงและป่าคอนโจด มี 11 ชนิด คือ ตุมกา พะยุง เต็งรัง ช้างน้ำว อ้อยช้าง ยางบก ปอแดง มะขามป้อม ก่อมก้อยตลอดจน(โคไม้รู้ล้ม) เอ็นอ้าและมะสัง

ป่าทาม กลุ่มพืชที่เล็กน้อยแล้วในพื้นที่ป่าทามตำบลหนองแค มี 13 ชนิด คือ สามพันตา กะเบา ก้านเหลือง แสง กะทุม หมาว้อ แคน(ตะเคียน) น้ำจ้อย ชี มะแขว กะโดนน้ำ ข้าวจี และ มัน แสง

ป่ารอยต่อระหว่างป่าโคกกับป่าทาม กลุ่มพืชที่เล็กน้อยแล้วในป่ารอยต่อ มี 5 ชนิด คือ กะเบา ก้านเหลือง แคน(ตะเคียน) ชี และ แสง

ทั้งหมดคือกลุ่มพืชที่หายากแล้วในปัจจุบัน และนอกจากนี้ยังพบว่ามีกลุ่มพืชที่เคยมีอยู่และ ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้วจากพื้นที่ทามตำบลหนองแค ซึ่งกลุ่มนี้มีดังต่อไปนี้

พืชที่สูญพันธุ์แล้ว

พืชกลุ่มที่สูญพันธุ์แล้วมี 5 ชนิด คือ หว่าปลาบึก หว่ากันโกลน หว่าจิ้มด หวายหางหนู และ คล้า ทั้งหมดเป็นพืชที่เคยมีในป่าทาม แต่เมื่อมีการบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรมากขึ้น มีการใช้ รถแทรกเตอร์ไถเปิดพื้นที่ทำให้ไม้กลุ่มนี้ถูกทำลาย และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกักเก็บน้ำ ของเขื่อนราษีไศลเป็นเวลากว่า 8 ปี (พ.ศ. 2536-2543) ทำให้พื้นที่ทามมีน้ำท่วมขังถาวรจึงทำให้พืช ทั้ง 5 ชนิดนี้สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ทามตำบลหนองแคในที่สุด

ชนิดพันธุ์สัตว์

พันธุ์สัตว์ที่พบในป่าคงฤๅแดงและป่าคอนโจดขวาง จำแนกตามแหล่งอาศัยได้ 3 จำพวก หลักๆ คือ สัตว์บก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และแมลง แต่ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชนิดได้ทั้งหมดเนื่องจาก

ในกระบวนการศึกษาใช้การระดมจากกลุ่มผู้รู้และกลุ่มใช้ประโยชน์เป็นหลัก ไม่ได้ทำการสำรวจในป่าจึงทำให้ทราบเพียงจำพวกของสัตว์เท่านั้น ซึ่งพบว่าทั้ง 3 จำพวกประกอบด้วยสัตว์ต่าง ๆ ดังนี้

สัตว์บก มี 11 ชนิด ประกอบด้วย ไก่ป่า กระต่าย ตะกวด(เลน) อีเห็น พังพอน กระรอก กระแต บ่าง หูก และจำพวกงู

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ มี 2 จำพวก ประกอบด้วย กบ และเขียด

แมลง มี 18 ชนิด ประกอบด้วย มดแดง ปลวก แมลงเม่า จิ้งโกร่ง(จิ้งป๋อม) จิ้งหรีด กิ้งก่า กิ้งก่าบิน หมีน ผีเสื้อ ต่อ แตน ตัวกว้าง(แมงคาม) แมงแคง จักจั่น แมลงทับ ตั๊กแตน แมงมันและแมงดา

ในสัตว์จำพวกแมลงนี้แมงดาเป็นสัตว์น้ำ แต่เมื่อสิ้นฤดูฝนจะบินขึ้นไปอาศัยตามโพรงไม้ในป่ากระทั่งถึงฤดูฝนจึงออกมาวางไข่ในน้ำอีกครั้ง

การฟื้นตัวระบบนิเวศของป่าตามตำบลหนองแค

สามารถเกิดขึ้นได้โดย อาศัยปัจจัยหลัก 2 ด้าน คือ ปัจจัยตามธรรมชาติที่เอื้อให้พืชพรรณในป่าตามพักและฟื้นตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป และการฟื้นตัวโดยอาศัยการกระทำของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องช่วยให้ป่าตามฟื้นตัวขึ้น แต่ละปัจจัยเป็นดังนี้

การฟื้นตัวตามธรรมชาติ

พืชในป่าตามกลุ่มน้ำมูลตอนกลางจะเกิดมีขึ้น เจริญเติบโตและอยู่รอดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยอย่างน้อยสามอย่าง คือ คุณภาพของดิน ฤดูกาล/ปริมาณน้ำ และไฟ ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยช่วงฤดูกาลตามธรรมชาติไปด้วย แต่ทั้งนี้ต้องไม่ถูกตัดวงจรโดยการเผาป่า การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อใช้ประโยชน์ที่ดินหรือการกักเก็บน้ำให้ท่วมขังถาวรแต่มีช่วงการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติของป่าตามด้วยแล้ว พันธุ์พืชในป่าตามก็มีโอกาสในการฟื้นตัวและคืนความสมบูรณ์และความหลากหลายมาสู่พื้นที่ตามได้

การฟื้นตัวโดยอาศัยการกระทำของคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

เป็นกระบวนการร่วมกันของทุกส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งชาวบ้าน ผู้นำ อบต.หนองแค กรมป่าไม้ และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินการในพื้นที่ โดยมุ่งให้เกิดการจัดการป่าเชิงระบบประกอบด้วย

1. ป่าที่เป็นป่าชุมชนแล้ว สำรวจแนวเขตและซ่อมบำรุงแนวเขตให้ชัดเจน ป้องกันการบุกรุก รวมทั้งทบทวนระเบียบการจัดการร่วมกัน
2. ป่าชุมชนในตำบลที่ยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำชุมชนในตำบล อบต.หนองแค ต้องทำการสำรวจและวางแผนการจัดตั้งเป็นป่าชุมชน พร้อมสร้างระเบียบกติกาการจัดการร่วมกัน
3. ชุมชน/องค์กรท้องถิ่น/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือกันในการหาวิธีการนำพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช ปี 2542 ให้เป็นสมบัติร่วมกันของท้องถิ่น ป้องกันการลักลอบใช้ประโยชน์และครอบครองจากคนนอกที่จะช่วยรักษาป่าได้

ข้อเสนอแนวทางการฟื้นฟูป่าทามตำบลหนองแค

1. เพาะขยายพันธุ์พืชป่าทามที่เหลือน้อยแล้วจำนวน 23 ชนิด ได้แก่ สามพันตา กะเบา ก้านเหลือง แสง กะทุม หมาว้อ ตะเคียน น้ำจ้อย ชี มะแซว กะโดนน้ำ มันแซง ข้าวจี ตุมกา ปอแดง พะยุง มะขามป้อม ช้างน้ำว อ้อยช้าง ยางบง ก่อมก้อยลอคซอน เอ็นอ้า และมะสัง แล้วนำไปปลูกเพิ่มในนิเวศน์ที่เป็นถิ่นที่อยู่ของแต่ละชนิด
2. ฟื้นฟูป่าดอนโจดขวาง โดยชาวบ้านเหล่าโดนและบ้านดอนงูเหลื่อม/ผู้นำร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค กำหนดแนวเขตป่าและวางรั้วลวดหนามตลอดแนวป่าป้องกันการบุกรุก และจากนั้นเพาะกล้าไม้พื้นเมือง พันธุ์ไม้กลุ่มที่พบในป่าดอนโจดแล้วปลูกเสริมให้มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น
3. จัดระบบประชาสัมพันธ์/รณรงค์การอนุรักษ์ป่าทาม ป่าทามชุมชนที่มีระเบียบการจัดการแล้ว เช่น ป่าดอนโจด และป่าดงภูแดง จะต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอก ไม่ให้เข้าไปบุกรุกและใช้ประโยชน์จากป่าเกินความจำเป็น
4. จัดตั้งป่าชุมชนเครือข่ายตำบลหนองแค จำนวน 8 ป่า คิดเป็นพื้นที่ป่า รวม 505 ไร่ ดังต่อไปนี้

- ป่าโนนหัวภู	พื้นที่	275	ไร่
- ป่าดงบ้านฝ้าง	พื้นที่	170	ไร่
- ป่าช้าบ้านดอนงูเหลื่อม	พื้นที่	9	ไร่
- ป่าปู่ตาบ้านดอนงูเหลื่อม	พื้นที่	6	ไร่
- ป่าช้าบ้านปลาขาว	พื้นที่	25	ไร่
- ป่าปู่ตาบ้านปลาขาว	พื้นที่	5	ไร่

- ป่าปู่ตาบ้านเพี้ยมาต	พื้นที่	6	ไร่
- ป่าบ้านหมากยาง	พื้นที่	9	ไร่

การขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

พันธุ์ไม้ที่จะนำไปเสนอขอจดทะเบียนครั้งนี้ มี 13 ชนิด ประกอบด้วย ช้างน้ำว อ้อยช้าง ยาง บง ปอแดง ระงังทอง(ม่วยแดง) ตุมกา เกียงปิ่น หำอีปู่กล้วยน้อย ชายเค่น ข้าวจี ตากวาง และแสดกวาง

พืชเหล่านี้จะนำไปขอจดทะเบียนกับกับกองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อป้องกันการลักลอบใช้ประโยชน์และครอบครองสิทธิในพันธุ์พืชของชุมชน ซึ่งกระบวนการจดทะเบียน มี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบคำขอ

ขั้นตอนที่ 3 การวินิจฉัยและออกหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การวินิจฉัยและออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ผลกระทบจากการวิจัย

กระบวนการตลอดโครงการเกิดผลกระทบด้านต่างๆดังต่อไปนี้

ผลกระทบต่อทีมวิจัย

ทีมวิจัยในโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน/อดีตผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำอาวุโสของบ้านผึ่งบ้านเพี้ยมาต บ้านเหล่าโค่นและบ้านดอนงูเหลือม เมื่อได้ร่วมงานกันเกิดแนวคิดการพัฒนาป่าตามชุมชนรูปแบบต่างๆดังที่ปรากฏในข้อเสนอการฟื้นฟูและพัฒนาป่าทามนั้นแล้ว นอกจากนี้ผู้ที่เป้นหมอยาในหมู่บ้านเองมีโอกาได้ทบทวน และถ่ายทอดความรู้เรื่องชนิดพันธุ์พืช/สมุนไพรตามให้ทีมวิจัยและชุมชนได้รับรู้และเข้าใจคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น ผู้รู้/หมอยา/ผู้นำและทีมวิจัย จึงเป็นกลุ่มที่มีคุณูปการต่อการศึกษานพันธุ์พืชในป่าทามลุ่มน้ำมูลตอนกลางอย่างแท้จริง

ผลกระทบต่อชุมชน/ท้องถิ่น

บ้านฝั้ว บ้านเพี้ยมาต บ้านเหล่าโค่นและบ้านคอนงูเหลื่อม คือ หมู่บ้านเจ้าของพื้นที่ป่าดงภูแดงและป่าคอนโจดขวาง และมีกระบวนการจัดการป่ามาก่อนหน้างานวิจัยชุดนี้เนิ่นนานแล้ว รวมทั้งการต่อสู้ในสิทธิที่ดินและการสูญเสียประโยชน์การทำมาหากินในป่าตามกรณีเขื่อนราษีไศล (ซึ่งหมายถึงผู้ได้รับผลกระทบทั้งหมดด้วย) แต่ในการยืนยัน/ต่อรองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรในป่าตาม โดยเฉพาะพันธุ์พืชที่สูญพันธุ์เนื่องมาจากการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศล ที่ผ่านมาชาวบ้านยังขาดข้อมูลยืนยันทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ และต่อรองกับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาไม่ได้

เมื่อโครงการดำเนินการศึกษาในพื้นที่แล้ว ชุดความรู้จากการวิจัยถูกนำไปวิเคราะห์ร่วมกัน และกำหนดแนวทางการต่อรองจากฐานข้อมูลดังกล่าว เป็นผลทำให้ความน่าเชื่อถือมีมากขึ้น ข้อมูลพื้นฐานของป่าตาม ชันดิน และการกระจายตัวของสังคมพืชในป่าตามถูกผนวกร่วมกันกับการศึกษาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลและกำหนดแนวทางการฟื้นฟูของสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นแผนการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนในกลุ่มน้ำมูลตอนกลางเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาจัดการต่อไป

ชุดความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(อาจไม่เฉพาะโครงการนี้เท่านั้น)ในกลุ่มน้ำมูลตอนกลางจึงมีอำนาจในการต่อรองทางความรู้เพื่อสร้างความเสมอภาคในสิทธิและประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น หลายคนเรียกงานวิจัยท่ามกลางสถานการณ์นี้ว่า “การวิจัยเชิงม็อบ” แท้จริง คือกระบวนการเรียนรู้ตนเองของชาวบ้านเพื่อการต่อรองสิทธิเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคม หรือเรียกว่า “การวิจัยเพื่อการต่อรอง” ก็ไม่ผิดอีก ดังนั้นอำนาจและผลกระทบของความรู้ชุดนี้จึงไม่ได้อยู่เฉพาะการมีการจัดการป่าตามร่วมกันเพียงอย่างเดียว หากแต่เป่าอยู่ที่สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรพื้นที่ตามกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องเรียนรู้ไม่ขาดสาย

ผลกระทบต่อองค์กร/หน่วยงานท้องถิ่น

มุ่งตรงไปที่สององค์กรหลักๆ คือ องค์กรชาวบ้านที่จัดการทรัพยากรและเรียนรู้เรื่องต่อสู้เพื่อสิทธิร่วมกัน คือ เครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ป่าตามกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง(คอ.ปม.)และองค์กรปกครองท้องถิ่นอย่าง องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองแค เป็นหลัก

เครือข่ายชุมชนอนุรักษ์ป่าตามกลุ่มน้ำมูลตอนกลาง(คอ.ปม.) เป็นองค์กรชาวบ้านที่มีกระบวนการต่อสู้ร่วมกันมายาวนานกรณีเขื่อนราษีไศล มีการประชุมกันทุกวันที่ 25 ของเดือนที่ทุ่งน้อย ฐานที่มั่นสุดท้ายในพื้นที่ตามเขตบ้านฝั้ว กลุ่มนี้จะนำเสนอความเคลื่อนไหวต่างๆของการต่อสู้

รวมทั้งสถานการณ์ทรัพยากรของป่าทาม น้ำ ป่าไม้ เกิดการเคลื่อนไหวอะไร/อย่างไรบ้าง ชุดความรู้ของโครงการมีส่วนในการนำไปวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนร่วมกันของเครือข่ายต่อไป หรืออาจเรียกว่า องค์การภาคประชาชนได้ใช้ชุดความรู้จากการวิจัยนำไปสร้างกระบวนการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ระดับหนึ่ง

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแค เป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่มีบทบาทและมีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการนี้โดยตรง กล่าวคือ โครงการต้องอาศัยความร่วมมือกับ อบต.หนองแคในการรับรองพันธุ์พืชท้องถิ่น และสนับสนุนกระบวนการขอจดทะเบียนพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่น ขณะที่กระบวนการจดทะเบียนนั้น พรบ.คุ้มครองพันธุ์พืชท้องถิ่น พ.ศ.2542 กำหนดให้ อบต.เป็นองค์กรรับผิดชอบดำเนินการโดยตรง ดังนั้น อบต.ก็ต้องได้ฐานข้อมูลพันธุ์พืชจากโครงการและดำเนินการร่วมกัน กระบวนการจึงจะขับเคลื่อนได้

หนึ่งผลจากข้อเสนอการรับรองพันธุ์พืชท้องถิ่นของตำบลนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแคเห็นความสำคัญของการจัดการป่า จึงมีมติให้มีการศึกษาและจัดตั้งป่าชุมชนในเขตตำบลเพิ่มอีกจำนวน 8 แห่งเป็นพื้นที่ป่า รวม 505 ไร่ ดังนำเสนอไปแล้วจึงนับได้ว่าชุดความรู้จากการวิจัยชุดนี้ได้ช่วยให้เกิดกระบวนการตัดสินใจการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ของตำบลหนองแคให้ขยายเชิงปริมาณออกไปได้อีกเป็นจำนวนมาก

ปัญหาอุปสรรค

การดำเนินการโครงการช่วงสุดท้าย โครงการมีปัญหาเรื่องระยะเวลาโครงการที่เลยออกไป อันเนื่องมาจากเป็นช่วงเดียวกันกับการชุมนุมเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านกรณีเขื่อนราษีไศล ซึ่งกินเวลานาน 6 เดือน กระบวนการวิจัยไม่สามารถขับเคลื่อนต่อไปได้จึงส่งผลให้การเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ล่าช้าเป็นโครงการวิจัยผดัญญาในที่สุด

บรรณานุกรม

- ประสิทธิ์ คุญรัตน์และคณะ “แนวทางการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามราชิไสล”
ขอนแก่น,สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540
- คันสนีย์ ชูแวว “ระบบนิเวศน์ป่าบุงป่าทาม พื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญภาคอีสาน”
ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องป่าบุงป่าทาม: พื้นที่
ชุ่มน้ำที่สำคัญของอีสาน 1-2 พฤษภาคม 2538
- สนั่น ชูสกุล “โครงการฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำป่าทามมูล ป่าทามป่าไทย กรุงเทพ
สำนักพิมพ์ เอ็ดดิสันเพลสโปรดักส์,2544
- เอกสารงานวิจัย “โครงการศึกษาองค์ความรู้การจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูล
ตอนกลาง ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ศึกษาโดย
นายพุดม บุญเต็ม และคณะ, มิถุนายน 2547
สนับสนุนโดย สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เอกสารงานวิจัย “โครงการวิจัยศึกษาแนวทางการฟื้นฟูผืนป่าในพื้นที่ที่ทามโดยชุมชน
กรณีศึกษา ป่าทามชุมชนกุศเป้ง ตำบลยางคำ อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัด
ร้อยเอ็ด” ศึกษาโดย นางผา กองธรรม และคณะ, พฤษภาคม 2549
สนับสนุนโดย สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประวัติทีมวิจัย

1. นายไพฑูรย์ โธทอง หัวหน้าโครงการ

วัน.เดือน.ปีเกิด 6 พฤศจิกายน 2503
ที่อยู่ เลขที่ 45 หมู่ 14 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ
อาชีพ ทำนา
สถานภาพ สมรสแล้ว มีบุตร 2 คน
วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3
ตำแหน่งปัจจุบัน - ส.อบต.หมู่ 14
ประสบการณ์ที่ผ่านมา - เป็น ส.อบต หมู่ 14
- กรรมการออมทรัพย์ และ เลขานุการ
- กรรมการหมู่บ้าน

2. นายหวน มณีนิล ทีมวิจัย

ที่อยู่ เลขที่ 50 หมู่ 14 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ
อาชีพ ทำนา
วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์ที่ผ่านมา - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- เป็นกรรมการรักษาป่า
- เลขากลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน

3.นายวิวัฒน์ วิรุณพันธ์ ทีมวิจัย

ที่อยู่ เลขที่ 51 หมู่ 14 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ
อาชีพ ทำนา
วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
ประสบการณ์ที่ผ่านมา - อบต. หมู่ 14
- เป็นกรรมการรักษาป่า
- อปพร.

4. นายประจวบ	วีรสิงห์	ทิมวิชัย
ที่อยู่	เลขที่ 112 หมู่ 3 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 4	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	- คณะกรรมการ คอปม. - ผู้ทรงคุณวุฒิสภาตำบล หมู่ 3	

5. นายตา	ประกายทอง	ทิมวิชัย
ที่อยู่	เลขที่ 1 หมู่ 10 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	- เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10 - เป็นกรรมการรักษาป่า	

6. นายอดุลย์	หุมนิด	ทิมวิชัย
ที่อยู่	เลขที่ 39 หมู่ 10 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 6	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	- เป็น ส.อบต. หมู่ 10	

7. นายกรกวี	ศรีโสภา	ทิมวิชัย
ที่อยู่	เลขที่ 119 หมู่ 4 ต.หนองแค อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 5	
ตำแหน่งปัจจุบัน	กรรมการ คอปม.	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	- เป็นกรรมการหมู่บ้าน - เป็นกรรมการรักษาป่า	

8. นายสังวาลย์	สุทาวัน	ทิมวิชัย
เกิดวันที่	5 มีนาคม 2490	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 6	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	- กรรมการหมู่บ้าน	
	- ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 สองสมัย	

9.นายสวัสดิ์	บุญธรรม	ทิมวิชัย
เกิดวันที่	14 กรกฎาคม 2492	
อาชีพ	ทำนา	
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษาปีที่ 4	
ประสบการณ์ที่ผ่านมา	กรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล	
	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7 2 สมัย	

10. พระครูโสภณ	สังวรกุล	ที่ปรึกษาโครงการ
ที่อยู่ติดต่อได้	วัดบ้านฝ้าง หมู่ 4	
ตำแหน่งปัจจุบัน	พระครูโสภณสังวรคุณ เจ้าคณะตำบลหนองแค	
	เจ้าอาวาสวัดบ้านฝ้าง	
	เป็นครูสอนพระสงฆ์วัดท่าโพธิ์ อ.ราชไศล	

11. นายประดิษฐ์	นรสาร	ที่ปรึกษาโครงการ
12. นายธรมย์	ศิลารักษ์	ที่ปรึกษาโครงการ
13. นายอมรเทพ	ดวงจันทร์	ที่ปรึกษาโครงการ

.....

ภาคผนวก